

Hygieine, sive ars sanitatem conservandi. Poema / [M. Geoffroy (Etienne-Louis)].

Contributors

Geoffroy, M. 1725?-1810.

Publication/Creation

Parisiis : P.G. Cavelier, 1771.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/mnyz39m3>

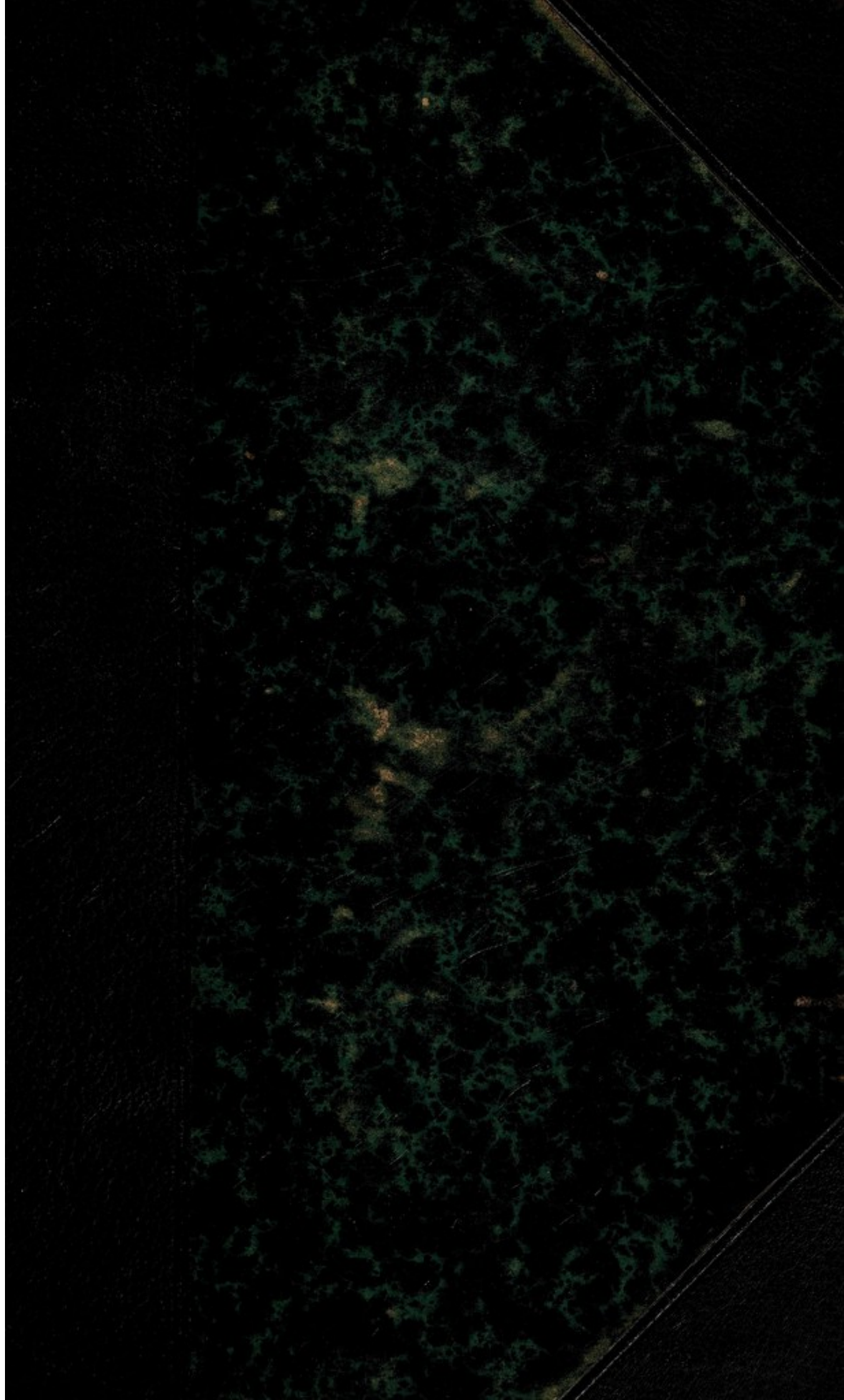
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

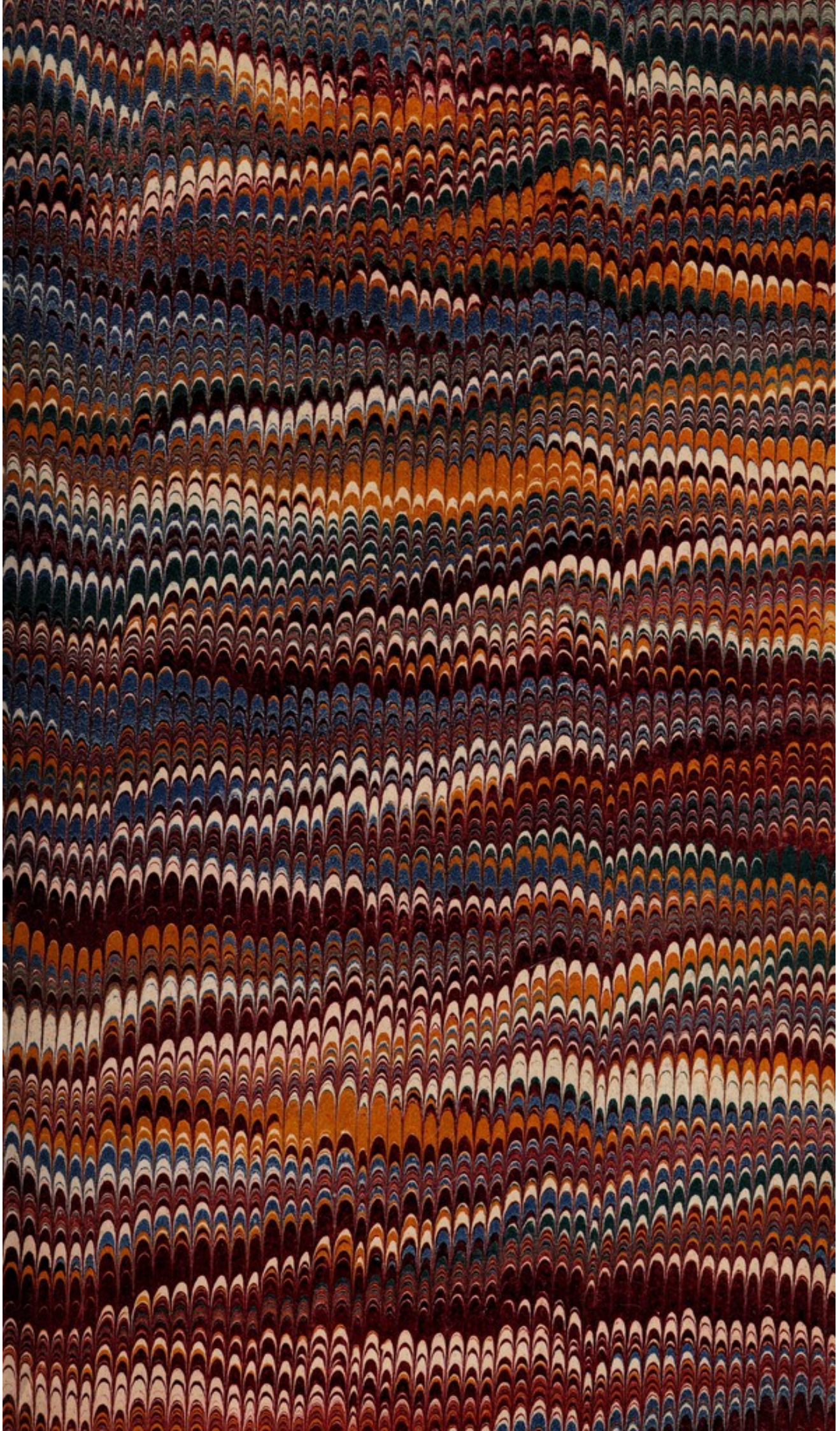
Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

24,380/B/1

C. II
18/8

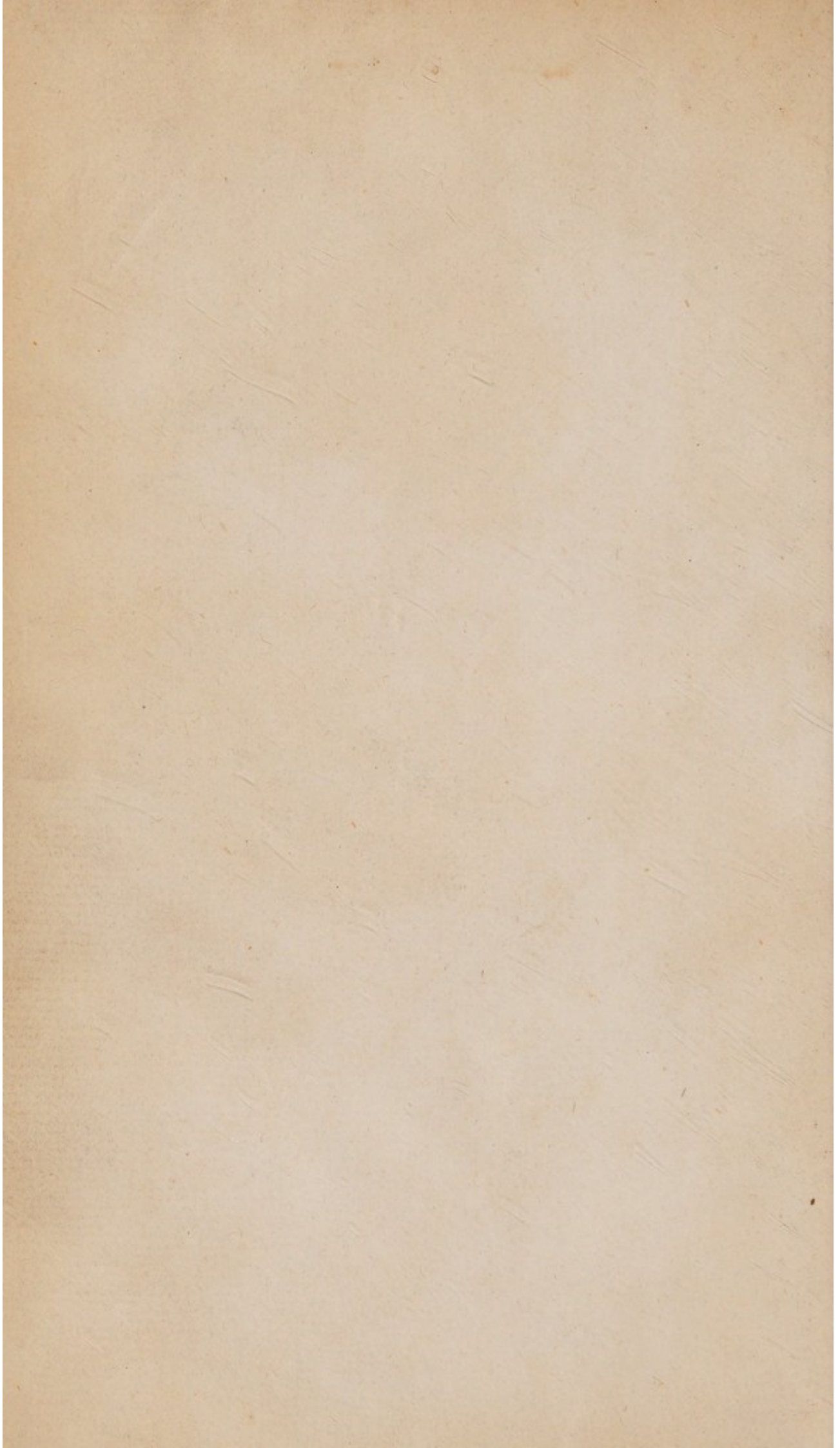
+ 34947

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30508277>

HYGIEINE

SIVE

ARS SANITATEM

CONSERVANDI.

POEMA.

NY GLENN

3 1/2

MRS SAMUEL TAYLOR

CONSERVANDI

POEM N.

HY·GIEINE

S I V E

ARS SANITATEM CONSERVANDI.

P O E M A.

Auctore STEPHANO-LUDOVICO GEOFFROY,
Parifino ; Doctore & antiquo Professore
Medico Parifienfi ; Regi à Confiliis &
Secretis , &c.

P A R I S I I S ,

Apud PETRUM-GUILLELMUM CAVELIER,
viâ San-Jacobæâ , sub figno Liliî aurei.

M. DCC. LXXI.

Cum Approbatione & Privilegio Regis.

HYGIENE

315

ARS SANITATIS

CONSERVANDI

P. O. F. M. A.

Auguste STEPHANO-LUDOVICO GENTROY,
Parisien; Docteur & ancien Professeur
Médico Parisien; Régis & Conjoint
Secrétaire, &c.

PARIS

Apud PETRUM-GUILLELMUM CAVALLERUM
vix Jacobus, in Regio Fidei

M. DCC. LXXI.

Cur. & Typograph. J. B. Baillie

v

DILECTISSIMO COLLEGÆ
ANNÆ-CAROLO LORRY,
DOCTORI MEDICO PARISIENSI.

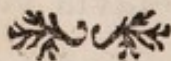

GRANDIBUS auspiciis gaudent prodire libelli,
Magnaque turgenti nomina fronte gerunt.
Nec meus hic tenuis tanto fraudetur honore,
Atque ferat nomen liber, Amice, tuum.
Me sincerus amor primis tibi junxit ab annis,
Sis mihi Mæcenas, sis & Apollo mihi.
Cur mea magnatum fulgerent nomine scripta,
Quos turpi obsequio plurima Musa capit?
Non ego fortunæ cupio captare favores,
Nec titulos mea mens ambitiosa cupit.
Tempore at a longo tecum, carissime Lorry,
Dulcis amicitiae suavia vincla colo.
Accipe sinceri praesentia pignora cultus,
Pignora parva quidem, non mihi parvus amor.
Quid referam variâ tua mens ut dote refulget,

Utque Machaoniâ sedulus arte vales?
 Inclyta quid tenui memorem tua carmine scripta,
     Sæpe peritorum scripta terenda manu?
 Jamque Melancholico nimiùm mærore gravatus
     Per tua scita valens, accipit æger opem,
 Quâ ratione gravi ventris concocta labore
     Vires restituant pabula, ritè doces.
 Ædipus Hippocratis divina oracula pandis,
     Fulgentique fenis dogmata luce nitent.
 Lance novam frustra tentat Sanctorius artem
     Promere, scrutantem fallit iniqua bilanx;
 Nutantem rectâ firmas ratione bilancem,
     En obscura novo lumine scripta nitent.
 Cætera quid memorem? major fit maximus Astruc,
     Ipsi dum calamum tradis, Amice, tuum:
 Et mea languerent neglecto carmina versu,
     Ni musam velles sæpe juvare meam.

S. L. GEOFFROY, D. M. P.

MONITUM AUCTORIS.

DIVERSAS inter Artis Medicæ partes insignem obtinet locum Hygieine, quæ de Sanitate tuendâ, vitâque producendâ tractat. Imo si mortalibus multo magis jucunda meritò videtur ars illa, quæ morbos futuros præcavet, quàm ea quæ factos curat, cæteris fere omnibus Medicinæ partibus antecellit Hygieine. Hæc autem præcipue versatur circa res, quæ homini *non naturales* dicuntur, & quarum usu vel recto vel perverso stat aut infringitur Sanitas. Res illæ sex a Medicis numerari solent. 1°, Aer: 2°, Cibus & Potus: 3°, Motus & Quies: 4°, Somnus & Vigilia: 5°, Excreta & Retenta: 6°, Animi Pathemata sive affectus; quæ omnia corpus humanum variè possunt afficere. Id autem docet Hygieine ut harum rerum ita dirigatur actio, ut debilis corporis humani fabrica varias inter imminentes undique procellas sarta tecta fervetur.

viii *MONITUM AUCTORIS.*

Utilem igitur hanc Medicinæ partem ,
nec minùs Sanitatis cupido quam Me-
dicis necessariam , difficili poeseos cultu
ausus sum adornare , ut scilicet grato tecta
carminis stylo præcepta altiùs sese possint
insinuare. Arduum quidem Opus & eo ma-
gis difficile , quòd abnuere poeseos lepores
præcepta Medica videantur , & aliunde in
tam aspero & invio tramite paucos habue-
rim antecessores. At me de Republicâ Me-
dicâ non malè mereri sum arbitratus , si in
hoc opere conficiendo tempus illud consu-
merem , quo propter Artis nostræ negotia
per urbis vias & compita fastidiosè devehor ,
& tædia viarum jucundo Musarum studio
fallerem. Quod si aliquid exinde & humano
generi affertur utilitatis , & Arti accedit
ornamenti , maximum laboris præmium exis-
timaverim.

 A P P R O B A T I O N .

J'AI lu par ordre de Monseigneur le Chancelier un *Poëme Latin excellent sur l'Hygiene, ou l'Art de conserver la Santé*; je n'y ai rien trouvé qui pût en empêcher l'impression. A Paris le 23 Août 1771.

VERNAGE.

P R I V I L E G E D U R O I .

LOUIS, par la grace de Dieu, Roi de France & de Navarre : A nos amés & féaux Conseillers les Gens tenant nos Cours de Parlement, Maîtres des Requêtes ordinaires de notre Hôtel, Grand-Conseil, Prévôt de Paris, Baillifs, Sénéchaux, leurs Lieutenans Civils, & autres nos Justiciers qu'il appartiendra. SALUT. Notre amé le Sieur ETIENNE-LOUIS GEOFFROY, Docteur en Médecine, Nous a fait exposer qu'il desireroit faire imprimer & donner au Public un Ouvrage de sa composition intitulé : *Hygiene sive Ars sanitatem conservandi, Poëma*; s'il Nous plaisoit lui accorder nos Lettres de Privilege pour ce nécessaires. A CES CAUSES, voulant favorablement traiter l'Exposant, Nous lui avons permis & permettons par ces Présentes, de faire imprimer ledit Ouvrage autant de fois que bon lui semblera, & de le faire vendre & débiter par-tout notre Royaume, pendant le temps de six années consécutives, à compter du jour de la date des présentes. Faisons défenses à tous Imprimeurs, Libraires, & autres personnes, de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'en introduire d'impression étrangere dans aucun lieu de notre obéissance; comme aussi d'imprimer, ou faire imprimer, vendre, faire vendre, débiter ni contrefaire ledit Ouvrage, ni d'en faire aucun Extrait, sous quelque prétexte que ce puisse être, sans la permission expresse & par écrit dudit Exposant, ou de ceux qui auront

droit de lui , à peine de confiscation des Exemplaires contrefaits , de trois mille livres d'amende contre chacun des contrevenants , dont un tiers à Nous , un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris , & l'autre tiers audit Exposant ou à celui qui aura droit de lui , & de tous dépens , dommages & intérêts ; à la charge que ces Présentes seront enregistrées tout au long sur le Registre de la Communauté des Imprimeurs & Libraires de Paris , dans trois mois de la date d'icelles ; que l'impression dudit Ouvrage sera faite dans notre Royaume , & non ailleurs , en bon papier & beaux caractères ; conformément aux Réglements de la Librairie , & notamment à celui du 10 Avril 1725 ; à peine de déchéance du présent Privilege ; qu'avant de l'exposer en vente , le Manuscrit qui aura servi de Copie à l'impression dudit Ouvrage , sera remis dans le même état où l'Approbation y aura été donnée , ès mains de notre très-cher & féal Chevalier , Chancelier Garde des Sceaux de France , le sieur DE MAUPEOU ; qu'il en sera ensuite remis deux Exemplaires dans notre Bibliothèque publique , un dans celle de notre Château du Louvre , & un dans celle dudit sieur DE MAUPEOU ; le tout à peine de nullité des Présentes : du contenu desquelles vous mandons & enjoignons de faire jouir ledit Exposant & ses ayant cause , pleinement & paisiblement , sans souffrir qu'il leur soit fait aucun trouble ou empêchement. Voulons qu'à la Copie des Présentes , qui sera imprimée tout au long au commencement ou à la fin dudit Ouvrage , soit tenue pour dûment signifiée , & qu'aux copies collationnées par l'un de nos amés & feaux Conseillers-Secrétaires , foi soit ajoutée comme à l'Original. Commandons au premier notre Huissier ou Sergent sur ce requis , de faire pour l'exécution d'icelles tous Actes requis & nécessaires , sans demander autre permission , & nonobstant clameur de Haro , Charte Normande , & Lettres à ce contraires. Car tel est notre plaisir. DONNÉ à Paris le douzième jour de Septembre l'an de grace mil sept cent soixante-onze , & de notre regne , le cinquante-septième. Par le Roi en son Conseil.

Signé , LE BEGUE.

Registré sur le Registre XVIII. de la Chambre Royale & Syndicale des Libraires & Imprimeurs de Paris , N°. 1698.

fol. 546. conformément au Règlement de 1723. qui fait défense art. 41, à toutes personnes de quelque qualité & condition qu'elles soient, autres que les Lib. & Impr. de vendre, débiter, faire afficher aucuns livres pour les vendre en leurs noms, soit qu'ils s'en disent les auteurs ou autrement, & à la charge de fournir à la susd. Chambre neuf Exemplaires, prescrit par l'art. 108 du même Règlement. A Paris ce 22 Août 1771.

Signé, LECLERC. Adjoint.

HYGIEINE.

HYGIEINE
SIVE ARS
SANITATEM CONSERVANDI.
P O E M A.

LIBER PRIMUS.
D E A E R E.

INCLYTA Mœonio celebrent certamina cantu,
Intrepidofque heroum animos & bellica facta,
Queis manibus spargens plenis sua munera Phœbus
Os sublime dedit, finxitque ad grandia vocem:
5 Phyllidis iratæ rixas, & dulcia amantum
Furta, Syracusiâ Mopsus moduletur avenâ;
Plaudet amor, plaudent repetito Mœnala cantu.
Utiliora cano. Audacem per inhospita Pindi

Culmina, per loca Parnassi priùs avia, raptat
 Veræ laudis amor; facili medicaminis Arte 10
 Abdita nascentis rescindere semina morbi
 Fert animus, tutamque hominum producere vitam.

Tu Cytharâ telisque potens, qui sæva minantem
 Exitia, & latè populos terrore moventem
 Fudisti certâ victum Pythona sagittâ, 15
 Mortiferum infesto ne spargeret ore venenum,
 Adfis, Phæbe pater; Nam te Medicina parentem
 Diva suum jactat, mixtâque potentibus herbis
 Incedis cinctus juvenilia tempora lauro;
 Adfis ô, placidoque inspira Numine Vatem, 20
 Suaviùs ut præcepta fluant, captique lepore
 Arripiant homines Parnassi e Nectare verum.
 Et tu, quem Stygias olim detrusit in umbras
 Juppiter, iratâ conquassans fulmina dextrâ
 Irrita, namque Deum venerantur poplite flexo 25
 Orantes populi, venias pater & decus artis
 Phæbigena, & nostris faveas Epidaurie captis.
 Vos quoque, qui tristes ægro de corpore morbos
 Pellitis, illustres Medici; post longa laboris
 Tædia, si meritæ dantur nonnulla quietis 30
 Tempora, carminibus placidos advertite vultus.

Divisio to-
 tius operis.

QUALIS conveniat variis mortalibus aer
 Hinc mihi principium est; tùm sese ex ordine
 pandent

- Omnia quæ vitæ varios inferre tumultus ,
 35 Aut sedare queant ; ventri quæ fercula profint ,
 Qui latices ; quantùm moderato corpora motu
 Exercere juret ; recreanti tempora somno
 Quæ tribuat , vigiles quas natura imperet horas ;
 Humores inter sanum quos pellere corpus ,
 40 Sistere quos valeat ; quantùmque Pathemata mentis
 Lædere vel possint , vel læsis reddere vires.

- SPLENDIDA marmoreis niteant tibi tecta columnis,
 Purpureo jaceas strato , millenaque terræ
 Jugera fæcundis tua messibus horrea rumpant ;
 45 Sis famâ , titulisque potens , summoque superbus
 Imperio , excelso sedeas in vertice honorum
 Inter adorantùm plausus , turbamque clientùm ;
 Quid juvat ! infirmo languent si corpore vires ,
 Atque effœta suo se pondere victa resolvit
 50 Machina , nec sensu pollens , nec motibus apta.
 Non tamen ulla manet trepidæ prudentia menti :
 Sed Syrtes inter circumstantesque procellas
 Stertimus incauti , vel in ipsa pericula mortis
 63 Præcipites ruimus ; Canibus velut undique pulsa
 55 Involat in ferrum , & proprio fera concidit ictu.
 Nam premit infenso mortales agmine morbus ,
 Fallaces epulas inter , jucundaque Bacchi
 Pocula , castra locat , volitanſve per aera torquet
 70 Perfida tela manu ; somnus si membra resolvit

Argumen-
 tum primi li-
 bri.

Attentus vigili meditatur vulnera dextrâ. 60

Quem facilè vinces iusto moderamine rerum ;

At si ferventes spretâ ratione sequaris

Affectus animi , subito ruit impiger hostis ,

Et quæcumque vides circumdare corpora , vitæ

Subsidium , hostilis fiunt jam spicula morbi. 65

Hæc inter numerosa , orbi circumfluis aer

Præcipuas agit partes : nam quidquid in orbe

Vivit , & æthereâ vivendo vescitur aurâ ,

Seu celeri volitans cursu fecet aera penñis ,

Sive per immensi piscis natet æquoris undas , 70

Quadrupedumve genus , squamosaque pectora

volvens

Lubricus ad terram coluber , genus omne ferarum ,

Indiget aërio flatu , metuendaque mortis

Limina jam pulsat , si deficit aëris usus.

Inde vias faciles , teneræ spiracula pellis 75

Perpetuò premit incumbens , & pervia vasa

Ingreditur tacitè , vasisque receptus apertis ,

Intima pervadit loca corporis , exerit intus

Multigenas vires , humoribus additus aer.

Altera pars inclusa cibus per guttura præceps 80

Truditur in ventrem , & motu quassata perenni ,

Per varios flexus cum chylo ad pectora fertur.

Tertia adhuc superest rectissima semita pulmo :

Semper enim vivo manans dum corpore sanguis

Artubus infundit vitali rore calorem , 85

Excipit æthereos flatus, redditque vicissim
 Alterno peragens motu sua munia pectus.
 Viribus hinc magnis clausus pulmonibus aer
 Sanguineum subigit laticem, rutiloque colore
 90 Inficit, unde novâ nitidus redit ille juventâ.
 Sic triplicem natura viam concessit ut aer
 Corporibus sese insinuet, sic firma salutis
 Exoritur virtus, numerosave turba malorum.

MUSA mihi memora tenui quid in aere lædat,
 95 Quid juvet: unde premens toto gravis Athmos-
 phæræ
 Pondere, nunc levior, gravior nunc, pectora mole
 Offendat variâ; nimio quid torridus æstu,
 Brumalive gelu rigidus; quid siccus, & undâ
 Turgidus; aut Zephyris Boreâque agitated & Euris
 100 Efficiat; quantùmque infestæ tetra Mephitis
 Effluvia, horrendam spargant in corpora labem.

Divisio. præ
 mi libri.

DUM stabili terras primùm libravit in axe
 Cœlicolum rector, totum circumdedit orbem
 Tegmine materiæ tenuis, quam cernere visu
 105 Mortales nequeant, manibus neque tangere possint.
 Non incerta tamen, multis nam prodita signis
 Noscitur, & simili cum terris vortice rapta
 Exequitur varios ipsis circumflua motus:
 Seu circa proprium tellus versatilis axem

Gravitas
 aeris.

Luminis & tacitæ disjungat tempora noctis ; 110
 Annua seu solito percurrens tramite signa ,
 Dividat æquatum bis senis mensibus annum.
 At quæ causa vagum potuit sic figere terris
 Aera , ut æternùm concordia fœdera servans
 Tot docilis cursus nunquam renovare recuset? 115
 Hoc tantùm gravitatis opus : namque omnia nifu
 Corpora congenito pelluntur ad intima terræ
 Viscera , & adversâ si obstacula mole liceret
 Vincere, jam peterent orbis magno impete centrum.
 Inde vides valido pulsu projecta per auras 120
 Viribus amissis incæptum vertere callem ,
 Rursùs & accreto motu procumbere saxa.
 Nec propria est solidis gravitas : gravitate potiri
 Fata finunt fluida ; æquato sic sustinet aer
 Pondere mercurii varias undæque columnas. 125
 Quæ tamen indiciis gravitas manifesta patebat ,
 Antiquos latuit ; vacui tunc irritus altè
 Mentibus hærebat fixis radicibus horror.
 Infani ! Quid enim vacuum producere posset ?
 Cum sit inane nihil , vanum sine corpore nomen. 130

HEROUM alma parens , Musis gratissima tellus
 Itala , tu primùm naturæ arcana recludis ,
 Attonitasque novo perfundis lumine mentes.
 Ecce reluctantes aspirat dum antlia lymphas ,
 Obstupet in mediò consistere rusticus undam , 135
 Hancque pedes quater octonos superare , nec ultra

Scandere , quantumvis geminaverit embolus hauf-
tum.

Jamque Galilæi celebris Toricellius arte
Prodigii causas attentâ mente revolvens :

140 Ecquid , ait , vacui fixo concluditur horror
Limite , nec vacuum deinceps natura veretur ?
Dixit , & ex animo pellens malè credita , rerum
Jam nova miratur myſteria , jam aera noſcit
Eſſe gravem , & ſolâ evecſtos gravitate liquores

145 Pondere pro vario ad varios ſe ſiſtere fines.
Nec mora ; ſplendenti vitreum replet ille canalem
Mercurio , rapitur ſuſpenſi maſſa metalli ,
Septenoque quater ſuperato pollice , eandem
Itque reditque viam vibrans & mole ſuâ ſtat.

150 NUNTIA fama volat, totumque vagata per orbem
Doctorum refides animos exfuſcitât ultrò.
Jamque ad felices regnant ubi lilia terras
Venerat : hîc primùm Stagiræi jura parentis
Naturâ monſtrante viam Cartheſius heros

155 Funditùs eruerat ; ſublimi hîc arte valentes
Ingenioque viri , Gallorum gloria gentis
Inclyta , certatim cauſas evolvere rerum
Auspiciſus tentant magnis , totamque tribunal
Ante ſuum , ſeſe naturam ſiſtere cogunt.

160 Vix micat Italicis delatum lumen ab oris ,
Vixque novos rutilans radios per Gallica regna

Intulit ; Aufonio nascens e lumine verum
 Paschalius , falsi expulsâ caligine , primus
 Mente videt ; divino evectus acumine mentis
 Paschalius , nimiùm celeri quem funere raptum 165
 Abstulit atra dies , animoque elusa senili
 Credidit esse senem , crudeli mors pede pulsans.
 En volat , armatusque tubo Pererius alta
 Culmina , queis feriunt Arverni sydera montes
 Paschalius suadente petit , dumque ardua montis 170
 Per juga conscendens , superas se tollit in auras ,
 Fertur ad ima tubi , adverso liquor ordine motûs.
 Scilicet æthereæ major mensura columnæ
 Detrahitur , quantum superat mons vertice terras :
 Pars oneris cessat , minùs & compressa liquoris 175
 Massa cadit , tamen æquato non illa procumbit
 Ordine , servat inæquales proportio passus.
 Aere nam supero graviter compingitur aer
 Inferus , aeris pars hinc extrema columnæ
 Densa magis , levior quæ sese tollit ad astra. 180
 Hinc fit ut , infernæ sublato pondere partis ,
 Præcipuum tollatur onus , præceptisque feratur
 Mercurii moles , cujus (licet illa gradatim
 Tollatur simili super ardua culmina motu)
 Deinde solet magis atque magis decrescere lapsus. 185

Elaterium
 æris.

DUM cumulos auri fossâ tellure requirit ,
 Exercet que solum vanâ spe lusus arator ,

- Legisse immensas pro munere fertur aristas ;
 Sic mortale genus, scrutatur dum intima rerum ,
 190 Præmia sæpe legit nunquam quæsitæ laboris.
 Aeris ut primùm vulgi pervenit ad aures
 Cognita vis , quisque æthereos expendere flatus ,
 Et versare tubos manibus , variosque liquores
 Volvere ; tantùm mens rapitur novitatis amore !
 195 At dum mille modis versatur mobilis aer
 Et premitur , resilit citus , injectasque catenas
 Excutit indignans , & rupto carcere liber
 Detonat , horribili fremitu data vincula solvens.
 Aeris hinc virtus nova cognita , nam impete facto
 200 Corpora restitui nequeunt compressa , nec arcta
 Queis constringuntur perrumpere vincula nisu ,
 Nî teneant intus conclusum elastica robur.
 Sic pressus , toto aeris cum pondere massæ
 Tentat in adversos aer se expandere motus :
 205 Quò magis hunc arctè cogas , magis ampla resul-
 tans
 In spatia erumpit , tantoque repagula frangit
 Impetu , ut horrificas magno cum murmure glandes
 Projiciens , valido munimina diruat ictu ,
 Intentetque necem ; mortalia corda pavore
 210 Sternuntur subito , nec tantùm dextra Tonantis
 Fulgura conquassans & fætum mortibus ignem
 Terruit aut campos , aut murmure miscuit æquor.
 At globus immensis prorumpit viribus , alas

Fulminis atque noti rabiem prævertit, & ipso
 Ocyor adventat fonitu; Balearica cedant 215
 Torta manu saxa, aut rapidæ vertigine fundæ,
 Et celeres, Partho missæ fugiente, sagittæ.
 Heu! Malè per campos diris occurritur armis,
 Nam miseris via nulla fugæ, via nulla salutis
 Linquitur, at longè vento velut acta per auras 220
 Vita fugit, nostris tantùm res bellica crevit
 Temporibus, tantùm scelerique datumque ruinæ!

Effectus gra-
 vitatis & ela-
 terii.

AT quæ sanguineas hominum mens vertit ad
 artes,

In nova Pæonio vertuntur commoda jussu,
 Atque salus orta unde sibi mors regna parabat. 225
 Dum stupet attonitis oculis, turba inscia, vulgus,
 Prodigiumque novum suspensis auribus haurit;
 Dumque novas artes successu animosior ipso
 Lustrat turba virùm, queis pectore fixus in imo
 Suadet laudis amor longosque novosque labores 230
 Assiduis iterùm sudoribus exanthlare;
 Utilior vigiles animos & corda medentùm
 Gloria sollicitat, gravitas num corpora possit
 Lædere, num tetris præbere exordia morbis.
 Plaudite mortales, merces haud vana laboris. 235
 Pondere si gravior terras premit incumbenti,
 Viribus aut nimiis aer elasticus urget,
 Urget & interno latitantes corpore flatus,

Nec facili humores patitur procedere passu.

- 240 Interior namque humano concluditur aer
Corpore, qui solidis arctoque liquoribus hærens
Connubio, simili rapitur cum sanguine cursu,
Commixtusque subit cunctos per vasa recessus.
Ille quidem adversis externo cum aere librans
245 Viribus, æquatam solet affectare quietem;
Si vero exterior nimio se pondere tollit,
Interior cedit majori mole gravatus.
Inde coarctantur tubuli, pressique liquores
Jam solitos facilè nequeunt absolvere cursus,
250 Ast iter abrumpunt, mediisque meatibus hærent.
Angustantur enim toto reptantia vasa
Corpore; tùm manifesta cutis rorantia textum
Agmine multiplici, tùm quæ latitantia dulces
Visceribus fundunt, vitalia pabula, succos,
255 Et quæ pulmonum tunicas, tenuesque lorum
Plurima membranas sinuosis retibus ornant.
Sic totum vexant corpus tormenta doloris,
At primùm premitur subtilis machina Pulmo.
Pulmones etenim cingant cùm millia vasa
260 Parvula, quæ solo nequeas dignoscere visu,
Sistitur angusto tardatus tramite sanguis
Nec finit impositâ referari pectora mole.
Pectoris hinc oritur gravitas, animamque trahendi
Difficilis labor, & validis conatibus Asthma.

ATTAMEN hæc gravitas tantos inferre dolores 265
 Nunquam mole potest , ægris mortalibus instans ,
 Pondere nî immenso terras onerosa jacentes
 Opprimat , effrænisque incumbat viribus orbi :
 Quin contra ad nimium si non devenerit usque
 Summa gradum , valet effætas acrescere vires , 270
 Et sano validum firmare in corpore robur.
 Nam velut adductis constricto fluminis alveo
 Marginibus , rapidis volvuntur fluctibus undæ ,
 Et citiùs celeri perstringunt agmine ripas :
 Haud aliter justo constrictis pondere venis , 275
 Præcipiti vehitur citiùs pede , cunctaque sanguis
 Vasa subit , sæcundo irrorans nectare partes.
 Hinc fit ut implicitos , sua secernicula , nodos
 Confertim subeant , facillique à sanguine motu
 Secedant variâ distincti mole liquores. 280
 Roboris hæc prima est , hæc prima salutis origo.
 Quotquot enim impuras verrunt è corpore sordes
 Promptiùs humores oblata per ostia pellunt.
 Haud secus undarum sinuosis flexibus errans
 Continuo flumen vehitur dum tramite , sordes 285
 Hinc inde ad ripas udi inter gramina prati
 Rejjicit , illimis vitreo micat unda nitore :
 At juncos inter stagnans immota palustres ,
 Tardave proreptans ignavis motibus unda ,
 Putri fæta situ , nigroque infecta colore 290

Sæpe venenatam diffundit tetra Mephitim.

Nec minùs interea , motu crescente liquorum ,

Crebriùs anfractus cerebri sinuosaque vasa

Jussus adire cruor , vitalibus irrigat undis.

295 Hïc sedes animæ , hïc solium natura locavit ,

Quo velut excelsâ late spectaret ab arce.

Hïc & Dedaleo nexu , de sanguine puro

Purior unda fluit , celeri quæ concita motu ,

Nervorumque levis devecta canalibus , omne

300 Corpus alit , partesque movet , diffusa per artus

Perque oculos , sensusque omnes , per viscera

cuncta ,

Vitalemque parit diffuso rore vigorem.

Sed cerebri tractus , nervosique organa succi

Dives abundantanti sanguis dum mole salutat ;

305 Copia dimanat liquidi magis ampla , benigno

Viscera turgescunt succo , totumque valenti

Rore madens , valido firmum stat robore corpus.

At simul aeriâ , quâ cingitur undique , mole

Fibrarum validè compages pressa , coarctat

310 Sese , contactuque arcto nova robora sumit.

Telorum veluti densum glomeratus in orbem

Et circumducto nexu constrictus acervus ,

Robore quem nullo poteris , non viribus ullis

Rumpere , dum facili resolutis fascibus ictu

315 Singula dissiliunt : gravis ergo sæpe salubres

Procreat effectus pacatis flatibus aer.

Aspice Mercurium tenui quem vitrea ductu
 Fistula concludit; petit en gravitate propulsus
 Summa tubi, purusque nitet sine nubibus æther:
 Quàm faciles auras mortalia pectora spirant! 320
 Quæ levitas membris! qualis vigor! intima cunctis
 Visceribus virtus crescit, renovata videntur
 Corpus uti mens ipsa novas assumere vires

Aeris levi-
 tas & ipsius
 effectus.

Si contrà vitro inclusus se trudat ad ima
 Mercurius, leviorque minùs jam comprimat aer, 325
 Opposita effectus diversos causa parabit.
 Ac velut æthereum crescit dum pondere robur,
 Accelerant solitos cursus per vasa liquores,
 Additur & virtus solidis; sic tarda liquorum
 Ignavo moles sensim molimine serpit, 330
 Debita si gravitas absit; vix pigra moventur
 Corpora, & effœtis languescunt viribus artus.
 Nonne vides æquo pendentem pondere libram;
 Quàm tranquilla manet! massæ nunc detrahe par-
 tem,
 Quantula sit, turbata quies, defertur in altum 335
 Altera lanx, celeri præceps ruit altera casu.
 Haud secus externo internus præponderat aer
 Aere, dum gravitas sua deficit Athmosphæræ.
 Jamque incumbenti sublato compede, liber
 Profilit, impulsu spatium sibi cudere tentans 340
 Majus; inæquali luctantur robore vasa,

Frustrà , debilibus vincuntur inertia fibrís.

Hinc tumidæ inflato turgescunt corpore venæ ,

Sanguis & assuetis haud pressus viribus , ægrè

345 Procedit , nec̄titque moras , gravidusque saburræ

Infarctu , extremis vasorum in finibus hæret.

Felix heu numerosam inter sævamque malorum

Congeriem mortale genus , si viscera tantùm

Concuteret leviùs , nunquam penetralia vitæ

350 Intima dilacerans , lethum minitata procella.

At tu , spiramentum animæ , quod nulla quietis

Nulla moræ noscis duro intervalla labori ,

Perpetuo inspirans , aut efflans aera nisu ,

355 Præcipuos toleras truculenti turbinis ictus.

Scilicet interno tumefactus ab aere sanguis

Ad teneras partes , magis & cedentia vasa

Irruit , exundanti oneratur sanguine Pulmo.

Viribus ille quidem collectis tentat anhelans

Pandere se , impositamque sibi depellere molem ;

360 Motùs causa deest , levior non sufficit aer.

Æstuat interea valido cruor impete pulsans ,

Et rupto insolitum referat sibi parjete callem.

Sublimi fessus surgit dum monte viator ,

Sentit inexpertâ sua pectora mole gravari ,

365 Aerix levitatis opus ; mox montis in alto

Vertice spumofum trepidus spuet ore cruorem :

Et quos summa super miseros natura locavit

Culmina , languentes quàm creber anhelitus urget !

Dum phtificâ lentè consumptis tabe, cupitum
 Senior attulerit finem Libitîna malorum. 370
 Tu quem sollicitat servandæ cura salutis,
 Hoc teneas amino, NE QUID NIMIS; elige sedem
 Quam nec in extremâ nimum gravis opprimat aer
 Valle, nec excelso præruptam culmine montis
 Aeris optato defraudet munere cælum. 375
 Aut tibi si errandum, saltem levioribus erra
 Delictis prudens, graviorque arrideat aer.

Calor &
 frigus.

NEC fatis est legisse locum, certamque quietem
 Jam positâ sperasse domo, si sævior urat
 Interea calor, aut spiculis glacialibus intus 380
 Insinuent sese spirantes frigora venti.
 Quid calor & gelidæ præstent quid frigora brumæ
 Phæbe pater doceas, tibi nam concessa potestas
 Flatibus igniferis campos torrere jacentes,
 Siccave brumali glacie constringere prata. 385
 Vix nostras etenim directo lumine terras
 Aspicias, & toto incumbens complecteris orbe;
 Vitales spargis radios, quos læta capeffit
 Fæcundo natura sinu, flammisque pererras
 Corpora, mens velut internos diffusa per artus. 390
 Inde calore novo referas genus omne vaporum;
 Seminaque expansis tumefacta liquoribus orbem
 Florenti decorant cultu, fractumque labore
 Agricola[m] oblato solantur pignore messis.

Nec

395 Nec minùs ut primùm Zephyris spirantibus aura
 Verna , nõvas frondes, & molles extulit herbas ,
 Jam pecudes , armenta , feræ , genus omne ani-
 mantùm

*In venerem flammæque ruunt , calor omnibus idem ;
 Urget amor stimulis , telisque potentibus urit ,*

400 Effœtum reparans corpus , viridemque juventam
 Insinuans ; teneros cantu modulatur amores
 Alituum lasciva cohors , piscesque sub undâ
 Concipiunt molli succensam pectore flammam.

At contra obliquo decedas sydere , tellus

405 Contrahitur , viridi sylvæ spoliantur amictu ,
 Horrescunt concreta gelu glacieque rigenti
 Flumina , & ignavo torpet natura veterno.

Tristia tunc latebris sylvarum animalia languent

Abdita , tunc ovibus duplicat sua vellera , pennas

410 Aligeris natura parens , & frigora tentant
 Impositis igni mortales pellere lignis.

Aeris alternum , solo sic judice sensu ,

Noscimus experti frigus variumque calorem ;

Sæpius at sensus fallax , eademque calenti

415 Frigida sunt , quæ tu gelidus ferventia censes.

Tu quem naturæ nudos ratione recessus

Explorare juvat , nimiùm ne crede calori ,

Consule thermometrum , rerum tibi vera resolvet.

Italus hanc magicam Sanctorius extudit artem

420 Primus , & ardenti replevit vasa liquore :

Ille tubo inclusus , calidam vix percipit auram ,
 Admisso sensim rarefcit turgidus igne ,
 Arduus & scandit , gelido dum labitur infra
 Frigore densatus , tubuloque reconditur imo.
 At Medicum vix hæc speculandi gloria tangit , 425
 Non ea conveniunt afflictiis otia rebus :
 Machina sed sensu regitur , qui solus habenas
 Temperat , atque illam laxat vel compede vincit.
 Aspice Hyperboræis Lybiæ quantum arva Gelonis
 Diversâ distent facie , discrimine quanto 430
 Et varient terræ , varient & cuncta animantùm
 Corpora. Si primùm sitientes visimus Afros ,
 Succensus nimiùm sanguis , blandoque liquore
 Acrior , exhausto nigrantia membra calore
 Alluit , ulteriùsque novâ nigredine tingit. 435
 Inde brevi solidæ ficcantur tempore partes ;
 Tenditur , & nimiùm succis orbata labascit
 Fibrarum fragilis moles , solitique laboris
 Impatiens , subitam accersit resoluta senectam.
 Ingenii natura quidem , & vis insita menti 440
 Vividior , levius corpus , celerique sagittâ
 Mobilius , solitum cursu prævertere Cervos.
 Subtiles etenim nervi , nervisque ministrat
 Subtiles acri sanguis de fonte vapores.
 At quid naturæ miseris hæc munera profunt ? 445
 Quæ vitæ series nimiùm contracta rependit.

TUTA magis , non ipsa tamen discriminis expers ,

Quæ propior tellus glaciali subjacet arcto.
 Hic cutis immiti validè constricta rigescit
 450 Frigore , non falsæ exsudant è corpore fordes.
 Colluvie gravis inde cruor , putrique saburrâ
 Vapidus , ignavo reptat per viscera motu.
 Quid ! quod & Arctoo stringantur ab aere vasa
 Concretosque negent admittere pressa liquores.
 455 Heu ! quot languores misero de fomite surgunt ,
 Morborum quàm immensa cohors ! obstructa cruoris
 Semita , dirus hydrops , scirrhus , chronicique tu-
 mores ,
 Et lymphæ vitium , & morbi squallore feroces.

AT vos prospexit vultu natura benigno ,
 460 Felices terræ , queis blando mixta calore
 Frigora , & æquali concessit tempora cælo.
 Felix ante alias , altrix fœcunda virorum
 Gallia , dives opum , cui mollia floribus arva
 Rident vere novo , gravidus cui culmus aristis
 465 Æstivos decorat menses , Autumnus & uvas
 Exprimit , unde nitent generoso pocula Baccho ,
 Nec gravior desævit Hyems , spes proxima Veris.
 Si te non nimiis succendit Sirius ardor
 Ignibus , & nigro non civibus ora colore
 470 Tingit ; si glacie tua non premit arva rigenti ,
 Horrida nec spargit Boreas tibi frigora flatu ;
 Tu tamen hybernique gelu , æstivique caloris

Alternas ne sperne vices : famosa frequenti
 Funere tempestas cælum , cui mobile fulget.
 Oppositis mutamur enim , mutatur & omne 475
 Terrigenum corpus ; glacie perfusus & igne
 Succensus rapido lapis ipse resolvitur , Alpes
 Annibal ardentis fregisse refertur aceto.
 At tenerâ corpus constans compagine , quantum
 Sentiet adversos incerti temporis ictus ! 480
 Namque ubi præcipiti motu variabile cælum
 Denfat erant quæ laxa modò , & quæ densa relaxat ,
 Tunc aliena subit tenuatus in ostia sanguis ,
 Illaque vel rumpit , vel inertis mole fatigat :
 At strictura gravis subito si frigore fibras 485
 Impulerit , tunc nulla datur remeare potestas ,
 Incumbitque mali vix eluctabile telum.
 Morborum inde vides sobolem prodire quot annis
 Immensam , inde simul sunt & sua cuique malorum
 Agmina tempestati , anni quæ tempora signent. 490

ASPICE cum rutilans verno se frondis honore
 Extulit , & tepidas Zephyris famulantibus auras
 Alma parens sensit tellus , splendore corusco
 Ut tristes hyemis sol victor discutit umbras ,
 Sopitosque diù naturæ exfuscitat ignes. 495
 Attamen immiti vix unquam falce trucidat
 Tot Libitina viros primævo in flore juventæ.
 Scilicet hyberno concretus frigore sanguis

Ignibus admittis citiùs rarefcit , & altam

500 Vifceribus labem repetitis icribus infert :

Seu caput oppugnans , cerebri molliffima vafa

Obftruat , unde maligna febris , fallaxque veterius ,

Defectusque animi & nimum furibunda Phrenitis :

Seu rapido pulfus defeffa ad pectora motu

505 Concutiat ficcâ pungens præcordia tuffi ,

Vafaque difrumpens crudeli tabe peredat :

Sive per anfractus ventris , ftomachumque , jecur-

que ,

Veficam & renes , metuenda incendia fpargens ,

Mortiferis tentet flammis depafcere corpus.

510 AT frugum genitrix meliori nascitur æftas

Sydere , fi levibus ventis perflata , vapores ,

Quos putris è gremio tellus educit in altum ,

Spargit , & urentis mulcens incendia Cancri ,

Non finit effluxus fegni ftagnare quiete.

515 Fulmina , quæ , venti violento turbine rapta ,

Terrificant animos & inania murmura mifcent ,

Non fine confilio vibrat natura ; benigno

Frigore perfundit calidum nimis aera ventus ,

Halitibusque gravem totam movet Athmofphæram.

520 FRIGUS & effætæ revehunt infelta fenectæ

Tempora , triftis hyems , ancepsque Autumnus ;

hiantes

Stringuntur tubuli pellis ; coguntur & intus
 Tot variis pellenda viis excreta ; cruoris
 Concrefcit lento moles tardiffima greflu.
 At juveni , valido pulfat cui pectora fanguis 525
 Ictu , & tenduntur robuftis membra lacertis ,
 Interea crefcunt vires , partimque retentis
 Quæ facilè exhalant vegeto de corpore , robur
 Additur , atque calens decedit ad intima virtus.

Sic nocet acre gelu , funt & fua damna calori ; 530
 Tu fapiens extrema cave : fi flammeus ardet
 Phæbus , & exficcat fitientes Sirius agros ,
 Deprefsi pateant adverfo Sole Penates ,
 Sparge domum lymphis , plenæque liquoribus urnæ
 Mollibus exultent herbis , Malvâque virenti , 535
 Et tenui Lactucâ , queis comes additur uda
 Populus , humefcensque Ebulus , frondesque Sali-
 gnæ ,
 Et quot in umbrosâ ftirpes tellure virefcunt.
 Mitigat urentem manans è frondibus humor
 Aera , jucundis perfundens roribus aulam. 540
 At focus affiduâ lignorum mole corufcans ,
 Et mediis Phæbi radiis obverfa feneftra
 Frigoris hyberni glacialia fpicula pellent.
 Non tamen ardenti femper conclusus in aurâ
 Sollicitus turpi fugias formidine frigus ; 545
 Sperne gelu juvenis , Cælo firmantur aprico

Membra, foco licet affideat tremebunda senectus,
Aut propiore petat terras sub sole jacentes.

JAMQUE vides nimios calidi gelidique rigores Humiditas.
 550 Aeris, oppositas cohiberi posse per artes.
 Nunc tibi debellanda lues venit altera, tantò
 Terrigenis gravior, quantò magis abdita serpit.
 Nam tenuem densos quis crederet aera lymphæ
 Exhaustire modò latices, modò reddere eosdem?
 555 Abnuere ipsa quidem illius natura videtur
 Illimisque nitor; guttis tamen humidus aer
 Marmora conspergit, pluvioso tempore sudat
 Templorum paries, sicco qui pulvere squallet
 Aridus, innubi rutilat dum sydere Cælum.
 560 Herbosus cespes Cælo siccescat aperto,
 Tertia vix primi superest pars ponderis, unda est
 Quidquid abit volitans, pars fixior altera restat.
 Copia quò tanta humorum evanescit in auras?
 Sic bibit ex totâ ficcus tellure vapores
 565 Aer, ingentique humorum mole gravatur.
 At non servat onus; sensim concrefcit acervus,
 Expanso in tenues nimbos velamine aquarum:
 Inde brevè toto stridentes aere venti
 Flatibus agglomerant nubes, caligine Cælum
 570 Horret, abundantì tellus submergitur undâ,
 Ac videt optatas segetes gemebundus arator
 Præcipitique undæ subverti vortice campos:

Mitius aut solvit sua vectigalia cælum,
 Nocturnoque vapor concrefcens frigore, guttas
 Solvitur in tenues redivivos folis ad ortus, 575
 Lætaque fæcundis perfundit roribus arva.
 Nonne vides, ficco dum sol furit igneus æstu,
 Sæpius exsuccum demittere lilia caulem :
 Vix aurora novos conspergit in aera fletus,
 Redditur his decor antiquus, madefacta refurgunt 580
 Culmina, sublimesque gerunt viridantia ramos.
 At fœnum affiduoque diù ficcata calore
 Gramina consumuntur aquis, æstumque recepto
 Concipiunt latice; immundum mox illa putrescent
 In tabum refoluta, cinis pro fronde manebit : 585
 Tanta est æthereo latici concessa potestas!
 Ille graves potuit tumefactis tollere moles
 Funibus, ingentesque molas, immania saxa
 Expansis ficci clavis excindere ligni.
 Nec minùs occultis mortalia pectora vexat 590
 Ictibus, & secum trahit agmina tetra malorum.
 Scilicet immodico gravis athmosphæra liquore
 Obstruit exiles tubulos, queis pervia sensim
 Corpora perspirant, intus compellit aquosam
 Colluviem; effœtâ succorum mole gravamur. 595
 Nam tenues fibræ aggestu laxantur aquarum,
 Nec solidis vis ulla manet, vis ulla gravatis
 Visceribus; languent exhaustis viribus artus.
 Interea humorum delibatissima moles

600 Admixtâ vitiatur aquâ , tardoque movetur
 Circuitu , vapidam volvens pro sanguine lympham,
 Corporis inde tumor , laxoque cachexia vultu
 Pallens , distentusque effusis venter ab undis :
 Enervis stomachus ; stridenti pectus anhelat
 605 Stertore , & largos pituitæ projicit haustus.
 Sed via non lymphæ una datur ; liquefacta resolvi
 In tenues sensim latices mortalia credas
 Corpora , distillant nares , fit mollior alvus ,
 Crudior exundanti urina expellitur alveo.

610 DIRA quidem hæc ; pejora tamen symptomata ^{Humiditas}
 vexant, ^{frigida.}

Atra pruinosum stringant si frigora cælum,
 Aut calor undantem coquat uvidus athmosphæram.
 Externas etenim fibras , pellisque meatus
 Dum stimulis premit acre gelu , laxata labores
 615 Fibra negat solitos , admisâ mollior undâ.
 Hinc toto humorum diffusus corpore gurges
 Per tenues pellis tubulos , arctataque vasa
 Exhalare nequit , nec jam certo ordine raptus
 In varias partes , in membra , in viscera præceps
 620 Irruit , hinc varii nascuntur semina morbi.
 Non alio fixi surgunt è fonte dolores ,
 Rheumatismus iners , capitis tumefacta gravedo ,
 Fluxio thoracis , pungensque in dentibus ardor.
 Quin veteris renovant pugnæ rediviva dolorem

Vulnera, & antiquæ pænæ importuna cicatrix 625
 Signa dat, excruciansque pedes truculenta podagra.

Humiditas
calida.

VERUM aderit prorsus contraria forma nocendi,
 Aeris humidior sibi si conjunxerit æstum
 Temperies, caleantque imbres: vitiata resolvi
 Corpora quid referam pluviosi flatibus austri, 630
 Quid carnes putrere situ, coacescere lactis
 Nectareos potus, jucundaque munera Bacchi?
 At vivens moles non ipsa putredinis expers:
 Fervet, & expandit sua sulphura massa liquorum
 Acrior, & rupto nexu resoluta liquefcit. 635
 Diffluit hinc tabo corpus, morfuque maligno
 Febris, & absumens languentia viscera pestis
 Exoritur, calidumque gelans gangræna cruorem.
 At simul immundâ scabie & prurigine fædâ
 Oris deturpatur honos, eructat acores 640
 Sanguis, & obscæno squallens cutis ulcere manat.

Siccitas
æris.

SOL nimis obscurâ velatus nube, ferenis
 Nunc radiis tenebras pellit, nimbisque remotis
 Sicca nitens revehit liquefactis tempora campis,
 Tempora quæ tacitâ recreent dulcedine mentes, 645
 Et graviora novo perfundant membra vigore.
 Quæ congesta diù laxis in vasibus unda
 Ingenti languens onerabat pondere corpus

Abripitur , cutis expansos subit illa meatus.

650 Namque exhalantes , quos pervia corpora rimis

Perspirant , fumos ficcus trahit haustibus aer ;

Ut bibula appositas absorbet spongia lymphas.

Est vapor ille quidem tenuis , quem cernere acuto

Lumine vix possis ; tamen est immane liquorum

655 Pondus , quod nec adæquarent excreta per alvum

Per ter quinque dies , nec quod Vesica profundit.

Vivite felices ficcis spirantibus auris

Terrigenæ ; validum corpus , leviora feruntur

Membra , viget sani mens integra corporis hospes.

660 Felices tamen inde magis , queis humida corpus

Proluit & nervos turgens pituita relaxat :

Nam queis tenduntur ficcatis viscera fibris ,

Queis nervi nimium subtiles , vivida mentis

Temperies , vultusque nitens , rutilansque genarum

965 Purpura , & effuso variantur sputa cruore ,

Ariditas infesta nocet ; pluviosa requirant

Sydera , quæ tenfos laxent humoribus artus.

Aeris ille mador facili dignoscitur arte :

Dicitur Hygrometron Græcis hæc machina , motu

670 Quæ ficci madidique notat discrimina cæli.

Quin manifesta tibi tellus dabit ipsa madoris

Signa , quibus cæli variantia sydera noscas.

Floriger hic sicco quantum nitet aere campus ,

Quem Thymus , & tenui decorant redolentia fronde

675 Thymbraque , Serpillumque humile , atque Laven-

dula caule

*

Sublimis ; cælo tellus hîc gaudet aperto ,
 Hîc lacrymas florum , & calido liquentia Sole
 Mella legit studiosa cohors , dulcique superba
 Pondere, stridenti totum implet murmure campum.
 At contrâ obscurâ depressum in valle , palustri 680
 Pingue luto , & circumfusâ tectum arbore pratum
 Inficit obscænâ spissum fuligine cælum ,
 Quâ frondosa Salix , acrique nociva sapore
 Plurima planta alitur, Juncusque & Canna palustris,
 Mordax Hydropiper, præsensque Cicuta venenum, 685

Venti.

SED frustra aspectu tibi riserit aura beato ,
 Si simul & varias ventorum noscere vires
 Negligis , & clausos illinc servare meatus ,
 Hinc ventum totis capere atque haurire fenestris.
 Crescit enim motus pro mole atque impete , naves 690
 Quo semel accepto impulsu sæva æquora tranant.
 Sed nunc aura levis mulcet , fallaxque benigno
 Dum recreat sensu , stringit penetrabile corpus
 Interea , atque graves infert malefida catharros,
 Æolus at quando laxis bacchatur habenis , 695
 Aspice ut adverso concurrunt turbine venti ,
 Pulvereaque agitant nubes , concussa fragore
 Terra sonat , tremuere ædes , & fracta domorum
 Tecta cadunt : tum quæ caput inter nubila condit
 Annosâ Quercus frustra se mole tuetur , 700
 Vellitur , & secum in valles cava viscera montis

- Abripit, ac totis fragor insonat undique campis.
 Corpora sic pulsans iteratis ictibus aer
 Quas gerit ipse sinu dotes altè imprimit; inde
 705 Aeris augetur virtus, seu dote salubri
 Polleat, aut terris metuenda pericula portet.
 Non secus admoto validè compressa sigillo
 Ad vivum vultus insculptæ cera figuræ
 Exprimit, & varios imitatur flexilis orbes.
 710 Sic species oritur venti diversa, salubris
 Tetrave pro variis queis pollet dotibus aer.
 Nec similes cunctis idem regionibus auras
 Aspirat ventus; gelidam qui flatibus Arcton
 Africanus oblectat, Latium fervoribus urit.
 715 Ventorum inde vides quantum diversa potestas,
 Quàm varios pro multiplici regione locoque
 Effectus pariant, morbos firmamve salutem.
 Attamen acre solet terris conspergere frigus
 Brumalis Boreas, rapidis furit ignibus Auster,
 720 Agglomerat nimbos spiratque Favonius imbres,
 Eurus jucundis exsiccat flatibus orbem.
 At si multiplici confurgit cardine ventus,
 Composita exoritur virtus, siccumque calorem
 Suscitatur Euro-notus; Zephyro dum proximus
 Auster
 725 Connubio madidos affert mortalibus æstus.
 Inde salutari perfundunt flamine terras
 Eurus & Euro-notus, sequitur tunc optima cæli

Temperies, frigusque inter nimiumque calorem
 Illud adest felix medium, cui corpora tutò
 Credere se possunt, vegetum quo terra vigorem 730
 Accipit, & fætu genitrix natura tumescit:
 Arida non sicco tellus ardore dehiscit,
 Nec tumidis acti funduntur nubibus imbres,
 At terras recreat placidi indulgentia Cæli.
 Non alium sine nube diem primæva parentum 735
 Progenies novit, morbi cùm semina nondum
 Senferat immortale genus, nec dura jubebant
 Fata perennantem præscindi funere vitam.

Effluvia
 heterogenea
 aeri mixta.

PRÆTEREA Æoliis magno dum murmure ab
 antris

Stridula ventorum prorumpunt agmina, fordes, 740
 Quas gravis e spurcâ tellure receperat aer,
 Flatibus exagitant latumque per aera verrunt.
 Nî facerent, tetro squallore putresceret æther,
 Et dirum patulâ traheremus nare venenum.
 Quidquid enim exhalant madidis morientia pratis 745
 Gramina, in infestum sensim resoluta liquorem,
 Et quæcumque vides corrupta miasmata spargi,
 Dum mediis inhumata jacent post prælia campis
 Corpora, pelluntur fursum diffusa per auras
 Atque venenatâ corrumpunt aera labe. 750
 Adde paludoso infestum ex humore vaporem,
 Quamque metallifero dives de viscere tellus

Sulphure & Arsenico mixtam vomit athmosphæram.

Eheu ! ventorum si deficit aura salubris

755 Quæ miseranda seges , quanta inde caterva malorum

Pullulat , & tetrâs terras afflatibus urget !

Sollicitâ tentas curâ vitare periculum

Frustra ; vitales dum naribus attrahis auras ,

Confusum simul ingreditur subtile venenum.

760 Illud , in internos penetrans levitate recessus ,

Altiùs insinuat sese , junctumque cruori ,

Humorum vitiat sensim putredine massam.

Æstuat hinc , intestinoque agitata tumultu

Vertitur admisso succorum massa veneno ,

765 Mole licet parvâ : magnam sic guttula aceti

Nectarei lactis pessumdat acredine molem ;

Sic & fermenti contritæ mixta farinæ

Parva atomus , pastæ ingentem subvertit acervum.

O nimiùm miseri , ruris quos cæca voluptas

770 Affixos inter loca fæta palustribus undis

Detinet , obscurâ languent si lumina nube ,

Si premitur gravitate caput , febrisque quot annis

Impete consurgens alterno corpora solvit ;

Morborum tandem veras agnoscite causas.

775 Ille quidem tenero vestit se gramine campus ,

Pallentes florent Violæ , florent Hyacinthi ,

Et sylvas inter veteres Philomela querelas

Dulcifono geminat cantu , venerisque Columba
Lascivos querulo gemitu declarat amores :

Illecebris fallit tellus blandita colonum ,

780

Deficit illibata salus , consumit acerbam

Tantalus infelix inter tot commoda vitam.

Nec minùs immiti incautos Libitina trucidat

Falce , metallorum diros quicumque vapores

Aspirare audent ; his fœdat lividus ora

785

Sanguine corruptopallor , resoluta tremiscunt

Membra , dolor nervos repetito lancinat ictu :

Sæpius interno defixum in ventre venenum

Viscera discruciat , flexos rigor horridus artus

Distorquet , tandemque inter fera tormina trif- 790
tem

Decrepiti exhalant juvenili è corpore vitam.

Tantas , pro nummis auriq̄ue cupidine sacrâ ,

Mortales natura jubet persolvere pœnas.

Hi tamen indociles inter se prælia miscent ,

Et quasi tarda gradu mors seriùs atra veniret ,

795

Accersunt miseri ; cæco concussa furore

Arma micant , sævis concurrunt agmina telis

Impia , spumanti fœdatur terra cruore.

At dum per campos sternuntur inertia passim

Corpora , & exhalant fœdam corrupta Mephi- 800
tim ,

Dira per infectum latè contagia manant

Aera , victoresque inter monumenta triumphi

Mortiferas

Mortiferas plenis aspirant haustibus auras.

Sic cunctis invisa furit Bellona malorum

805 Agmine , nec tantùm rabido truculenta flagello
Immenſas cumulat ſtrages , totumque per orbem
Plurima ſanguineâ conſpergit funera dextrâ ;
Hanc ſequitur miſeranda fames , febrisque malignis
Ignibus , & febr̄i Peſtis crudelior ipſâ ,

810 Peſtis , avernali furgens e gurgite proles ,
Quam jubet ultrices pro crimine ſpargere pœnas
Vindex ira Deûm & terræ inſultare nocenti.

INDE lues populis lethali horrenda veneno
Sæpiùs incubuit , glomeranſque cadavera campis ,

Deſcriptio
Peſtis.

815 Terrigenum gelido complevit corda pavore.

Non tamen Europæ fauſtis innſcitur arvis :

Nam veluti quæcumque ſuas ditiffima tellus

Jactat opes , aurum jucundaque ſacchara mittit

India , dat gemmas Pontus , dant mollia Seres

820 Vellera , abundant̄i dit̄ſcit Gallia meſſe ;

Sic mala quamque manent terram ſua , torta Polo-
num

Sanguineo aggreditur plexos Plica * glutine crines ,

Scorbutus Anglorum gingivas ulcere rodit.

Tu Stygiam infelix gremio paris Africa labem ,

* *Plica polonica* morbus eſt apud Polonos familiaris & endemicus , in quo crines ſimul complexi & velut agglutinati cohærent , qui ſi reſecentur ſanguinem ſtillatim reddunt.

Tu, quæ tanta foves immania monstra ferarum: 825
 His rabidam pestem decuit confurgere cunis.
 Scilicet exundans tumefacto gurgite Nilus
 Induit obscænâ madidos uligine campos.
 Illa diù ventis immota silentibus unda
 Dum jacet, & Phæbo fervens propiore tumescit, 830
 Putrida corruptos dispergit in aera fumos.
 Hæc est prima mali labes, hinc annua pestis
 Nascitur, Ægyptique Endemia * regnat in arvis.
 Atque utinam hîc fixas posuisset perfida sedes,
 Nec dira afflatu conspergere semina posset. 835
 Verùm ex Ægypto & Lybiæ ferventibus oris,
 Ex Asiâ, & terrâ, quâ sol novus aspicit orbem,
 Confluit ad tumulum Mahometi magna quot annis
 Turba catervatim properans, simul horrida morbi
 Semina portantur, cujus contagia quisque 840
 Haurit, & occultos admittit nescius ignes,
 Quos dein ille redux patrias asportet ad oras,
 Hîc pestis velut Emporium, hinc dispersa per or-
 bem
 Per quotquot populos Mahometi templa verentur,
 Tartareas hominum tot millia trudit ad umbrâs. 845
 Quippe venenati solo non aeris haustu
 Dira propagatur pestis, sub corpore quovis

* Morbi sunt vel endemici vel epidemici. Epidemici ii sunt qui multos in aliquo loco eodem tempore aggrediuntur, Endemici verò qui semper in aliquâ observantur regione, huicque veluti proprii & innati videntur.

Tecta latet, varias merces, velamina, pannos
 Inficit, & magno defensis æquore terris
 850 Tristia fallaci contagia munere portat.
 Tales infidias infelix Gallia sensit,
 Cum celeri Pestis devecta per æquora vento,
 Massiliæ miseros tetigit sæva advena portus,
 Er purum infecto corrumpens aera flatu,
 855 Gallica vastavit morientibus arva colonis.
 Undique conceptâ languentia labe jacebant
 Corpora per campos, per compita, templaque
 Divûm.
 Necquicquam sese tentant attollere in altum,
 Ad terram revoluta ruunt, vigor artubus omnis
 860 Deficit, ut celeri percussis fulminis ictu.
 Interea pungens capitis dolor anxius, oris
 Ariditas fætens, ignique simillimus ardor
 Exercent miseros, fervens antiqua resolvit
 Vincla cruor, faniemque & tabum effundit in ora.
 865 Non tamen ardenti pallens cutis uritur igne,
 Intus flamma latet, penitûsque infixâ medullis
 Proserpit, veluti ligno conclusa trabali
 Semina flammæ, nullo manifesta lateſcunt
 Lumine, nec scintilla micat, nec fumus in auras
 870 Spargitur, at rodit ferventis viscera quercûs
 Ignis edax, tacitusque trabem sibi concavat intus,
 Inde domus ruit horrendo revoluta fragore,
 Præcipitesque inter sublimis flammæ ruinas

Emicat, & celeri ad cælum simul acta furore,
 Absorbet rapidis submersas ignibus ædes. 875
 Ignea sic sensim comburens viscera pestis
 Se tacitè expandit, calido suffusa cruore
 Lumina scintillant, volvensque incendia sanguis
 Efflat anhelanti ferventem è pectore flammam.
 Hinc gelidæ miseros flagrantia figere terræ 880
 Corpora, nudatosque artus conspergere lymphis,
 Ferventemque haustis restinguere fontibus ignem.
 Nec levat unda sitim, gelidos nam fervidus hauf-
 tus
 Projicit immani contorquens se impete venter,
 Unda velut resilit ferro conspersa calenti. 885
 Interea vulgi pallent formidine vultus,
 Membra quatit pavidus terror, viresque veneno
 Sufficit, atque fovet morbum morbi anxius horror.
 At turbant animos cumulata cadavera terris,
 Exanimi commixta simul morientia acervo 890
 Corpora, quæ putridis conspurcant flatibus auras.
 Scilicet indocilis flecti juvenesque senesque
 Et pueros, fortesque viros, nitidoque puellas
 Corpore florentes, gladio Libitina cruento
 Accumulat, non forma juvat, non mollior ætas, 895
 Ipse perit maternâ infans conclusus in alvo,
 Vitalesve oriens reddit quas accipit auras.
 Ac veluti nimbo volucrum fugit acta caterva,
 Aut tumido densi glomerantur in æquore fluctus,

900 Sic celeri volitant inferna ad littora curfu
 Pallentes animæ; desertos civibus agros
 Gallia flet, precibusque gemens solatia poscit.

TANTAM quis poterit felici pellere Pestem
 Arte, salutiferos miseris quis suggeret hauſtus,
 905 Pœoniisque potens herbis, medicamine certo
 Succensam calido restinguet pectore flammam?
 Eheu! nulla valet sævos medicina dolores
 Tollere, nil profunt herbæ, nil pharmaca possunt,
 Quæsitæque nocent artes; tu sola mederi
 910 Tu Natura potes, totum quæ, legibus æquis,
 Multiplici impellis diffusum vase cruorem.
 Incita nam stimulo urentis Natura veneni
 Colligit oppressas vires, motuque salubri
 Nititur infixam depellere sanguine labem.

915 Quem celerem arte juvat sensim componere mo-
 tum,

Languentemque nimis solerti accendere dextrâ:
 Currentem bellator equum sic flectit habenis,
 Nunc cohibet fræno, nunc & calcaribus urget.
 At si, felicitis justo moderamine motûs,
 920 Expulso pellis conspersa Miasmate squallet,
 Et denso varium circumdant agmine corpus
 Bubones, Vibexque rubens, atroque colore
 Aridus ignitis defixus carnibus Anthrax,
 Hinc speranda salus, ægro jam prospera fulgent

Sydera, vitalique resurgens redditur auræ,
His veluti totidem eructatur tetra caminis
Pestis & illimi turgentia vasa liquore
Languida jam recreant optato viscera succo.

Finis Primi Libri.

LIBER SECUNDUS:

DE CIBO.

TRISTIS hyems spargit gelidis dum frigora
 terris ,
 Arescunt violæ , pereunt & lilia pratis ;
 Vix redit , & dulci recreat ver arva tepore ,
 Assurgunt violæ , redeunt & lilia pratis ;
 5 Nostra sed in ventos postquàm semel aura recessit ,
 Spes reditûs nulla est , miseris æterna tenet nox.
 Hæc tamen assiduò trepidis mortalibus instans
 Pallida mors properat , semperque perimus , &
 ipso
 Deteritur motu corpus quo vita perennat.
 10 Corrueret , sed blanda parens concedit amicum
 Subsidium natura , immensaque pabula præbet ,
 Pabula queis fractum possit reparare vigorem ,
 Et sarcire novis attritos partibus artus.
 Aspice quot sylvas teneant numerosa ferarum .
 15 Agmina , frondosi summo de vertice montis
 Quot virgulta nives inter suspensa capeffant ,
 Lætaque quot mediis ludant animantia campis ;

Quàm densus volucrum glomeretur in aere nim-
bus,

Quàm varios vasto abscondant in gurgite pisces
Æquora, quot gremio tellus fœcunda benigno 20
Proferat herbarum species, fragrantia Poma,
Et fructus curvis dulcissima pondera ramis;
Tot regi famulata suo natura profundit
Munera, cælum ipsi, tellus, mare, cuncta minif-
trant:

Arbiter & totum latè dominatur in orbem. 25

Tantas inter opes felix, si lance fideli
Debita servaret rerum moderamina prudens,
Nec, fallaci unquam captus dulcedine, blandum
Ingereret puro vitæ pro fonte venenum.

Has primo infixit leges natura parenti, 30

Has tenuere patres: tunc condimenta ciborum
Sola fames, ars nulla, dabat, veroque coactus
Poscebat stimulo frugalia fercula venter,
Quæ stomacho rursus nollet sibi trudere pleno.

Nondum fœda sitim spumanti accendere potu 35

Noverat ingluvies, atque inter pocula largo
Corporis atque animi vires submergere Baccho.

At sola illimi saliens de fonte levabat

Unda sitim, nullis quærenda laboribus unda.

Inde genus patrum multos pervenit ad annos 40

Tutius, & longo superavit sæcula cursu.

Nunc ventris rabies, nulloque coercita fræno

- Intima naturæ delevit iussa libido ;
 Non pudor est laudem vitæ , vitamque pacisci
 45 Pro vili obsequio , atque gulæ tentigine turpi.
 Nec sapit effæto simplex natura palato ,
 Larvatæ arrident epulæ , quæfita labore
 Condimenta placent , torretur aromate venter ,
 Atque ab Hydaspæis poscuntur fercula terris :
 50 Usque adeo ne gulæ miseros servire necesse est ?
 At dolor & denso confurgunt agmine morbi ,
 Molliti sævis languent cruciatibus artus ,
 Et primo dulcis juvenes in limine vitæ
 Præcipientem incurvâ luimus cervice senectam.
- 55 Tu quæ depresso docuisti vertere terram
 Vomere , & auratis ditasti messibus agros
 Prima , meos plenis inspira afflatibus ausus ,
 Alma Ceres , nec nota priùs præcepta canenti
 Invia Castalii resera penetralia fontis.
- 60 Tu dum fœcundo decorasti munere campos ,
 Culturæ simul impositos fociare labores
 Terrigenas prudens voluisti ; hæc fœdera rerum ,
 Et data primævis quondam præcepta colonis ,
 Nunc feri revocare queant sibi mente nepotes ,
 65 Aonii blando capti modulamine cantûs.
 Hæc tua laus erit , alma parens , si carmine dis-
 cant
 Mortales , quæ justa cibi , quæ certa liquorum

Copia vitalem membris infundere rorem
 Possit, & amissum succo reparare vigorem;
 Obruta ne nimiâ turgescant viscera mole, 70
 Aut dulci sensim pereant orbata liquore.
 Nec satis est: vires potûs, variamque ciborum
 Pande potestatem, ventri quæ fercula profint,
 Qui latices, & quæ funestis turgida succis
 Admixtâ purum pessumdent labe cruorem. 75

Quantitas
 Cibi.

MULTAS ille dapes largam detrudit in alvum
 Helluo, & injusto curvat sub pondere mensas:
 Quæ mare, quæ tellus, quæ fercula sufficit aer
 Aggerit, & totâ terrarum dissita mole
 Plurima consociat stupefacto pabula ventre. 80
 Ille tamen scabrosa trahens sine carnibus ossa,
 Pallidâ mentitur sicco jejunia vultu;
 Ne mirere: latent intus mysteria, nescis
 Qualis in occulto labor, ut conversa ciborum
 Dissimilis moles similem profundere rorem. 85
 Possit, & exhaustis instillans lactea venis
 Flumina, vitali sustentet corpora succo.

Digestio-
 nis mecha-
 nismus.

PRINCIPIO bipatens alimenti janua massam
 Accipit, acceptamque secat, sectamque molari
 Ordine contundit versans, subigitque salivâ, 90
 Mutatque in mollem prius arida pabula pulpam.
 Principium hoc operæ; sic naturæ usibus apta

Esca gulæ patulum subit intropulsa canalem,
 Ingrediturque cavum demisso tramite ventrem.

95 Hic stomachus vario lectis ex ordine fibris
 Undatim finuat sese, bolumque ciborum
 Undique complexus, sensim versatque movetque,
 Quo motu partes succis stillantibus offert.

Nam stomachi tunicas villoso tegmine cingunt
 100 Multiplici rorem fundentes gurgite plexus,
 Quo valido veluti fermento imbuta liquefcit,
 Ac dulcem in Chymum * penitus dissolvitur ossa.
 Adde loci clausosque aditus, blandumque calo-
 rem,

Expansosque simul turgenti viscere flatus,
 105 Queis solventis aquæ vis insita crescit, & omnes
 Succussæ penetrat massæ compressa meatus.
 Sic clauso commissa globo quondam ossa Papinus
 Arida ferventi potuit dissolvere lymphâ.

Inde cibi moles admixtis mollior undis
 110 Ostia carnosæ superat rugosa Pylori, **
 Progrediturque amplo Duodeni excepta canali.
 Hic novus est labor: huc vicino ex hepate bilis
 Confluit, innatus sapor, qui pinguia solvat
 Corpora, qui lymphæque simul pinguisque liquo-
 ris

* Chymus Græcis qui idem sonat ac succus latinis, a Medicis dicitur pasta fluida in quamà ventriculo convertuntur alimenta, antequam omnino elaborata chy-

lum fundant.

** Pylorus appellatur orificium inferius ventriculi, per quod è stomacho egrediuntur alimenta, & in intestina propelluntur.

Discordes placido conjungat fœdere partes. 115
 Ille subactus aquâ pleno quam Pancreas alveo
 Devehit, interiùs mollitæ permeat offæ
 Particulas, miscetque simul, rursusque liquore
 Diluit admixto, lymphæque hostilia jungit
 Sulphura, candenti tenuis nitet inde colore, 120
 Nectareo chylus gustu, totumque benigno
 Flumine perfundit, distendens vasa, cruorem.
 Sulphura non aliter connectens Chymia lymphis
 Virginei succum novit producere lactis,
 Et doctâ naturam imitata est æmula dextrâ. 125

Cibi quan-
 titas nimia,

JAMQUE vides quantùm moles intrusa ciborum
 Magna, gravi fessum distendat pondere ventrem,
 Nec reparare queat benè mixtis partibus artus.
 Tensa nimis stomachi compages ecce labascit,
 Fibrarum tonus elanguet, contractile robur 130
 Deficit, & solito nequeunt jam munere fungi.
 Flexilis haud aliter nimio tracta impete ferri
 Lamina restitui nescit, violataque motus
 Non valet alternos assueto absolvere cursu.
 Hinc solidi vitium, liquidis simul altera labes 135
 Incutitur, magnam nequeunt dum solvere molem,
 Succorumque impar miscetur copia massæ.
 Illa diù, leviter fermento imbuta, moratur;
 Torpet iners cæco immotum sub viscere pondus,
 Sponte suâ turgens nativum concipit æstum, 140

Putret, & informi vitiat putredine chylum.
 Sæpe etiam incauté patulo commissa palato,
 Integra præcipiti volvuntur frustra ciborum
 Gutturè, non morfu, puroque subacta salivæ
 145 Fonte; reluctantem nequeunt penetrare liquores,
 Nec tantam stomachi vires dissolvere massam.
 Inde labor ventris; cænosâ hinc crassior undâ
 Exoritur chylus, tenui quem admittere ductu
 Oscula venarum renuant, parjetibus hærens
 150 Ipse viam sibi præcludit, sensimque macescit
 Necquicquam effæto turgescens pondere corpus:
 Aut si lactiferos tandem compressa meatus
 Quantula pars chyli ingreditur, lentore cruorem
 Inficit, & spissat puros admixta liquores.
 155 Illi suspenso vasorum in flexibus hærent
 Tramite, & in tenues repetitis ictibus acti
 Anfractus, durâ obturant farragine vasa.
 Quid tali referam numerosum ab origine morbum,
 Pabulaque in sævi fontem conversa doloris.
 160 Pars primùm patitur rea, delictumque feroci
 Supplicio solvit; modò stringenti anxius horret
 Pondere ventriculus, dubio mox vortice nutans
 Vellitur, obscuratque atrâ caligine sensus.
 Sic natura gravem vomituve repellere massam
 165 Nititur, aut imum versus protrudere ventrem.
 Tutior illa quidem via prima est, altera longè
 Inferior; quod si neutrum successerit, hostis

Viribus occultis serpit, pigrâque sub alvo
Prælia molitur totos lethalia in artus.

Namque brevè crudo turgentia vasa cruore
Effætum stomacho, vapido de fonte, liquorem 170

Suppeditant; novus hinc fomes, simul altera morbi
Causa, luesque luem haud intermissò excipit orbe.
Sic varias partes diversaque viscera lentis

Ictibus aggreditur morborum immensa caterva. 175

Aspice quot fixis intus radicibus hærent

Languores chronici, quantùm imâ sede latentes

Ignoti serpunt, subito tandem impete torquent,

Signaque certa sui præbent, cum nulla salutis

Spes manet, opprobrium Medicorum artisque fla- 180
gellum.

Membra thoro quatit infelix, iterumque reponit

Æger, & internis agitated viscera flammis,

Nocte diem gemitu quærit, longumque diei

Incusat spatium, sperans sub nocte quietem.

Nulla datur misero; vitæ penetralia morbus 185

Pascitur, atque aucto perrumpens claustra furore,

Infaustis infert justas pro crimine pœnas.

Hos parit ingluvies morbos, hæc sæva voluptas

Munera profundit, facili dum sobrius arte

Incolumem ducit constanti robore vitam. 190

NON tamen ancipiti torquens formidine men-
tem,

Pabula sollicito scruteris pondere ; certa
 Non circumscripto signatur limite virtus ;
 Hic ultra citraque potest consistere rectum.

195 Quin & pro vario rerum discrimine , moles
 Dissimilis sumenda cibi ; puerilia vexat
 Corpora , & infantum teneros cibus opprimit
 artus ,

Qui fortes juvenis nequeat nutrire lacertos ;
 Quique viri valido vix firmat pectore robur ,
 200 Languentes senii restinguet pondere vires.

Quid si diversum perpendis cuique vigorem ,
 Num molli poterit contundere fœmina ventre
 Fercula , quæ facilè duro convertit arator
 Viscere ? Num tenui nutriret agrestia succo

205 Illa messorum , siccosque laboribus artus ,
 Quæ levior nimiùm infirmis valet esca tuendis
 Corporibus , placidæ tranquilla per otia vitæ !
 Hinc variæ fallunt leges ; tibi regula sola

Sit sensus ; nullo post cœnam membra graventur
 210 Pondere , nec jaceant pigro defessa sopore ;

Non caput obtundat torpor , sed corpus amico
 Nectare perfusum facilè sua munia tractet ,
 Nocte tibi Morpheus leviora papavera spargat ,
 Quæ facili pulset conjux Tithonia dextrâ.

215 Sic nimiâ nunquam premitur farragine venter ,
 Nec tenui impastus sentit jejunia victu.

Cibi quan-
titas defi-
ciens.

AT meminisse horret quàm lamentabilis olim
 Sævierit truculenta fames , quæ lurida vultu ,
 Deformis macie , rugisque horrentia profert
 Tempora , ferales oculos & hiantia rictu 220
 Ora truci ; cultroque manus armata cruento ,
 Edocuit matres natorum corpora pasci.
 Sæpius at falsò prudens sapientia , cautos
 Dum docet angustis homines incedere rebus ,
 Austeram nimum duci systemate vitam 225
 Præscripsit , tristi illudens errore misellos.
 Quippe perennanti , quo vivunt corpora , motu ,
 Post varios cursus , indefessosque labores ,
 Sanguinis ac tenuis nervorum roris opima
 Pars exhausta fugit ; vitali hanc nectare chylus 230
 Reddit , & amissam fæcundo munere supplet.
 At si lactiferi siccescit fontis origo ,
 Non jam nervosi reparantur damna liquoris ,
 Nec solito turgent sitientia vasa cruore.
 Hinc vigor antiquus vanescit , inania languent 235
 Viscera , & effæto marcescit robore corpus :
 Lampadis ut fulgor consumpto languet olivo ,
 Aridus aut æstu siccato deficit alveo
 Amnis , arenoso volvens qui gurgite fluctus ,
 Fæcundos sparsis ditabat roribus agros. 240
 Adde quod assiduo motu , internoque calore
 Sanguis & attritus nervorum succus , acorem
 Contrahat ,

Contrahat , affuso quem solus nectare chylus
 Demulcere queat (demulcent omnia quando
 245 Lactea) & accensas intus restinguere flammâs.

S E D quid ego hæc ? his nota fames quos turpis
 egestas

Arcet ab augusto Musarum limine longè :
 Hos nec Pierio tingens præcepta lepore
 Carmine dulcisono valeam recreare , nec ipsos
 250 Nascentes læto conspexit lumine Phæbus.
 At vos qui molli dices languetis in ostro
 Ferte manum miseris , laudando munera luxu
 In vestri similes pleno diffundite cornu ;
 Dona ego vestra canam , celebrans quæ pabula
 vobis
 255 Conveniant , vel quæ fallant nocitura palatum.

OMNIA quæ lautas exornant fercula mensas
 Nectareo non sunt æquè turgentia succo ;
 Multa alimentorum succis compacta resistit
 Materies , solidas etenim pars altera fibras
 260 Constituit , levius pars sufficit altera gluten.
 Paucior hæc , stomachi longo tenuata labore ,
 Mutatâ in tenuem convertitur indole chylum ;
 Solaque vitali sustentat corpora succo ;
 Illa dapum dulci sensim fraudata liquore
 265 Pellitur , & ventri decedit inutile pondus.

Alimenta
 varia.

Inde vides epulis quantùm diversa potestas,
 Quàm variæ dotes: hæc, multi roris abundans,
 Plena redundanti perfundit Nectare vasa;
 Illa parum nutrit, pauco nam glutine turgens
 Magmatis effætam complectitur arida molem: 270
 Nunc levius gluten languenti mollia præbet
 Pabula ventriculo, facili quæ viscera nisu
 Assimilent; densâ nunc languida corpora lædit
 Compage, hirsutis messoribus aptior, esca.
 Ordine sic duplici moles immensa ciborum 275
 Dividitur, varioque aggesta sub agmine certat.

Olera
herbæ.

& DUM nova progenies terris immissa parentum,
 Plurima terrigenis gremio natura paterno
 Pabula concessit, vitali turgida succo
 Pabula, funestam nondum vitiata per artem. 280
 Non ea barbaries sævo mortalia luxu
 Pectora scædarat, sitienti ut viscera ferro
 Intima perfoderent animantum, interque cruorem
 Putrida stercoreo indagarent fercula tabo.
 Dulce olus, & redolens pomum, simplexque legu- 285
 men,
 Et quæ sponte suâ tellus sæcunda ferebat,
 Ornabant facili frugalia prandia cultu.
 Si quandoque cibus dulces animalia mensas
 Instruerent, pleno stillabant ubere lactis
 Flumina, & impresso surgebat caseus orbe. 290

Non iniusta tamen partes natura novercæ
 Egerat, ille patrum longos produxit ad annos
 Tempora simplicior victus, tutamque salutem
 Præbuit, agresti sustentans munere vitam.

295 AST olerum non vis eadem, similisque potestas:

Cuncta quidem impastis tantùm leviora ministrant

Pabula corporibus, sapido sed plurima gustu

Sollicitant, dulci præstant nonnulla sapore.

Mollibus hæc constant fibris, largamque solutâ

300 Compage effundunt, stomachus quâ turgeat, un-
 dam.

Hanc sibi materiem, imbelli quicumque laborat

Ventre, legat; tenuem molli cum Atriplice Betam,

Lactucam, & dulcem Cinaram, Malvamque viren-
 tem.

Nec minùs illa juvant, quos fervida viscera tor-
 quent,

305 Et ficcas blando demulcent phlegmate fibras.

At si colluvie stomachus turgescit aquosâ,

Si flatus strepit internus, si mollior alvus;

Cruda nocent olera, internum ferventibus undis

Aera depellant flammæ, crudumque liquorem.

310 SUAVIUS illud olus, gratum quod spirat odo-
 rem,

Et lætas valido titillat aromate fauces.

Olera dul-
 cia & aquosa.

Olera acris
 & aromatica.

Hoc fuge , nî justo fibrarum robore pollens
 Ventriculus duros possit contundere caules ,
 Atque reluctantem succo dissolvere massam.
 Ista quidem tenerum sapidis firmare videntur 315
 Halitibus ventrem ; hæc virtus fugitiva repentè
 Labitur , & nimio sub pondere viscera languent.
 Præterea internus stimulat si pectora fervor ,
 Acria sollicitâ fugias formidine , corpus
 Nî torrere velis , & flammis addere flammam. 320

Segetes &
 gramina.

ALTERA, post herbas , segetum genus omne mi-
 nistrat

Pabula , frumenti decerpere semina gaudet
 Alituum numerosa cohors , depascitur herbam
 Cum toto pecudum grege bos immensus , & ipsos
 Non dedignatur ficcato gramine caules 325
 Belligero sonipes spirans è pectore flammam.
 At fata terrigenis , melioraque pabula præbet ,
 Triticeas messes , & puro turgida succo
 Semina , sed duro varioque paranda labore ,
 Prætendens dextrâ sacrum Ceres alma ligonem. 330
 Hæc mollita manu , dulcique subacta liquore ,
 Ambrosio recreant mortalia corpora pastu,
 Nectareos jactent potus , sua pabula , Divi ,
 Tritica sint hominum ; hæc blando ditissima lacte
 Virginis imbelles artus , juvenumque virûmque 335
 Viscera sustentant , hæc parvo mollior ætas

Ventre domat , stomachoque terit tremebunda se-
nectus.

Ipsa tamen spisso , quo pollent , glutine ventrem
Tritica distendunt , gluten commixta resolvit

340 Parvula fermenti moles , ignisque subactum
Corporis assimilat succis , subtilior exit
Chylus , & optato perfundit vasa liquore :
Panis adest ; panem Galli celebrate canentes ,
(Flava Ceres nam vos cælo despectat ab alto ,)

345 Arte salutiferâ factum , mollique subactum
Undarum latice , & flammâ fervente recoctum.
Molliter hunc subigunt dentes , penetratque saliva ,
Hunc & ventriculus conceptum amplectitur , alvus
Demittit facilis ; sine te jam nulla palato

350 Esca placet , solus tu cætera fercula supples.
Hinc ubi curvantur sub plenis horrea aristis ,
Fortibus & paleas jam contudere lacertis
Messores , cantum instaurant , mollesque choræas ;
Et Cererem mutuis celebrant concentibus almam.

355 Pauperiem non rura timent : tum flumina læta
Mille rotas versant , strepituque immurmurat unda.
En molitor niveo capitis se jactat honore
Impiger , absolvitque rotâ fervente farinam.
Illa per æquoreas latè devecta carinas

360 Navigat , & gemino instaurat commercia mundo ,
Ac tandem agricolæ sua præmia certa rependit.
Furfur sit canibus , sit pullis mollibus esca ,

Candidus at panis , mollique filigine factus
 Hic fervetur heris ; inopi ne crassa recuses
 Farra , quibus ferat ille suo solatia ventri. 365
 Nam neglectus inops ultoribus irrita Divis
 Nunquam vota tulit , vel si malè suaserit ipsum
 Dira fames , poterit teneras rescindere messes ,
 Perniciemque fatis ferre , aut incendia aristis.

CRASSIOR at compacta gravi cum melle pla- 370
 centa ,

Pastave mucosâ constans pinguedine , duro
 Pondere ventriculum lassant , quod viscera nullo
 Robore , non motu possint dissolvere succi.
 Obstat adeps , densâ pinguedine nexa farina
 Constituit firmo spissatam glutine molem. 375

Nuces &
 amygdalæ.

Non aliter pinguesque nuces , & amygdala dulcis ,
 Et quotquot fundunt oleosum pressa liquorem
 Semina , debilitant stomachum , vis irrita cedit
 Ventris , & incassum repetitis ictibus acta
 In tenuem nunquam laticem resoluta liquefcunt , 380
 At , veluti saxum , mutari nescia perstant.

Frigore sic primo volitans peregrina Coturnix
 Pinguia per sylvas visci decerpere gaudet
 Semina ; massa tenax manet indigesta , tenellis
 Visceribus volucris defixa , atque integra ventre 385
 Redditur , & nemorum variis sic insita ramis ,
 Annosas quercus alienis frondibus ornat,

Hæc fugiat prudens stomachi quicumque vigorem
 Intactum servare cupit, non tormina ventris
 390 Sentiet, & crebram senio veniente salivam.

PROXIMA nunc veniant filiquosa legumina, *Legumina.*

Pisum

Ventosæque Fabæ species, durusque Phaselus,
 Et Cicer, & tenui firmatæ cortice Lentæ.
 Aspicias hæc quantum, sicco servata recessu,
 395 Cornua duritiæ referant? num mollia firmam
 Viscera compagem blando mollire liquore,
 Num duram poterunt villis subvertere molem?
 Adde quod aërio tumeant hæc semina flatu.
 Hic velut angustiis parvâ sub mole coactus
 400 Compedibus, simul ac data porta, erumpere præ-
 ceptis

Nititur, in magnam tentans se expandere massam;
 Hæc vacuo quondam voluit submittere vitro
 Semina naturæ doctus scrutator, at ingens
 Aëris erupit flatus, qui semina mole
 405 Immensum superans, simul & sua vincla resolvens,
 Plurima distento compleret vitra vapore.
 Aëris illa quidem subjecto pellitur igne
 Copia, & ardenti mollescunt semina lymphâ;
 Non tamen omnis abijt flatus, sed plurimus aër
 410 Interius remanet, stomachi qui frangere vires
 Possit, & extenso crepitum compellere ventre.

D iv

Præterea affuso spiffescit magmate sanguis
 Viscidus, & durâ obturat farragine vasa.
 Pifa terat Lentemque agreſti viscere meſſor,
 Et qui Pythagoræ dementia dogmata ſervans, 415
 Mutato lacerare timet ſub corpore patrem.
 Te penes imperium terræ, tua jura capeſſas,
 Nec ſtulto abjicias naturæ dona timore.

Fructus.

JAM fructus varios, & deducentia ramos
 Pondere poma ſuo, nunc inſtrumenta ſalutis, 420
 Nunc nocitura parum cautis, comprehendere verſu
 Quis poterit? fruſtra vires mihi Phæbus & artem
 Addit, & aspirans ſpondet Pomona favorem;
 Tam varium ſtat cuique decus, tot nomina rerum,
 Tam variæ ſpecies, diverſaque gratia cultûs, 425
 Plurimaque & multum inter ſe diſcreta facultas!
 Ferrea vox fuerit, fuerit mihi pectus ahenum,
 Deſicient tam multiplici deſeſſa labore.
 Aspice quàm vario florum lætetur honore
 Hortus, ubi primùm ſeſe ver extulit almus. 430
 Illinc purpureos oſtentat Perſica flores,
 Candida ſerta Pyrus jaçtat, rubeoque colore
 Inficit alborem Malus, redimita corollis
 Luxurians Ceraſus tollit ſe vertice ad auras.
 Aſt ubi diſcuſſo fructus jam flore tumefcit, 435
 Omnia mutantur, formæ, decus, atque colores.
 Prima ubi jam torret ſitientes Sirius agros,

Nata levare sitim , Cerasus lymphâ inficit ora
Dulcior , & bilis tenui sapore meatus

- 440 Prompta aperit ; nascuntur humi redolentia Fraga,
Tùm Ribes ipse acidus , comitem cui missus ab Idâ
Se Rubus adjungit , recreant humore benigno
Guttura sicca siti , & compescunt sanguinis æstus :
At stomachum quandoque gravant , & sæpe sub ipso
445 Intumescere , atque in pungens vertuntur acetum.
At reliqui nucleos qui subtus cortice gestant ,
Tardiùs æstivi apparent sub tempora signi.
Si multo humectant sitientùm guttura succo ,
Hos poteris sanis adscribere fructibus , & qui
450 Ferventes intus possunt lenire calores ;
Sed si mucosâ fibræ compage resistunt ,
Hos fuge , fallaci licet insidientur odore.
Sic Malum Armeniæ nocuit , sic cerea Pruna
Cum traxere moras , in ventre ciere saburram ,
455 Et pravas possunt corrupta accendere febres.
At ne dira fames puerili incensa furore
Cogat , ut invitos fructus , nec ab arbore lassos
Decerpas , dentes succo vitiabit acerbo
Immaturus amor , tum tormina ventre sub imo
460 Accerses , vix per solitos laxanda meatus.
Adde quod à multis solvatur fructibus alvus ,
Et cultu assiduo dediscant jura nocendi ;
Talis Melopepo est , qui si sylvestris in arvis
Nascitur , hic ventrem magno cum murmure solvit.

Sed nobis fructus pleno dat copia cornu ; 465
 Pomifer Autumnus cum jam caput extulit , & jam
 Libra dies longis breviores noctibus æquat.
 Tum variæque Pyri species , & plurima Mali
 Sunt genera : hæc molli perfundunt ora liquore ,
 His tu fide ; gravant stomachum quæ dura resif- 470
 tunt ;

At saltem in longas hyemes fervantur , & arte
 Vinorum in formam à miseris mutantur , at ipsi
 Lætantes falso exornant convivia Baccho ,
 Spumantique hilares succo sua pocula complent.
 Sed quâ pampineos extollam laude racemos ? 475
 Illis concretus potuit cruor ipse resolvi ,
 Illis crassa nimis bilis , resinosaque , rursus
 Et fluida evasit , solitosque subire meatus
 Docta fuit , lymphæque novus nitor additur ipsi.
 At sæpe ardentis fumpserunt crimina vini. 480
 Clausus namque calor fermenti jura capeffit ,
 Et ventris tunicas attollit flatibus uva
 Dentibus expressa , & stomachi conclusa sub alveo ;
 Quin & sæpe caput perculsit , & ebria verba ,
 Dum musto intumuit venter , stupuere loquentem , 485
 Victaque vinoso solventem membra sopore.
 At bilis succi mucos resoluta potenti
 Irruit in tractus varios , atque impete magno
 Fertur ad extremum , retineri nescia , ventrem ,
 Sanguineusque oritur , mordax , fallensque tenesmus. 490

Ergo bonis uti docuit natura , nec unquam
 Mortali licuit concesso munere abuti.
 Nunc diversa tuo præstant animalia ventri
 Fercula ; carpe , sed hæc inter sanum elige partum.

- 495 **DUM** tener ingreditur vitam sine viribus infans , Lacæ
 Matris nectareo turgescunt ubera lacte ,
 Primaque sufficiunt maternæ pascua mammæ.
 Hic cibus , hâc nulla est pueri magis apta tenellis
 Potio visceribus , stomacho nec dulcior esca.
- 500 Scilicet immenso versanda alimenta labore
 Ut dulcem lactis possint acquirere formam ,
 Lactea jam infanti dantur , partimque parata.
 Quem pueri mollis nescit perferre laborem
 Ventriculus , mater robusto viscere complet.
- 505 Nec levis ille cibus ; pars est purissima chyli
 Lac , alimentorum electo compacta cremore ,
 Et quæ continuo flexu , cursuque subacta
 Multiplici , stomachum non possit mole gravare.
 Hæ tibi sint epulæ , longo cui languida morbo
- 510 Viscera , & amisso velut infans robore corpus.
 En redit oris honos , non jam pallore gravatur
 Exanguis facies , sicco non ossa tumescunt
 Vultu , instauratâ pellis pinguedine splendet.
 Nec lactis species ægris datur unica , dulcem
- 515 Omnia distento fundunt animantia rorem
 Ubere ; nunc levius pleno lac ubere præbet

Species lac-
 tis.

Fortis Equa , Arcadiumque pecus , saliensque Capella,

Fæcundis gravius nunc mammis Vacca profundit.

At non ulla datur species , quæ reddere vires

Possit , & antiquum meliùs reparare vigorem 520

Quam quod fœmineo fuges ex ubere , turget

Nectare materies nostrisque simillima succis.

Cafeus &
butyrum,

PRÆTEREA mensis jucunda cibaria præstant

Lactiferi fontes , butyrum , gratulque sapore

Cafeolus , certo quem selige tempore pressum , 525

Ne fortassè recens viscoso glutine vasa.

Impleat , at fœtore tamen non rancidus acri

Naribus ingratum inter coenam exhalet odorem.

Quippe vetus sale mordaci turgescit , & acrem

Sanguineo latici latè diffundit amurcam. 530

At butyrum novitas semper commendat , odorque

Nullus , & ingrati dulcedo nescia gustûs.

NEC minùs infirmis stomachis leve congruit

Ova. ovum ,

Molle , recens ovum , rapido non igne coactum ,

Quod longo hæud referat ficcatum tempore cornu 535

Duritie , at contra ferventi mollius undâ.

Mollia mucosâ nimirum albumina pollent

Parte , serum illa refert purum , lymphamque cruo-

ris ,

Quâ corpus constat mortale, aliturque, vigetque,
 540 Quâ solâ primæ formantur stamina fibræ.

Ecquis ventriculo superest labor? Ecquis anhelis
 Visceribus? Similis simili miscenda cruori
 Materies longo datur attenuata labore.

Crassior at facilis concluditur esca vitello,
 545 Esca salutifero restaurans sulphure partes.
 Sic primò nondum exclusis albumina pullis
 Alma parens natura dedit, graviora Vitellus
 Pabula suppeditat, cum jam expelluntur ad oras.

NUNC si quæsieris multo ditissima succo
 550 Fercula, succofas tibi dant animantia carnes,
 Jusculaque, at multo ventris subigenda labore.
 Attamen hæc inter constant compagine carnes
 Dissimili, tenerâ fibrarum albedine præstant
 Pullus, Gallo pavo, & qui puro semine tantùm
 555 Vescuntur Volucres; præstant qui gramina carpunt
 Quadrupedes, Ovis & Vitulus, juvenisque Capella,
 Grexque Boum dapibus semper celebrandus opi-
 mis.

Animalia

Gallinacea

Quadrupedes.

Scilicet herbofo quæ vivunt gramine, dulcem
 Herbarumque gravem succis animalia chylum
 560 Suppeditant, non falsum aut tetrus partibus acrem.
 Dulcior hinc lymphæ crasis, molesque liquorum
 Firmior est, nec quæ facilè sua vincula rumpat.
 Namque indefesso motu, cursuque perenni

Sanguis & humores unâ quatiuntur , acorem
 Quassa trahunt , stimulo sensim crescente solutis 565
 Partibus , in tabum penitus cruor effluit omnis.
 Præpedit hoc chylus ; salium nudata retundit
 Spicula , jucundâ humores dulcedine mulcet ,
 Confociatque novo disjunctas fœdere partes.
 At si acri pungit mordax falsedine chylus , 570
 Quî poterit falsos succo mulcere liquores ?
 Hinc capit augmentum labes , dum subditur igni
 Flamma , gravesque putri surgent ab origine morbi.

Feræ &
 animalia syl-
 vestræ.

TALEM nigranti succum sylvestria fundunt
 Carne , Lepus , fetosus Aper , fugitivaque Dama 575
 Et quæcumque colit sylvarum bellua saltus ;
 At ne tange feras , sibi quæ per funera victum
 Venatu assiduo quærunt , atque ore cruento
 Infidias semper tenero meditantur ovili.
 His sapor horrendus , tetrâque putredine fœtens 580
 Subvertit stomachumque & succos inquinat omnes.
 Aut jaceant inhumata , aut valvis fixa minentur
 Furibus excidium confossa cadavera telis.
 His & junge Aquilas , & rostro Vultura adunco ,
 Qui virgulta metu , sylvas horrore silenti 585
 Implet , & infestum nigris serpentibus Ibim ,
 Aut Procnem rostro carpentem insecta voraci.
 Præterea , cursu nimiùm siccata , ferarum
 Corpora constrictâ fibræ compage resistunt ,

590 Indomitoque gravant defessum pondere ventrem,
 Illa quidem, sale mordaci turgentia, gustum
 Fercula sollicitant stimulo; arridentque palato;
 Attamen hæc fugiat prudens, qui falsa cruoris
 Humorūque gerit calidis primordia venis.

595 Nam velut angustos cribri transmissa meatus
 Materies lapsu magis attenuata frequenti
 Fertur, & attritu vanescit pulvis in auras;
 Sic dum per venas animantūm, atque intima tran-
 fit

Viscera, & ex uno penetrat nutritius humor

600 Corpore diversum corpus, magis ac magis exit
 Degener, & simili corrumpit acredine succos.

COLLIGIS hinc cur tam facilè genus omne na- Pisces.
 tantum

Putreat, & falso perfundat sanguine venas.

Nempe vorax piscis quidquid natat æquore magno,

605 Stercora, fœtenti dilapsa cadavera tabo,
 Agminaque insectorum obscæno gutture sorbet:
 Nec similis simili parcit, certamina tentant
 Faucibus, alter & alterius sic corpore Piscis
 Vivus inest, donec victoris ventre lique scat.

610 Attamen has inter species, tot millia gentis
 Squammigeræ, vasto quæ flumina, quæ mare fun-
 dunt

Gurgite, suppeditant varii tibi plurima Pisces

Fercula, quæ succo possunt recreare salubri.

*Pisces flu-
viatiles.*

Accipe quem celeri decurrens tramite Piscem
Flumen alit, dulcisque impulsu verberat undæ. 615

Gratior hic falso non afficit ora sapore,
Huic & firma caro est; placidâ dum immobilis
undâ,

Obscenoque lacûs torpens in gurgite piscis,
Pinguior ingrato offendit nidore palatum,
Viscosâque gravat mollitus viscera carne. 620

Nam lentâ genus æquoreum pinguedine pollet,
Quæ stomacho nimiùm laxâ compage resistit,
Nec nisi difficili tenuatur spissa labore.

Illam longa quies, cœnosæque unda paludis
Auget, at infringit motus, subigitque strepenti 625
Murmure propulsans illimem flumen arenam.

Tales, cæruleâ vestitus arundine, Pisces
Divite profundit lympharum Sequana fonte,
Sequana qui tumido regales vortice ripas
Alluit, augustamque subit circumfluus urbem. 630

Jamque salit grandis fœcundâ Lucius urnâ,
Carpio, Tinca, Brama, & jucundo Perca sapore
Inclyta, purpureisque cutem Trutta oblita guttis.

*Pisces ma-
rini.*

Præterea vario diversos agmine Pisces
Pontus alit: leviolem hos inter selige Gadum, 635
Osmerum, Soleam, Scombrum, tenuemque Pla-
tessam,

Quæ dulcem facilè fundant per viscera succum.

Ille

Ille quidem gracilis cibus est, nec vasa cruoris
 Flumine distendunt, tenuissima pabula, Pisces;
 640 At si non pingui densantur glutine fibræ,
 Nec sale turgescunt carnes, tunc fercula præstant
 Quæ recreent ægros languentis corporis artus.

DISSIMILEM fane chylum, densâque saburrâ
 Infestum fundunt siccæ fuligine carnes,
 645 Effæti illecebræ ventris, queis tentat inertem
 Fraus scelerata famem tacito stimulare veneno.
 Nam penetrat fibras turgens sale fumus, & acri
 Inficit exsiccas calidas falsedine partes:
 Fit gravior Perna, & fædo compacta vapore,
 650 Pondere nunc lapidem, vel duris stupea fibris
 Fila refert, stomachi nullo subigenda labore.
 Militis hæc duri, hæc validi sint pabula ventris,
 At fugiat similes epulas, obscæna tomacla,
 Harengum, Pernam, indurataque fercula fumo,
 655 Quicumque incolumem salvo vult viscere vitam
 Ducere, nec luxu properata accersere tentans
 Fata, reformidat senio veniente dolores.

Carnes fu-
 mo exsicca-
 tæ.

AT non, crede, sat est pastum elegisse salubrem; Condimenta.
 Conditura tibi superest: nam corpora sæpe
 660 Sic pulmenta gravant, & sic mutantur ab arte
 Fercula, ut intinctu jam fiant noxia pravo
 Pabula, quæ sano fierent embammate sana.

E

Aurea non aliter pretioso pondere dives
 Pyxis, & Eois fulgens onerata lapillis,
 Si digito sit sculpta rudi, indoctoque labore 665
 Ridiculas referat formas, atque ordine nullo
 Undique scintillet multis incondita gemmis,
 Despectu contempta jacet; dum terrea pyxis,
 Quæ gerit insigni depictas arte figuras,
 Quales Gallorum profert industria formas, 670
 Sæpius ingenti contra mutabitur auro.
 At multi censetur opus, si fœdere certo
 Materies ac forma placent; sic mutua sanum
 Materiæ ac formæ præstat concordia pactum.
 Plurima nunc fingit ventris vesana libido 675
 Condimenta, dapum queis immutare saporem
 Possit, & antiquum ex epulis expellere gustum.
 Non simplex natura placet, plebeia videntur
 Fercula, nativum gustu redolentia succum.
 Jamque ab Hydaspæis quæruntur aromata terris, 680
 Acre Piper, Casia, & fauces Nux indica torrens,
 Quæ plenum stimulis ventrem fallacibus urgent.
 Hinc mentita fames; nimio se pondere torquet
 Ventriculus, magnâque cibi farragine languet.
 Adde quod inde calor fusus per viscera, totum 685
 Excruciet corpus, fibras dum acredine pungunt
 Condimenta; siti flagrant præcordia, motus
 Sanguinis hinc nimum crescit, tostisque liquorum
 Particulis, violento exsurgunt agmine febres,

690 Et quot ab ignitâ nascuntur origine morbi.
 Has fuge fallaces epulas , jucunda venena ,
 Nec tibi Sinenſi fragrent nidore culinæ.
 Non dedit has natura dapes , hæc pharmaca tantùm
 Eſſe jubet ; ſi quis nullo ordine pharmaca demens
 695 Quotidie ingereret , fanâ ratione carentem
 Dixeris , Anticyræ trifti medicamine dignum.
 Talia ſed medici juffu præſcripta ſalubri
 Languentes recreant vires , truculenta calore
 Tormina diſcutiunt ventris , mucosaque poſſunt
 700 Atterere , & tumidos ſtomachi depellere flatus.

NON Salis eſt eadem virtus , nec tanta malorum Sal.
 Agmina depromit, modo non, Sale turgida multo,
 Fercula pungenti ſtimulent falſedine fauces.
 Quin Sal vaſorum lymphæque coagula ſolvit,
 705 Sanguineumque ſubit laticem , mixtuſque cruoris
 Partibus , iſtantis tabum putredinis arcet.
 Nonne vides ut falſa caro putredinis expers
 Sæpe diu maneat , dum ſtringit compede certo
 Sal fibras , liquidifque etiam nova vincula neſtit ,
 710 Queis non concipiant putres , ſibi dedita , motus.
 Hinc ubi dira famas , & rerum triftis egeſtas
 Cogit in obſeſſis incluſos urbibus , omni
 Seſe orbare ſale , en languens ad pabula miles
 Corripitur morbo , atque brevî contagia ſerpunt
 715 Putrida , feralique magis lethalia bello.

Adde quod & stomachum & leni sal viscera punctu
Excitet, unde sibi facilè data pabula solvant.

Mira loquor, sed vera tamen: non sæva Nephritis
Renibus ægrorum infixo generata lapillo,

Dura nec occulti vesicam tormina faxi 720

Punctibus afficient, sale si tua fercula prudens

Inspergas modico; nam sal primordia faxi,

Tartareæ fœtum molis, mucosa resolvit.

At sal illud idem nullo moderamine sumptum

Quantis aggreditur mortalia corpora damnis! 725

Jam gravis immundâ sanguis falsedine acorem

Per vasa infundit, fervet serum undique, & acri

Torquet pruritu, scabies prurigoque pellem

Deturpant, fœdâque cutis porrigine squallet.

At calor interea sale turgida viscera vexat 730

Fervidus, & siccas torrent incendia fauces.

Fomite sic falso nova morborum agmina surgunt.

Horum quanta cohors oritur, dum pabula tentant

Optima mortales mixtis corrumpere succis!

Salgama quid referam? Calidæ quid sacchara bilis 735

Materiem, Fungosque graves, urensque Sinapi

Effœti stimulum ventris, quod sana coarctet

Viscera & ardenti pessumdet labe liquores?

At spumante vocat fessum cratere poetam

Bacchus, & Aonio stillantia nectare præbet 740

Pocula; nunc satis est, jussis cedamus Iacchi.

Finis Libri secundi.

LIBER TERTIUS.

DE POTU.

NAYADES, & rurum præsentia numina Fontes,
 Teque, pater Neptune, canam, qui numine sacro
 Undique diffusus, terras, mare & aera complex.
 Te sine nec Phœbo conceditur ulla potestas,
 5 Nec fundent horti flores, nec mitior uvas
 Bacchus alet, Ceres ipsa suas tibi subdit aristas.
 Scilicet & vernam fœcundis imbribus auram
 In gremium terræ infundis; sitientia prata,
 Cum fervet Canis æstivus, tu rore benigno
 10 Humectas; gelidis arentes flatibus herbas
 Tu nive solaris sævæ per frigora brumæ.
 Nec tua, Bacche pater, contemni munera credas,
 Munera morosas risu solventia frontes,
 Et malè vesano quondam despecta Lycurgo,
 15 Si tua miscuerim Phœbæo pocula fonti,
 Castaliusque liquor ferventes temperet uvas.
 Sic mihi, dum titubans per devia culmina Pindi
 Conscendo, tua vis non ebria membra resolvat,
 Et servem sanam sano sub corpore mentem.

NON fatis est epulas dente attrivisse voraci, 20
 Ipsa fitim vocat esca, ardent jam guttura, & oris
 Siccior abductâ fervet falsedo salivâ,
 Nî mixti latices solvant data pabula succis,
 Ut fermenta suas possint expromere vires.
 Namque ingesta sibi, solo non fercula motu 25
 Dissolvit stomachus, certo subigenda liquore
 Pabula sunt sensim, & miscenda fluentibus undis.
 Sic tenuis fluido stillans de gurgite chylus
 Ostia vasorum pervadet parvula, fluxu
 Decurret facili, & variis non nexibus hærens, 30
 Vitali vegetum diffundet fomite robur.
 At si deficiat solventis certa liquoris
 Copia, subtractoque arefcant viscera potu,
 Incassum dapibus tentas revocare vigorem;
 Non alimenta juvant, dulcisque fit irrita chyli 35
 Materies, sed fixa manet, vasisque cohærens.
 Nempe dapum falsis cumulatur partibus, acri
 Sulphure turgescit chylus, nisi diluit unda,
 Mordacesque falis stimulos affusa retundit.
 Acrior inde gravi distendet vasa saburrâ, 40
 Acrior & punctu torquebit viscera sanguis.
 Nec fatis est; chylus subductâ spissior undâ
 Vasorum nequit exiguos penetrare recessus,
 Aut si vasa subit, tenui citò parjete rupto,
 Mordax subjectas partes corrodit acore. 45
 Inde vides longo nascantur ut agmine morbi,

Potus de-
 ficiens.

Visceribus pereant vires, sensimque macescat
Corpus, & arenti languescant ilia tabe.

Inde simul spisso turgescunt sanguine plexus,
50 Fit tumor, infarctus, schirrus, cancerque cruen-
tus,

Quæ mala solventi poteras avertere potu.

NON tamen immodico lympharum flumine ven- Potus ni-
mius.
trem

Submergas, nimio sunt & sua damna liquori.

Sæpius ille quidem vesicæ pulsus hiatu

55 Abripitur, pellisve subit, per vasa, meatus;

At stomachi tanto undarum torrente soluta

Compages admissa nequit contundere motu

Pabula; degener hinc & lymphâ chylus aquosâ

Turgidus, amissas affuso nectare vires

60 Reddere vix poterit, languent sine robore mem-
bra.

Ipsam etiam, pœnas referens pro crimine ventris,

Pressum pectus anhelans urget pondus aquarum.

Parva quidem hæc, modo non persæpe nociva da-
rentur

Pocula; sed quales potus, quàm tetra venena

65 Fingit, & ardenti bibit haustu cæca libido?

SOLE fitim primis olim mortalibus unda

Aqua.

Sedabat, puro pellucens unda nitore.

Hæc homini ; hæc eadem cunctis animantibus una
Potio concessa est , nullo quærenda labore.

Sana equidem , nam quæ citiùs subigenda resolvit 70

Pabula , quæ tenuem magis hauſtu suggerit undam

Chylifero fonti , ut ſtomacho jam ritè ſubactus ,

Nectareus , dulcis , leviorque per omnia ſerpat

Vafa , cibum fundens ſitientibus undique membris.

Hinc procul inſanâ quiſquis formidine captus 75

Epotâ metuit vires reſtinguere lymphâ.

Aspice quàm nitido vultu , quo robore pollet

Potor aquæ , ventris manet huic vigor inconcuſſus ,

Firma valetudo , cæcique pathematis expers

Integra mens humorum æquatos arguit orbis. 80

Nam citiùs ſolvuntur aquâ data pabula , chylus

Purior exoritur : vegeto ſic fomite vita

Incolumis ſuperat grandævo ſæcula curſu.

ATTAMEN haud poterit tantas expromere vires

Omnis aquæ potus : cur non variaret aquarum 85

Diſſimilis Natura ? Sibi non omnia conſtant.

Pura quidem , ſimplex , eadem ſibi conſtat aqua-
rum

Materies , at quot ſcædatur partibus unda ,

Quot gerit illa ſinu ſordes , quàm multa recondit

Corpora ! Nunc duri vehit aſpera ſemina faxi , 90

Pura tamen viſu , nec trifti ingrata ſapore ,

Sed ſenſim cruſtis obducit dura canales ,

- Ad fundum tenuem tacitè dimittit arenam,
 Non sal dissolvit, lentè calefacta legumen
 95 Vix coquit; hanc fugiat, stomachi quicumque
     vigorem
 Incolumem fervare cupit, truculentaque ventris
 Tormina concreto metuit sentire lapillo.
 Nunc pingui gravis unda luto, tetroque sapore
 Fœtida, cœnosâ subvertit viscera fæce,
 100 Et purum immundâ vitiat putredine chylum.
 Noxia quid memorem lymphis commixta metalla?
 Quid putres ligni moles; resolutaque tabo
 Gramina, queis nitor undarum corrumpitur? Ur-
     nam
 Projicit indignans fontis Deus, anxia ripas
 105 Deserit antiquos Nympharum turba penates.
 Sæpe quidem salibus fœtam varioque metallo
 Terrigenis undam dextrâ Medicina salubri
 Fundit, & abstergens epotis viscera lymphis,
 Fontanas fausto sociat sibi fœdere Nymphas:
 110 Frigida Baiarum jactavit balnea, thermas
 Et vario Latium claros medicamine fontes;
 Talia nec Natura invidit munera Gallis.
 At quis, turgentem Arsenico Cuprove, liquorem
 Sobrius auderet tranquillo sumere vultu?
 115 Quin & Apollineis celebres afflatibus undæ
 Sulphureo imbutæ ferro, salibusque potentes,
 Sæpius incolumi cumulatae in corpore, vires

Depromunt nocuas , fit pro medicamine virus;

Integra numquid egent medicato viscera potu ?

Num fontis stimulos possunt perferre salini ? 120

Pura decent sanum corpus , purissima captet

Pocula , qui sanus longam vult ducere vitam.

Aqua opti-
ma.

Inde tibi sincero arrideat unda nitore ,

Quæ , non halitibus nares , non ora sapore ,

Torqueat , at dulci titillet guttura sensu. 125

Hæc citò suppositis fervefcet ab ignibus unda ,

Reddaturque citò antiquæ tepefacta quieti :

Hæc non vasa luto obducatur , non smegma resolvat

Difficile , celerique legumina concoquat æstu.

Talis erit fluvii sinuoso vortice rapta ,

130

Aut fontis saliens puro de gurgite , quam sol

Prospiciat radiis , cursu tenuata perenni :

Talem felici diffundit Sequana cursu ;

Illa salutifero recreat Parisina liquore

Pectora , subtili depromit acumina mentis 135

Nectare , pura velut Phœbææ Aganippidos unda.

Hinc tantùm studio , variisque Lutetia floret

Artibus , inde sinu tantos fovet alma Poetas.

Vinum.

TANTA quidem foli tentant adscribere Baccho

Munera , qui dulci gaudent libare Lyæo ; 140

Non ea laus Bacchi , Baccho manet altera laudum

Copia , nec fieret mentito major honore.

Hic varios carpsit gravidâ de vite racemos

- Primus , & expreffo diffundens flumina fructu ,
 145 Terrigenum Ambrofio recreavit pectora potu.
 Fervidus ille liquor subtili fulphure turget ,
 Visceraque ardenti languentia roborat aurâ :
 Tartareos fimul ille fales , lymphâque folutos
 Diffundit per vafa cibos ; fic corpora partim
 150 Vinum alit , & partim peregrino robore firmat.
 Tu cui nativo languescit robore venter ,
 Aut cui sæpe gravi franguntur membra labore ,
 Oblato non parce mero , opportunaque Bacchi
 Munera non sperne , at lymphâ reftingue Lyæi
 155 Sulphureos ignes , fit pro medicamine vinum.
 Illud in internos penetrans levitate recessus ,
 Sanguineam subiget commixto fulphure molem ,
 Firmabitque tonum fibris , motuque citato
 Nervosum eliciet quaffato e fanguine rorem.
 160 Inde vigor toto firmatur corpore , robur
 Additur , expansoque tument inflata cruore
 Vafa , nec affuetæ indulget mens ipfa quieti.

HÆ dotes , hæc funt parci genuina Lyæi
 Munera , dum contra tetro furit agmine Bacchus ,
 165 Quem ratio non iufta regit , fed fola voluptas.
 At quî confilium poffet , rationis & almæ
 Infita iuffa fequi , immodico qui flumine vini
 Cæleftem infamis gaudet fubmergere mentem.
 Hic meritas fceleris pœnas luat , horrida ventris

Tormina, dum vino duratur massa ciborum, 170
 Sentiat; hic, cerebri distentis sanguine vasis,
 Insolitos æstus toleret, capitisque prematur
 Pondere; jam titubans balbas trahat ore loquelas
 Nec satis est, veniet tempus quo tarda podagra
 Vexabit rigidos sævis cruciatibus artus, 175
 Et saxo miserum lacerabitur inguen acuto:
 Hos secum ducit comites incauta voluptas.
 At sapiens, numquam justis de limite certo
 Devius, oblato mentis depellere gaudet
 Tristitiam quandoque mero, tunc lætus amicis 180
 Hospitibus, risus inter sinceraque mensæ
 Gaudia, fumosi fundit carchesia vini.
 Ille siti primum calicem dicat, altera amicis
 Pocula, lætitiæ nonnunquam tertia jungit,
 Quarta sed insanis prudens ficcanda relinquit. 185
 Lex tamen haud eadem semper, non regula constans:
 Sunt quibus infirmo fervens in viscere sanguis
 Assiduo tentat nisu dirumpere vasa;
 Sunt qui ficcatum spisso lentore cruorem
 Sæpius incurvo gemebundi poplite mœrent. 190
 Hi, nisi pertæsum est vitæ, cane pejus & angue
 Fallaces fugiant potus, nec tristia morbis,
 Ingluvie fœdâ capti, fomenta ministrent.

195 Copia tanta hominum , variis sic vina notantur
 Dotibus , hac illâve prout tellure feruntur.

Illa gravi stomachum turgentia mole laceffunt ,
 Qualia fœcundis Aurelia fuggerit arvis ;
 Altera , subtili nimiùm ferventia parte ,

200 Turbatos pariunt agitati sanguinis æstus ;
 Illa levi ftimulo , falibus percellere acutis
 Nata , brevî renes veficæque oftia pulfant ;
 Hæc caput incendunt leviter , flammæque minan-
 tur ,

Ut quondam in ftipulis magnus sine viribus ignis

205 Exoritur , celeri solvuntur membra tremore ;
 Rubra gravant stomachum , ftringunt quæ nigra
 Garumnæ

Flumine ad extremas adeunt fragrantia terras ;

Candidiora levi puncturâ gaudia menti

Ferre valent , tristesque procul depellere curas.

210 Quid fraudes memorem , & densis tumulanda tene- Vina fucata;
 bris

Cauponum scelera , æthereo faturata liquore

Pocula , vel terrâ , & plumbo polluta nocivo.

Tales fucatos fugias dulcedine potus ,

Ne tibi lethiferam fundant in viscera labem :

215 Sincerum sese vinum commendat amico

Nectare , & immiti non pungit guttura gustu.

Hoc tu felici , Burgundia , munere gaudes ,

Tu solito recreas potu convivia , cedant

Vinum Bur-
gundum.

Clara Chios , Lesbos , celebrataque Massica tellus.

Campa-
num.

At tibi se sociam jungit Campania , vino

220

Exhilarans tenui mensas festiva , secundum

Postulat illa locum , negat haud submittere fasces.

NUNC me defessum ingluvies hominumque li-
bido

Spiritus
vini.

Quo rapit ? Æthereo ferventes igne liquores

Ebrius attrito potator gutture sorbet ,

225

Necquicquam obtusum tentans stimulare palatum.

Non huic dulce sapit vinum , non munera Bacchi

Arrident , membris spargant qui incendia potus

Expetit , & læto demens bibit ore venenum.

Scilicet ille liquor totum per vasa cruorem

230

Densat , & exustis corrugat viscera fibris.

Tacta etenim diro riget arida fibra liquore ,

Statque immota , stupens ; tum duram versus in

offam

Hæret ad extremos frustra cruor ipse canales :

Vergitur in gypsum concreto corpore lympa.

235

Hinc stomachus languet pituitâ plenus inertis ,

Inde tremunt artus , torpet mens , lingua vacillat ,

Exundatque brevè , misceri nescius , humor.

Tum , macilenta trahens scabrosis pellibus ossa ,

Novit eheu nimiùm , quas horruit , ebrius undas. 240

Æthereos tantùm potus , hæc pocula gustet

Qui sæva Arcturi sub sydere frigora sentit :

At tu , quem cœlo Phœbus propiore salutat ,
 Ferventes acido potiùs compeſce liquore
 245 Sanguinei laticis motus ; expanſa cruoris
 Maſſa calore tumet , ſucco quam ſtringit acerbo
 Hic liquor , & bilis tumefactos comprimit æſtus.
 Non aliâ morbos e caſtris depulit arte
 Romanus miles ; poto ſecurus aceto
 250 Non æſtum , hoſtilique magis metuenda catervâ
 Agmina morborum , calido ſub ſydere ſenſit.
 Inde valent acidi vires , ſed pharmaca parcâ
 Danda manu ; nimiâque acidum virtute noceret.
 Perverſam hinc ſtomachi, conſtricto viſcere, labem
 255 Quid referam , & ſputum lacero pulmone cruen-
 tum ?
 Dum liquor hic fibras repetito vellicat uſu.
 Nec proprium hoc acidis , nimiâ quoque ſacchara
 doſi
 Perturbant ſtomachum , & dulci lentore fatigant.

Liquores
acidi,

JAMQUE vides vario quantùm ſua guttura potu
 260 Mortales ſtimulent ; nil non verſare ſagaci
 Luxuries audet dextrâ , cerealia , fructus ,
 Semina , radices , frondes & ligna revolvit ;
 Quæque ſuos jactat potus , ſua pocula tellus :
 Gallia Burgundum laticem , Normannia ſpiſſum
 265 Pomorum celebrat ſuccum , quo ſæpe gravatur
 Ventriculus , ſed quo phtificis imbellia fibris

Pomaceum.

Pectora firmantur ; Batavorum faucibus una
 Cervisia arridet , Lenæaque munera spernunt.
 Ille , levi tenuis succo certoque subactus
 Igne , liquor , blando ferventem temperat æstum 270
 Flumine , & innocuo mollit præcordia potu ;
 At fuge ferventem Lupulo , crassâve liquorem
 Materiâ spissum , talis nam glutine lento
 Cervisia obtundit stomachum , tristisque sopore
 Offendit Lethæa caput. Sincera capeffat 275
 Pocula , qui vegeto vult ducere corpore vitam.

DUM properans sequor inceptum , tritoque via-
 rum

Tramite progredior , Bacchus vestigia retro ,
 Me revocare jubet , non hic Semeleius infans
 Mollior , infidensque cado , at Mavortius Indi 280
 Victor , pampineis redimitus bellica fertis
 Tempora , quem sequitur comitum metuenda ca-
 terva ,

Quemque triumphalis sublimem e vertice currûs
 Indomitas referunt fræno submittere tigres.
 Ille mihi Thæam , Cocolatam , & femina Coffæ 285
 Porrigit , ac cantare novo jubet Indica versu
 Munera. Quî possem jussis obsistere Bacchi ?
 Namque voluptatum blandâ dulcedine mentem
 Sollicitat , recreatque jocos , purumque leporem
 Instillans animis , nova fundere gaudia novit 290
 Nec

Dulcia nec fatis est nostrum sparsisse per orbem
 Munera ; jucundo guttur mulcentia sensu ,
 Pocula terrarum extremis asportat ab oris.
 Hinc nova laus Bacchi , totumque sacrata per or-
 bem

295 Victori Baccho clari monumenta trophæi ;
 Ecquis enim Indorum perfusus nectare , gratam
 Lenæo patri pateram libare recusat ?

ILLE feros armis quondam superaverat Indos , Thaai
 Lætaque solempni devinctus tempora lauro ,
 300 Ardentes currum per terras victor agebat.
 Turba sequebatur satyrûm longo agmine , magnâ
 Evohe voce canens , multo fumosa Falerno.
 Ecce triumphalis marcet ficcata calore
 Laurus , & auratos deturpat marcida crines:
 305 Jamque levi currunt Satyri pede , currit asello
 Silenus titubante pater , viridantia ferta
 Undique diffusi quærunt , queis nectere Baccho
 Tempora , & antiquam possint renovare coronam.
 Nullâ âderat laurus , Phœbo propiora calenti
 310 Arva fugit , quondam amplexu perterrita Daphne.
 At similis lauro , folio conspersa virenti
 Altera sponte suâ Sileno se obtulit arbor.
 Carpit , & insolitâ Lenæum fronde coronat :
 Illa patris Bacchi tetigit vix tempora , vires
 315 Acquirat mutata novas. Hoc munere dives

Indica gens , non jam longinquis quærit ab oris
 Pocula : vinorum gustu jucunda salubri
 Supplet Thæa vices , & stillat amara vigorem.
 Scilicet hæc ferro leviter folia ufta calenti
 Succum acrem fudant , quo turgida , dulcior intus 320
 Pars superest longo ferri tenuata calore.
 Hæc totam facilè per aquam diffunditur , auras
 Suppeditans infusa , quibus medicata salubrem
 Sufficiunt potum languenti pocula ventri.
 Ecce , gravi torpens fera tormina venter ab escâ 325
 Sentiat , hesternâve dapum sub mole gravetur ,
 Suavis abundantè stagnantem Thæa saburram
 Solvet aquâ , & stimulo stomachum firmabit amaro.
 Inde vigor redit antiquus , validasque refumit
 Ventriculus vires , queis solvere pabula possit. 330
 Nec fatis : ille latex cursu per viscera pressus ,
 Chyliferos subit anfractus , mixtusque liquori
 Sanguineo , concreta potens virtute resolvit.
 Purior hinc oritur chylus , sic purior ipse
 Sanguis , & illimes manant e sanguine fucci. 335
 Adde quod & blando nervorum stamina sensu
 Sollicitet , cieatque leves per vasa tumultus
 Thæa , novo teritur motu liquor undique pressus ,
 Attritusque subit laxæ spiracula pellis.
 Hinc largo stomachum Thææ si proluis haustu , 340
 Diffusis manare vides sudoribus artus.
 Vos queis concreto stringuntur membra liquore ,

Queis, cute constrictâ, spissi retropellitur intus
 Materies metuenda feri, quæ pectora possit

345 Lædere, vel varias affluxu offendere partes,

Non tantis oblata malis contemnite Bacchi

Munera, concretos dissolvit Thæa liquores,

Perque cutis solitos pellit commixta meatus.

Nec minùs oppressum nimio si phlegmate corpus

350 Torpet iners, præsens offert tibi Thæa levamen:

En redeunt vires, subtracto pondere corpus

Fit levius, non jam incumbenti mole gravantur

Pectora, firmatis tenduntur membra lacertis:

Tanta salutiferæ frondi concessa potestas!

355 Non tamen, assiduo forbillans gutture Thæam,

Immodico lymphæ distendas pondere ventrem.

Inde brevè rueret stomachi vigor, undique largo

Flumine diffluerent artus, mox sanguis amico

Exhaustus liquido spiffesceret, arida demum

360 Lethalis sensim tenuaret viscera tabes.

Quod si nativâ stringuntur pectora labe,

Et graciles ficcis tenduntur funibus artus,

Siccantem fugias potum, vitandaque Thææ

Pocula robustis prudens forbenda relinquant.

365 DISSIMILEM patriâ diversis Africa mittit

Dotibus illustrem Coffæam: hæc semina Coffe

Plurimus insigni cecinit jam carmine vates,

Sublimem subtili agitatus nectare mentem.

Coffæa.

Jamque tuæ vilescit honos Aganippidos undæ,
 Phæbe pater, multo sordent vinosa Lyæi 370
 Pocula squallore, & totum Coffæa per orbem
 Plura sub imperio populorum guttura mittit.
 Nempe suos Baccho quondam Mahometus hono-
 res

Detrectare ausus, Bacchique a sedibus aras,
 Lætæque avulso subvertens palmitè vites, 375
 Impius audaci damnavit crimine vinum.

Nec mora, Bacchantûm lymphatâ mente caterva
 Infremuit, tumidas exarsit Bacchus in iras,
 Et rabido Satyri compleverunt aera planctu.
 Jamque nefandus Arabs mentem formidine pressus, 380
 Iratum placare Deum, furibundaque tentat
 Submisso vultu Satyrorum flectere corda.

At decus antiquum depulso reddere vino,
 Et damnata priùs rursus revocare recusat
 Pocula; fumosas vinosi nectaris horret 385
 Vires, queis crescit sacri violentia morbi.

Sed suavem calido Coffæam nectare, vinum
 Quò possit supplere, Deo sacravit, avito
 Sollicitans Arabum sitientia guttura potu.
 Sic ignota priùs totum Coffæa per orbem 390
 Spargitur, & vino antiquum subducit honorem.
 Quippe novo passim indulgent delusa liquori
 Guttura, nec Lybiam solùm Nabathæaque regna
 Imperio Coffæa tenet, jactantur ab Indo

- 395 Nota per occiduos Europæ pocula fines.
 Hinc Coffæ Arabes patriam tumulumque pro-
 phetæ
 Fronde decorarunt , nitidis ibi frondibus arbor
 Eminent , & fructu Mahometo sacra refulget.
 Hæc dum vere novo ferventes temperat auras
- 400 Afflatu Zephyrus leni , Lybiamque salutat
 Obliquis Phœbus radiis , candore superbit
 Florida , mulcentemque per aera fundit odorem,
 Ac velut æstivo si fervent arva calore ,
 Cum primùm inducunt optata crepuscula noctem;
- 405 Humidus afflatu perfunditur aer odoro ,
 Diffusosque die condensans aura vapores
 Frigida demittit ; puro viridantia prata
 Thure litant Floræ per amica silentia noctis ;
 Interea laudesque Deæ , verisque decorem
- 410 Concentu celebrat tristis Philomela canoro.
 Sic Arabum saltus grato perfundit odore ,
 Cum florem Coffe referato germine trudit.
 Hic candore nitens , jasmini ferta figurâ
 Mentitur , similis color est , similisque corolla ,
- 415 Quæ crasso sinuata tubo laceratur ad oras ,
 Quintuplicique refert limbi sinuamine stellam.
 Intus venturæ spem prolis quinque recondit
 Stamina , * quæ tenui floris surgentia collo

* Stamina florum partes illæ di- | pars quæ fœminæ vices gerit.
 cuntur a Botanicis quæ masculæ | Scilicet flores inter plurimi sunt
 sunt , dum contra pistillus est ea | hermaphroditi qui utroque sexu.

Pistilli duplex fecundent pulvere filum.
 Nam Floræ haud ignotus amor, connubia noscit 420
 Plantarum genus omne, & blandis ignibus ardet.
 Nempe quot e medio confurgunt stamina flore,
 Tot prudens tribuit plantæ Natura maritos
 Pulvere prolifico fœtos, quem stamina pulsu
 Undique dispergunt; subtilem spermatis auram * 425
 Pistillus retinet filis, intusque recondit,
 Fœmineasque gerit laxato corpore partes.
 Inde tumescens, maturo semine, surgunt
 Viscera pistilli, sic certo tempore semen
 Parturit; hæc vera est mutato nomine proles. 430
 Non aliter Coffe blando saturata rigatur
 Spermate, pistilli tumefacto capsula surgit
 Ventre, duplex oritur referato cortice fœtus.
 Ille fabæ tenuis fructus formam exprimit, orbem
 Semiglobo referens duplici, impressoque notatur 435
 Interius sulco, germen qui tegmine condatur.
 Hæc faba Coffææ proles, hæc blanda Deorum
 Munera, quæ dulci perfundant nectare fauces.
 Scilicet hæc lento flammæ tostata calore
 Semina, fragranti nares suffimine mulcent; 440
 Fit levior pinguis succus, flammæque subactis
 Partibus, ambrosium tenuis diffundit odorem,

staminibus scilicet & pistillo donantur. Talis est flos Coffææ qui quinque stamina, pistillumque recondit.

* Staminum apices maturi pulverem fundunt, qui videtur esse pulvis prolificus quo pistillus fecundatur.

- Nempe gravi pollens mucosus, non fragrat odore
 Viscida materies, aut si corpuscula spargit,
 445 Vix nasi obtusâ feriunt compage papillas,
 Dum contra tenues spargens levis aura vapores,
 Subtiles atomos altè imprimunt, ostia cedunt
 Pellis, & infixâ fibrillæ parte moventur.
 Sic inodora priùs Coffe tenuatur ab igne
 450 Et blando recreat mortalia corda sapore.
 Nec satis: ignito Coffe faba tosta vapore,
 Conteritur ferro, & lymphâ concocta calenti
 Pulvere perfundit mixtum tepesacta liquorem.
 Jam Laferis cedat succus, mellitaque cedant
 455 Vina patrum, & multo celebrati carmine potus;
 Quin & cælicolum turbæ Junonia virgo
 Trojanusque puer Coffæam vase calenti
 Fundunt, ipse madet mutato nectare Bacchus.
 Multiplici ditavit enim nova pocula dote
 460 Phœbus, & infirmis voluit suffundere robur.
 Quî non sufficerent? Potum commendat amaror,
 Non qui potorum gustu pessumdet acerbo
 Gutturâ morosus, sed qui languentia dulci
 Viscera sollicitet stimulo, leviorque bibentum
 465 Alliciat mixtâ lætum dulcedine guttur.
 Sic data firmato dissolvit pabula venter
 Robore, non gignit lentam pituita saburram,
 Nec serpunt acidi tumido de viscere flatus.
 Sorbet enim Coffæa serum, fassasque salinis

Partibus immutat partes, dum sulphure gluten 470
Solvit, & exustis bibit altè partibus undam.

Cum priscis Coffe quondam neglecta jacebat
Temporibus, si quis languenti ventre laborans
Non nisi difficili nisu dissolveret escam,
Dura fuit lex ægrotis Centauria amara 475

Porrigere, austerisque ingrata Absinthia fibris;
Dira recusabat leviori pharmaca morbo,
Tetraque reddebat vomitu medicamina venter:
At quod Coffæâ medicamen blandius, alvum
Quæ magis esca juvat? Verum hoc Nepenthes 480
amaros

Protinus expellens lenitâ mente dolores.
Illa per internos vasorum pulsa recessus
Sollicitat stimulo partes, laticemque cruoris
Atterit, hinc toto dispersus corpore sanguis
Jam citiùs celeri percurrit vascula cursu, 485
Et cerebri flexos largo rigat imbre canales:

Adde quod expanso tumefactæ sanguine venæ
Imposito tendant vicinos pondere nervos,
Et citiùs solitum cogant iterare tremorem.
Corporis hinc crescit vigor, hinc & mentis acu- 490
men

Evehitur, rutilumque irrorant gaudia vultum,
Plurimus insigni celebratur carmine vates
Cui fons Pegaseus Coffe, cui solus Apollo:
Nec magis accendit divino corda vapore

- 495 Bacchus, & in mentem blandos instillat amores,
 Ergo effœta gravat si te pituita, salubrem
 Non recuses Coffe potum, quin ventris obesa
 Crassities ruet inde, sopor non languida solvet
 Pectora post epulas, blandoque levamine fatus
 500 Urgenti poscet stimulo nova pabula venter.
 At sicut ambrosium latè quæ fundit odorem,
 Quæ micat Idalio cervicem sanguine tincta,
 Et rutili pandit speciosa volumina floris,
 Veris honos, Rosa pratorum regina, recondit
 505 Interiùs spinas, & vulnere pungit acerbo:
 Utque Deùm munus, vitæque tot usibus apta
 Ferrea compages, terram quod findere possit
 Utile suppeditat vomer, simul arma ministrat,
 Quæ sævas spargant repetito vulnere strages;
 510 Sic & sæpe nocent Coffe dulcissima gustu
 Pocula, dum cunctis dantur discrimine nullo
 Corporibus, nimiove irrorant gurgite ventrem.
 Illa quidem calidis sensim nimis humida ficcant
 Viscera particulis, at si jam sicca rigescunt
 515 Corpora, vel nimio tenduntur robore nervi,
 Sensilis atque cito si vibrat fibra tremore,
 Quanta mali soboles? Igni sic subditur ignis,
 Subjectoque brevè glomeratur fomite flamma.
 Frustra, somnifero redimita papavere crines,
 520 Nox fessas tacitâ velat caligine terras;
 Irrequieta thoro volvuntur membra, sopore

Vix agitata levi solvuntur lumina , somnus
 Avolat , atque gravis manet ægro corpore languor.
 Et quî nervorum laxaret stamina Morpheus
 Quæ distenta quatit valido cruor impete pulsus ? 525
 Hæc fremitu concussa rigent , vix lassâ moveri
 Membra queunt , vagus imbelles tremor occupat
 artus.

Nec dapibus speres cumulatis reddere robur
 Quas mentita fames poscit , quas aridus alveo
 Absorbet stomachus ; sicco tenuata calore , 530
 Pabula pungenti perfundunt vascula chylo ,
 Nec blando sitiens recreatur nectare corpus.
 Torrida sic sensim consumit viscera tabes ,
 Informesque macent admissis ignibus artus.
 Illa quidem sumptâ haud vexant incommoda Coffe , 535
 Si valido durum firmatur robore corpus ,
 Nervorumque gravi quassantur stamina motu.
 Non tamen inde tuo nimiùm confide vigori ,
 Nec largo Coffe perfundas viscera potu.
 Nam licet intactæ vegeto stent corpore vires , 540
 Ille brevî rueret solitus vigor , arida ficcum
 Detereret corpus macies , calidoque liquore
 Constrictus , nollet dissolvere pabula venter.
 Hinc caveat Coffe nimis indulgere liquori
 Qui senio cupit annofo producere vitam. 545
 Quidquid enim parvâ magnam vim mole recludit ,
 Anceps ut gladius , nunquam stat inutile , magnos

Exerit effectus; seu morbida dote salubri
 Corpora restauret, tetram seu corpore labem
 550 Diffundens acri pessumdet corpora viru.
 Ergo age, non Coffe nullo discrimine succum
 Profundas cunctis, nec quos sibi legit alumnos
 Phœbus, siccanti tentes tenuare liquore.
 Quisquis enim sacris Phœbi noctùque diùque
 555 Artibus indulget vigilans, studiisque fatigat
 Assiduus mentem, doctrinam sæpe rependit
 Multiplici morbo; rarò sine detrimento
 Corporis, ingenii divinum crescit acumen.
 Nervorum ille vapor, tenuis quâ membra moven-
 tur,
 560 Quâ crassæ compagi animus connectitur, aura,
 Subsidium, fomesque animæ, de corpore toto
 Confluit ad cerebrum, languent orbata liquore
 Stamina nervorum, nec jam sua munia complent.
 Sic perit innatum robur, sic membra fatiscunt,
 565 Visceraque, & validis quondam organa concita
 nervis.
 At stomachus, nervorum amplo glomeramine dives,
 Primùm languet iners, laxato e parjete largam
 Undique diffundit mananti flumine lympham.
 Hanc Coffæa quidem sorbet, stimulisque laceffens
 570 Viscera, fallaci sopit solamine morbum;
 Causa mali manet interea, rediviva resurgunt
 Tormina, quin sicco magis ac magis arida potu

Nervorum moles alit aucto fomite morbum,
 Sic & sæpe vides Bacchi qui signa sequuntur,
 Dum tumet effusis distentus venter ab undis, 575
 Membraque deseruit priscum languentia robur,
 Crebrius epoto vires exquirere Baccho:
 Hinc virtus fugitiva redit, sed lubrica virtus,
 Quæ celeri citius vento avolat, hanc citò languor
 Excipit, infaustoque tenax medicamine morbus. 580
 Sæpe tamen Coffe mentem recreare liquore
 Gens Phæbæa cupit, namque est sua cuique vo-
 luptas:
 Temperet hunc saltem mulcenti copia lactis
 Connubio, dulcique ardorem dote retundat.

Cocholata. JAMQUE novo supereft alter delatus ab orbe 585
 Potus, & extremâ nascentia pocula Thule
 Carminibus veniunt iterum celebranda canoris.
 Quippe suis certatim Indus contendit uterque
 Muneribus, gemmas alter parit, alter & aurum
 Suppeditat, Coffe Thæamque dat ille sapore 590
 Pungentem grato, Cocholatam parturit alter
 Pigra senum pingui instaurantem viscera succo.
 Nempe tot insignes inter, queis Indica tellus
 Turget opes, viridanti arbor pretiosa superbit
 Fronde, patres Cacao dixerunt, nomine Græco 595
 Nunc Theobroma vocant, sacrataque pabula Di-
 vûm,

Illa Nuce[m] floris referato e germine trudit
 Seminibus vario digestis ordine fœtam,
 Blandaque lenito referentem mella sapore.

600 Hæc affata priùs teritur, pastamque subacta
 Suppeditat, calidâ quæ sensim solvitur undâ.
 Sic Nucis extraxit pingui de viscere succum
 Indica gens, dulcisque novo spissamine fructûs
 Munera supplevit sibi non concessa Lyæi.

605 Nec Cocholata diù patrio conclusa remansit
 Limite, at Europæ confestim sparsa per oras
 Guttura victorum gratâ dulcedine vicit.
 Jamque novum sorbet protractis quisque liquorem
 Hautibus, & nitidâ tranquillus dives in aulâ,

610 Et matutinis fallens jejunia mensis
 Fœmina, tumque senex, tum longis languida
 fessus

Viscera tormentis, lassusque labore viator,
 Et quicumque cupit fractum reparare vigorem.

Turget enim Cocholata cibo, pinguique redundat
 615 Sulphure, quod stomachi contritum viribus, am-
 plum

Suppeditat chyli fontem; fit larga cruoris
 Materies, nervosque exundanti irrigat aurâ.
 Sic juvenis senibus virtus, sic & vigor ægris
 Redditur, aut fractum veneris post prælia robur.

620 Tanta quidem nunquam posset nux cruda referre
 Commoda, sed fibras stomachi indigesta gravaret:

Ecquid enim pingues tenuarent viscera succos ,
 Compactamve nucis tererent glomeramine massam?
 Ast oleum subigit Cocholatæ flamma , levesque
 Immittit partes ignis , queis languida pungat 625
 Illia , sopitum & possit stimulare vigorem.
 Sunt tamen effæto queis æger robore venter
 Viscosam nequeat Cocholatæ solvere massam ;
 Sola cavo stomachi nunquam mutata maneret ,
 Ni molles stimulo fibras urgeret aroma. 630
 Sæpius hinc massæ redolens & Moschus & Ambar
 Additur , aut longè præstans filiquosa Vanilla.
 Ergo datur Cocholata duplex & rebus & usu
 Dissimilis , vario priorhalat Aromate , simplex
 Altera ; sustentat magis hæc , magis altera pun- 635
 git.

Tu qui nutantem tentas revocare vigorem ,
 Aut morbo fractum , fessumve laboribus amplo
 Vis recreare cibo , modò virtus integra ventris
 Perstet , Aromatico nunquam irritare liquore
 Viscera consultus caveas , quæ lactea chyli 640
 Compages tantùm innatâ dulcedine firmat.
 Nec magis admixtum Cocholatæ arridet Aro-
 ma ,
 Dum validæ juveni vires , dumque impete magno
 Mollia pulmonum sanguis penetrabilia pulsat.
 At senis imbellem stomachum , submersaque 645
 mucos

· Viscera follicitare juvat , licet arte salubri
Extinctum senio sensim reparare calorem :
Sic senibus simul apta cibo , simul apta vigori
Materies Cocholata venit , sic sæcula vitæ
650 Longævo numerant cursu , manet integra men-
tis

Interea virtus , quin & Parnassia possunt
Sæpius illustri conscendere culmina gressu.

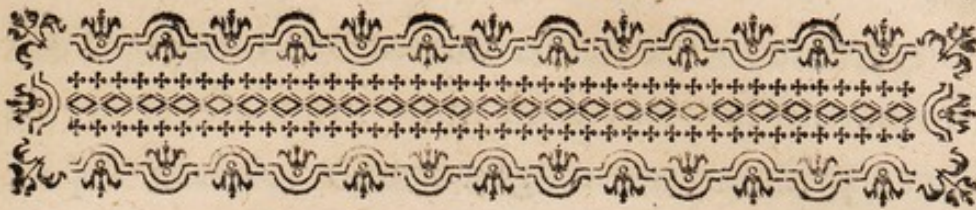
Finis Tertii Libri.

LIBER QUARTUS

DE MOTU ET QUIETE.

OMNIA perpetuo rapiuntur sydera motu,
 Nec datur ulla quies, ast impete quodque recepto
 Pellitur, & recto semper procedere corpus
 Nititur impulsu, sinerent si fata, sed illi
 5 Indixit Natura viam, vis altera vincit,
 Quæ trahit ad fixum fugientia corpora solem.
 Hinc novus e duplici componitur ordine gressus,
 Et magno quæcumque micant errantia cœlo
 Sydera, centram curvo Phœbum orbem salutant.
 10 Non aliter gyros iterant stridentia fundæ
 Verbera, dum rectas tentat cæco impete plumbum
 Ire vias, at dextra potens hoc fune coerces.
 Sic Natura viget motu, valet integra rerum
 Virtus, hoc mundi stat fabrica fundamento.
 15 Cætera quæ rerum naturam corpora condunt
 Motus perpetuos pariter patiuntur; & intus
 Pelluntur semper partes, pulsæque resistunt.
 Hinc variata modis mutatur machina miris,

Et recreata novas oculis mirantibus offert
 Formarum species, dum nunc grandescere cernis 20
 Parva priùs, nunc magna modò resoluta lique-
 cunt.

LEX eadem, similisque regit mortalia motus
 Corpora, sanguineum pelli per vasa liquorem,
 Cordis & assiduo thalamos pervadere fluxu,
 Non interrupto pulsari pectora flatu, 25
 Multiplicemque vides percurrere vascula lympham.
 Motibus alternis stat corpus, vita perenni
 Impulsûs manet orbe, brevì lapsura ruinâ
 Organa si solito cessent vitalia fungi
 Munere. Nec regit hos motus, augetve voluntas 30
 Mentis ad arbitrium: nunquid tardare cruoris
 Aut celerare potes cursum? Quis flumina jussu
 Roralem nervis lympham stillantia sistit?
 Ast alia est motûs species, quam sola gubernat
 Libera mens hominis; prout fert mea corde vo- 35
 luntas

Exercere choros, salto, vel currere, curro.
 Felix qui servans æquatâ mente quietem,
 Qui compos animi, nulloque pathemate raptus,
 Tales lance potest certâ componere motus.
 Nam velut ignavâ torpescunt membra quiete 40
 Flaccida, languet iners subducto robore corpus,
 Ægraque neglecto torquentur viscera motu,

Sic nimios pariter motus sua damna sequuntur.

HÆC timidus vates dum carmine pando salubri,
 45 Adsis diva Salus: hæc sunt tua regna, medendi
 Arte vales, medicam modulator nunc versibus ar-
 tem.

Quid valet in nostro producere corpore motus,
 Quid moderata quies, fit quanta utriusque potestas
 Diva mihi memora, nam non sine numine quon-
 dam

50 Semina morborum, sub corpore condita, norant
 Graiorum Medici assiduo rescindere motu,
 Membraque prædurâ sarcire infirma palæstrâ.
 Nec minùs hac grandi Medici nunc arte valerent,
 Si non imbelles ægrorum solveret artus

55 Segnities, at nunc quis dives membra movere
 Nititur, aut pedibus manibusve inglorius uti.
 Ecce valens juvenis rhedâ resupinus inertis,
 Orbatus veluti pedibus, defertur, & idem
 Vestibus immotus, trepidantibus undique servis,

60 Induitur: tu sculpta putes simulacra Deorum
 Quæ cultu infano exornat devota Sacerdos.
 Non ea Graiorum invictas vecordia mentes
 Mollierat; luctâ, cursu, contendere & armis,
 Aut pugnare manu, validis certare lacertis,

65 Et medios inter populi plaudentis honores
 Fessa coronari victricis tempora lauro,

Hæc fuit heroum virtus , hæc gloria : Quantùm
Corporis ad vires præftet mentisque vigorem
Motus , ab antiquo servabant Pœone Graii.

Motus de-
ficiens.

At mala , neglecto motu , quanto agmine surgant , 70

Multiplices quantùm mortalia corpora vexent

Passibus occultis & cæco tramite morbi ,

Carmine quis vates unquam comprehendere possit ?

Scilicet humorum moles , quæ vasa liquore

Dissimilis vario irrorat , sincera perenni 75

Stat motu ; motu variæ , quas aggerit alveo

Atque simul cogit , partes conflantur in unam

Materiem , sehsimque sibi simulantur , eundem

Jam referunt succum , tritu cursuque subactæ.

Definat interea motus , fluxuque liquoris 80

Cesset ab assueto moles , disjuncta coibit

Altera pars , tenuis disrupto dum altera nexu

Mutatâ in vapidam convertitur indole lympham.

Sic & sæpe vides secto de vase cruorem

Fluxibus æquatis , unâque erumpere formâ ; 85

Sanguinis est eadem facies , similisque videtur

Materies ; internus ubi calor avolat , idem

Deficiente coit motu , massamque coactus

Efformat , rigidum quæ possit vincere cornu ;

Lympha simul massæ discreta supernatat , omnis 90

Vertitur humoris moles , nec sanguis , at ichor

Ater , & in putrem citò dissolvendus amurcam.

Nec minùs hæc eadem , sed vi majore , perennis

Exerit in vivâ Motus compage liquorum.

- 95 Ille potest rutilum candenti e lacte cruorem
Elicere ; immenso cursu per vasa , per ampla
Pectora , per varios artus , cunctique recessus
Corporis , affusum subigit , mutatque subactum
Chyliferum laticem , e chylo fit sanguis , eodem
100 Servandus motu quo primùm nascitur : omnis
Impulso stimulante liquor de fonte cruoris
Exoritur , jecoris subiens oleosa canales
Bilis , & assiduo quem glandula gurgite fundit
Pancreatis liquor , & cerebri purissima lympa.
105 Sanguinis at cursum fovet , internosque liquorum
Accelerat motus , quâ corpora nostra moventur ,
Actio ; si curris , celeri salit impete pectus ,
Cor validè pulsat , turgescunt sanguine vasa ,
Mentiturque febrem repetito verbere Pulsus.
110 Non secus inciso stillantem e vase cruorem
Motibus accelerant digiti , fluxuque perenni
Exilit alterno motûs cruor ordine pressus.
S ilicet oppositis flectuntur membra vicissim
Funibus , hi , densis fibrarum fascibus , artus.
115 Contracti adducunt , curtatæ crassior extat
Carnea compages fibræ , vicinaque mole
Vasa premit , motumque alterno promovet ictu.
Pellitur hinc sanguis , pulsi sua vasa liquores
Præcipiti pede percurrunt , attritaque motu
120 Hinc subit humorum facilè sua munia moles.

QUAM juvet assiduo membra exercere labore
 Inde vides, puro quò sanguis vasa liquore
 Impleat, æquali quò cursu vasa salutet,
 Immensofque finu mittens ex ubere rivos,
 Fæcibus expurget nocuis turgentia forde 125
 Viscera: sed torpent segni si membra quiete,
 Stagnat iners nullo propulsus verbere sanguis,
 Aggestusque brevì concrefcit, vasa tumore
 Multiplici furgunt, vix corpore glandula toto
 Antiquum tribuit lymphæ jam pervia callem; 130
 At tumet infarctu, & manibus tractata resistit.
 Adde quod e toto pellendæ corpore fordes,
 Tum quas per renum tubulos urina propellit,
 Tum quæ materiem præstant sudoris, hiatu
 Multiplici pellis raptæ, tum crassius alvi 135
 Magma, sibi incassum concessa ad viscera pul-
 sent;
 Motus languet iners, hærent; impura cruoris
 Immotis repit fæx vasibus; unda paludis
 Sic stagnat vitiata luto, tetramque Mephitim
 Exhalans, latè loca cuncta putredine fœdat. 140

INDE mali soboles quàm dira liquoribus instat!
 Ergo suæ potiùs nunc desidis otia vitæ,
 Non fortunam incuset iners, dum glandula duro
 Tubere confurgens, infarctis ilia succis
 Obstruit, aut vario moles aggesta liquorum 145

Viscere decumbens , vomicam inflammata laten-
tem

Excitat , ille melancholico mærore gravatus ,
Siccaque vix croceis condens sub pellibus ossa ,
Artis tandem implorat opem , sed sæpius eheu !

150 Ars nequit infixas altè medicamine morbi
Vellere radices , nil jam nil pharmaca profunt ,
Poculaque & duro Stibium cum Marte subactum.
Hanc solus potuit motus prævertere labem ,
Solutus & hanc posset nunc vincere , sed tonus om-
nis

155 Deficit in solidis , nec inertia vasa liquores
Concretos possunt dissolvere ; quippe quiete
Laxantur nimiâ imbelles , nec jam sua fibræ ,
Ut priùs , exercent contractis munia villis :
Languida vix pellunt spissatum vasa cruorem ,

160 Quî possent obices repetito tollere nisu ?
Nulla salus superest , at nervis membra solutis
Sæpius ignavo languent oppressa stupore.
Sola manet , sed proh qualis , quàmque horrida
vita !

Tristis & immiti magis anxia funere vita !

165 Sic patitur miserandus iners , qui mollia motu
Vix lassare levi quondam sua membra volebat ,
Antiquasque luit , morbo nunc vindice , noxas.

ERGO age , non duro timeas compellere motu

Membra , nec assiduis firmare laboribus artus.
 Certa tamen motûs lex esto , certa quietis , 170
 Nec fessum lassés , nullo moderamine , corpus.
 Florida fœcundans blando Sol arva calore ,
 Exurit nimiis ficcatos ignibus agros :
 Et segetes recreans dispersis roribus imber ,
 Sæpe potest messem aggestis subvertere nimbis : 175
 Sic nimius secum metuenda pericula motus
 Advehit , & variâ pessumdat corpora labe.
 Quippe perennanti paulatim viscera motu
 Solvuntur , nimio fibrarum agitata labore
 Deteritur moles , attritaque vasa liquores 180
 Abripiunt rapido cursu , sensimque resolvunt.
 Has cibus amissas blando reparare liquore
 Particulas possit , tantam sed pabula cladem
 Nec sarcire queunt , nec fessus fercula venter
 Concoquit ; aut si quæ longo pars cocta labore est , 185
 Hæc citiùs cursu percurrit vascula , nullis
 Partibus infixæ , & pellis subit omnis hiatus.
 Sic solidas motus partes , sic corporis ossa
 Dura quidem sensim consumit : non secus unda
 Durum sæpe cavat sinuoso gurgite saxum , 190
 Durius & saxi ferrum consumitur usu.
 Interea fluidis labes simul altera motu
 Imprimitur nimio , salibus fit massa liquorum
 Acrior expansis , tenui dum parte propulsâ
 Terrenum superest effœto glutine magma. 195

Languida protractis imprudens membra fatiges
 Motibus , exhausto manat de corpore sudor ;
 Non tantùm fæx importuna , & inutilis humor
 Avolat , at motu tumefactis vâsibus , omnes
 200 Pellis hiant tubuli , pars illibata cruoris ,
 Purior humorum flos , defæcataque lympha ,
 Quæ blandam membris rorem fœcunda ministrat ,
 Truditur ; hinc marcent subdactis viscera succis ,
 Viscidus angusto sanguis vix calle movetur ,
 205 Siftitur , & ficcum languet sine robore corpus.
 Hanc maciem fovet infensam falsedo liquorum
 Acrior , attritas partes tenuata cruoris
 Sulphura corrodunt , demum callosa labore
 Corpora deturpat citò præmatura senectus.
 210 Aspice quos vitam acri sustentare labore ,
 Quos manibus terram versare coegit egestas
 Improba ; quem referunt incurvo corpore vultum ,
 Crinibus ut squallent juvenilia tempora canis !
 Arida quæ macies ! Primævo in flore juventæ
 215 Flectere vix rigidos artus filicernia possunt.
 Tot mala prævertis justo moderamine motûs.

Hic stimulo leviter fibras impellit amico ,
 Vasaque sollicitat ; celeri fluit inde liquorum
 Mobilior cursu moles , perque omnia fertur
 220 Viscera , nec segni lentescit spissa quiete :
 Sic valet inconcussa salus , agilique vigore

Motus moderatus.

Membra micant , alacrisque nitet mens corpore
fano.

Insuper assiduo firmanantur membra labore ,
Seu totum moveas corpus , seu certa laborem
Membra ferant tantum , majori hæc robore pol- 225
lent.

Ut valet artificum nervosis turba lacertis
Brachia dum exercet , repetitisque ictibus instans
Æra quatit ; resonanti ferrum incude resultat ,
Nec mora , nec requies , crepitat sub pondere
massa

Mollior , inque novam exurgit percussa figuram. 230
Nec minus effæctis languet qui viribus infans ,
Blandula quem nutrix , aut quem matercula pal-
lens

Sollicito fovere sinu , mollique sub arcâ
Servarunt recubantem , qui nec frigora brumæ ,
Nec solis sensit radios , atque aeris auræ 235
Exposuit nunquam caput , ut toto ore vigorem
Concipit & robur firmato pectore spirat ,
Cum primùm juvenis justo sua membra labore
Exercere audet , solitâque cupidine fervens ,
Gaudet equi cursum spumanti flectere fræno , 240
Aut celeres agitare feras , aut arma movere ,
Nec timet aërios æstus , nec frigora brumæ.
Illius interea turgescens albida tingit
Ora cruor , nervisque rigent robusta pilosis

- 245 Brachia , stat validi nunc Herculis æmulus heros ,
 Qui molli imbellem referebat fronte puellam :
 Usque adeo motu juvenum firmata vigescunt
 Corpora , & assueto durantur membra labore !
 Inde tot intrepidis numerosas Gallia gentes
- 250 Militibus superare valet , tot fulmina belli
 Protulit , indomitos queis victrix sterneret hostes ,
 Et totum imperio latè submitteret orbem.
 Ipse nec assiduo negat indulgere labori
 Dilectus populis Lodoix , qui sæpe frementis
- 255 Tergora equi premit ante alios ; dant classica si-
 gnum ,
 Prævertit celeri cursu rapidam ille sagittam ;
 Jam trepidi fugiunt Damæ , jam retia Cervos
 Decipiunt , lacrymis humectant grandibus illi
 Ora , premit tamen usque Canum vis improba ,
 frustra
- 260 Cornibus adversis luctantur , fata morari
 Nulla via est ; tanti Regis succumbere jussu
 Dedecus est nullum miseris , caput ecce trophæum
 Figitur ad sacros , manet hos ea gloria , postes.
 Interea fauni , & Satyrûm densissima turba
- 265 Astupuere viro , quem majestate decorum
 Sylvarum agnoscunt Dominum , Regemque veren-
 tur ;
 Et Dryades dulcis senserunt semina flammæ.
 Assensu resonant sylvæ , plausuque resultant.

Nam recreare animos æquum est, & corpora
motu

Exercere ducem, cui tanta negotia curæ, 270

Qui sibi devinctos æterno fœdere amoris

Tutatur Gallos, qui justis legibus orbem

Temperat, & sacrâ redimitus tempora lauro

Componit populos, ac pacis victor olivam

Europæ ostentat, victrices spernere palmas 275

Fortior: at ludens fallacis imagine belli

Ponè ducem sequitur comitum pulcherrima turba,

Eque oculis Regis pendent, & jussa capeffunt;

Mirantur strepitum matres, & ludicra laudant

Prælia, & arma virûm ostentant, fortesque lacer- 280

tos.

AT non quemque leves cursu prævertere Cer-
vos,

Tela vibrare manu, aut similes perferre labores

Debilitas patitur, proprium sic quisque vigorem

Diversæ
species exer- Prospiciat, nimiis ne lassent motibus artus.

citii. Hinc exercitii species diversa, nec ipsis 285

Infirmis faciles motus natura negavit.

Debilis, aut longo fractus discrimine morbi,

Vix pedibus tutò incedit, nullumque laborem

Ferre valet; placido prohibet quid flumine cymbâ

Leniter impelli, lecticam ascendere mollem 290

Quid vetat? Hic blandus languentia viscera motus

Succutiet , motu sensim vigor ipse redibit.

Tum curru poterit primùm per mollia tardo

Arva vehi , donec juga multis aspera faxis

295 Stridenti vectus possit percurrere plaustro.

Exterus hic motus quanta ægris commoda præstet

Crederè vix fas est , nullo dum membra labore

Molliter admoto succussu agitata moventur.

Quin varios alto defixos femine morbos

300 Vellere necquicquam tentas , hæc sola medelam

Ferre potest medicina ; levat morientia motus

Corpora , queis frustra Phœbus pater ingerat her-
bas.

Hac quondam emicuit divinâ nobilis arte

Hippocrates primus , Sophiæ qui iussa secutus

305 Æternum humano generi pro laude rependit

Munus , & afflictis ausus succurrere rebus ,

Servavit patriæ cives , natisque parentes.

Hic pauca & selecta loco medicamina prudens

Suaferat , at motum doctus conferre cibosque ,

310 Ut sese alternis expensa impensaque semper

Exciperent , quodque his minuit simul addidit illi.

Hinc ipsi ardentes longè depellere pestes

Fas erat , & tutam populis servare salutem.

Inde senis Medici toto celebratur in orbe

315 Gloria , dumque febris mortales ignibus uret ,

Pellere dum morbos Medicorum ars certa valebit ,

Hippocratis nomen lausque inconcussa manebunt.

Nec minùs Hippocratis lustrans vestigia , diram
 Arida quæ sensim consumit pectora tabem ,
 Aut vario accretos humores viscere , motu 320
 Discutere aggressa est doctissima turba medentùm ,
 Quorum se meritis populosa Lutetia jactat.
 At quis robustæ vegeto stant corpore vires ,
 Hi viridantis ament pedibus florentia ruris
 Gramina calcare , aut cursu conscendere colles , 325
 Atque agitare feras , spumanti flectere fræno
 Quadrupedem indomitum , festivos ducere saltus ,
 Stridentisve pilæ baculo prævertere lapsum.
 Hos natura sequi juvenem quemcumque coegit
 Præcipites motus , gratâ sub imagine ludi 330
 Membra valet juvenum motu firmare salubri.
 Nec talis frontem lusus gravitate verendam
 Dedecet ; huic nollet cur indulgere Senator ,
 Quem pictas vario chartas tractare colore
 Non pudet , insulsæque inter discrimina fortis 335
 Pallenti regem dominamve exposcere vultu.
 Non sic indomiti gravitas austerâ Catonis
 Sensit , at augustum rigidâ sub fronte leporem
 Occultans , juvenes celeri prævertere cursu
 Sæpius aggressus , validam celebrare palæstram , 340
 Defessumque novo corpus recreare labore.
 Sic exercitio pariter sua corpora Græci
 Firmabant , motu prævertere femina morbi ,
 Tranquillamque animi norant revocare quietem.

- 45 NUNC meritas motûs deducto carmine laudes
 Non cecinisse satis, juvat abdita volvere rerum,
 Nec referata priùs myſteria pandere verſu:
 Cur proſit motus, cur & mortalibus idem
 Officiat, per te liceat mihi, Phœbe, profari.
- 50 Nam quandoque levi turbari corpora motu,
 Deſeſſiſque vides membris languere; motum
 Sæpius inde homines infamant, inde recuſant
 Ignavos multi exercere laboribus artus.
 At ſi fortè cibus turgentia viſcera languent,
- 55 Poſtea num vacuo detrectas pabula ventri?
 Num renuis ficcum lymphis aſpergere guttur,
 Larga quòd infirmum ſtomachum quondam unda
 gravarit?
 Scilicet aſſiduo potuque ciboque fovetur
 Vita, ſed ut ſano valeant tua membra vigore
- 60 Exercere juvat, varioque impellere motu;
 Utque cibus vitæ, ſic motus certa ſalutis
 Cauſa, nec imbellis reſtaurat corpora torpor.
 At velut in morbis certam medicamina noxam
 Sæpius important, nullâ ſi lege bibantur,
- 65 Sic exercitii ſua ſunt discrimina, ſi non
 Certa regit ratio, & medici prudentia motum.

PRINCIPIÒ exercenda gravi non membra labore,
 Plurima dum plenum diſtendunt pabula ventrem.
 Quos etenim ſtomacho ſuccos nervoſa profundunt

Non exer-
 citium pleno
 ventre.

Stamina, queis ventris firmatur robur, & undæ 370
 Chyliferæ sensim vitalis jungitur aura,
 Dissipat, & totâ inconsultus pelle propellit
 Motus, iners languet consumpto robore viscus.
 Quassati interea stomachi interrupta manet vis,
 Vasaque deludit vapidus sitientia chylus. 375
 Adde quòd anfractus stomachi, tubulosaque ven-
 tris

Viscera præcipiti superent agitata tumultu
 Pabula, non solito fibrarum attrita labore.
 Crassior hinc oritur chylus, crudoque liquore
 Vasa onerans, blando defraudat viscera succo. 380
 Inde ruit penitùs robur, dum pabula membris
 Deficiunt, nimioque simul substantia motu
 Deteritur, citiùsque subit data vascula chylus.
 At si nulla gravant jejunum pabula ventrem,
 Ut juvat, ut totâ protrudit pelle saburræ 385
 Relliquias, motus! Concussio viscere corpus
 Fit levius, stimuloque levi sibi pabula poscit.

Motus mo-
 deratus.

PRÆTEREA tali semper moderamine motum
 Sic decet exercere, ut non sudoribus artus
 Siccentur nimis, at sit tibi regula sudor 390
 Incipiens, nec metam ultrâ transcendere tentes.
 Nam veluti nimio fibrarum stamina motu
 Solvuntur, pulsusque cruor spissescit, & undæ
 Nervorum tenuis pars evanescit in auras;

Sic

395 Sic motu levioꝛe cruoꝛ tenuatur, & aꝛctos
 Illimis penetꝛat vafoꝛum lympha canales.

CORPORIS illa tamen, primũ tenuata calore, Non frigus
post motum.
 Post motum subito concreſcere frigore lympha
 Poſſet, & obſtructos onerare immota canales,
 400 Sedula ni obſtaret tanto cautela periclo.
 Inde caleſcentes violentis motibus artus
 A ſubito prudens defendat frigore, motu
 Infractum quicumque cupit ſervare vigorem.
 Has medicis quondam, has leges præſcripſerat
 orbi

405 Diva ſalus, gentesque Deæ præcepta colebant,
 Juſſerat: antiquis valuit mos mergere lymphæ Balnea
 Corpora, nec gelidos latices, nec ſtrigilis uſum
 Spernere, quæ vegetum corpus ſervare valerent.
 Inde quot antiquis, quæ nunc aboleverit uſus,
 410 Commoda, quot fuerint tutamina certa ſalutis
 Credere vix fas eſt, uſu nam balnea ſueto
 Dũ pellis tubulos, vafoꝛumque oſcula pingui
 Expurgant ſorde, excretus diffunditur humor,
 Et levioꝛa alacres exercent corpora motus;
 415 Præterea gravitate premunt, & corpora den-
 fant
 Frigore, ſic ſanguis pulſus penetralia largã
 Mole ſubit, properanſque gradum tenuatur, at
 undã

Roborat allapsu vasorum stamina frigus ;
 Hinc cutis absorpto per spiramenta liquore ,
 Dissolvunt vario concretam viscere lympham. 420
 Morborum sic indomitam medicamine blando
 Balnea debellant rabiem , sanisque vigorem
 Conciliant , quo morbis tuti obsistere possint.

Balnea me-
 dicata.

MONSTRAT iter natura parens , quæ sæpe sub
 imis

Montibus , & sacris , loca sulphure foeta , cavernis , 425
 Fornaces parat ingentes , venasque metalli
 Sulphureis miscet , saliumque afflatibus undas.
 Hæc ubi sub cæcâ tellure remixta tumescunt ,
 Fit calor , erumpit tenues cum murmure in auras
 Et salit unda levis , color est illimis , & ipsi 430
 Qui placeat visu , fugiat sed nasus odorem ,
 Qui ovorum referat putrefacta putamina teter.
 Illa olei formam reddit tangentibus : herbas
 Quas semel attigerit viridanti fraudat honore ,
 Et pallorem ipsis , pallorem floribus indit , 435
 Ac nigram argento maculam vulgò imprimit altè ;
 At variæ dotes , & inest pretiosa facultas ,
 Quâ totum possit corpus penetrare , salubres
 Visceribus nervisque imis infundere succos.
 Ipsa homines miserata Salus , hanc numine sacro 440
 Afflavit , voluitque Epidauria templa relinqui.
 Aspice languentûm properantem ad balnea turbam ,

Ut pallent ora , ut deturpat corpora tabes !

Ille vacillantes pede claudo vix trahit artus ,

445 Hic duro opprimitur tumefacti pondere ventris ,

Artubus immotis defertur semicadaver

Alter , & alter acri declarat vulnera planctu.

Hic quæcumque gradu subrepunt tormina lento ,

Et tacitis altè oppugnant mortalia telis

450 Viscera , turmatim glomerantur , & undique mor-

bus

Confluit , ac fœdâ contristat imagine mentem.

Haud mora ; mutatur facies , exurgit imago

Pulchrior ; & roseo vultus decorantur honore ,

Ac vegetum referunt splendentia corpora robur.

455 Jamque priùs titubans firmo procedere gressu

Incipit , inflati sublato pondere ventris

Alter inexperto jactat sua membra vigore :

Non dolor antiquus , non vulnera dira supersunt ,

Quisque valet , cantu firmatam quisque salutem

460 Exprimit , & fontem sinceris laudibus effert.

Hi latices , hic quem fontem cecinere juventæ ,

Qui solus tremulam facili fuget arte senectam ,

Et juvenile decus longos producat ad annos.

Quippe senescentem deturpat squallida vultum

465 Canities , rugæque notant , & inertia frangit

Membra tremor , quum fibrarum indurata rige-

cunt

Stamina , nec facilè solitos immobile corpus

Exercere valet motus, queis vita perennat.
 Parvulus ut primùm vitales accipit auras
 Infans, quàm tenero, quàm molli corpore vitam 470
 Ingreditur! nondum solido fere cerea textu
 Ossa vigent, stat ubique liquor, numerosaque par-
 tes

Irrorant delenda annorum vascula cursu.
 At puero crescente liquor solidescit, & unam
 Cum vasis molem efformat, densantur ubique 475
 Viscera, quoad rigidos callis obduxerit artus,
 Ossaque nexuerit, letho properante, senectus.
 Hanc pede tardo incumbentem consueta morantur
 Balnea, dum infusâ mollescunt viscera lymphâ,
 Et cruor admixtis tenuatur partibus undæ. 480
 Corpus enim æquato libris examine lancis
 Dum tumet ablutum lymphâ, tunc pondere mem-
 bra

Librantur graviore, etsi leviora videntur.
 At per aperta brevî diffabitur oscula pellis
 Hic liquor, hinc oleo totum perfundere corpus 485
 Mos erat antiquis; oleum cutis ostia claudit
 Flexiliusque manet mollitum corpus olivo.
 Non tamen immersum sese committere lymphis
 Audeat, infirmo languet cui debile viscus
 Pectore, quem capitis torquet dolor, atraque spu- 490
 tum

Conspurcans sanies, & ventris tormina vexant:

Sanguis enim undarum incumbenti pondere pressus
Debilia subit properanti viscera cursu,
Pectora mole gravat, turgentia vasa cruore
195 Aggestam laticis disrupto parjete massam
Effundunt, nimiove infarctu immota morantur.
Nec minùs instanti pessumdant corpora labe
Balnea, si dapibus venter turgescit, & acri
Lassa tibi nimiùm franguntur membra labore:
200 Post Venerem, quicumque audent, Bacchumve,
subire
Flumina, præcipiti solvunt sua crimina letho.

Finis Quarti Libri.

LIBER QUINTUS.

DE SOMNO ET VIGILIA.

UT properans longo defessus calle viator
 Aspicit optatæ suprema cacumina turris,
 Exultatque videns, oculis tamen illa recedit,
 Ac tandem aspectu miserum fugitiva fatigat:
 5 Sic mihi dum incepti metas attingere cursûs
 Nitor, & ad summum carmen perducere finem,
 Crescit opus, surgitque novo tractanda labore
 Materies, & meta diù quæsitâ recedit.
 Ergo age, defessos placidus sopor occupet artus,
 10 Et recreet mea membra quies, quo deinde sacra-
 tum
 Jam facili possim collem conscendere cursu.
 Interea Morpheus pullo velatus amictu
 Somniferos flores & plena papavera spargat;
 En volat: irrepit languenti lumine somnus,
 15 Dormitantique ora amplo distendit hiatu.

SOMNE quiescentûm mulces ut membra sopore

Ut recreas vires , fessosque laboribus artus
 Ut virtute novâ reficis , placidissime Somne.
 Te vigiles fugiunt curæ , importunaque mentis
 Te fugit anxietas , animi tibi fida sodalis 20
 Pax & amica quies , divino munere robur
 Tu mihi concilias , tensis dum languida fibris
 Membra priùs , laxata tonum solitumque vigo-
 rem
 Accipiunt , iterumque valent reparata quiete
 Viscera : dumque gravata tuus sopor organa sol- 25
 vit ,
 Pabula tranquillo data corpore dissolvuntur ,
 Chyliferusque arcto nexu liquor artubus hæret.
 Sic solet omne animal longo pinguescere somno ,
 Et sic post hyemem turgent pinguedine Glires.
 O jucunda quies , grato concessa Deorum 30
 Munere , quisque tuo præsentis numine supplex
 Indiget , & vivo quivis dum pectore spirat ,
 Te colit , acceptoque tibi libamine stertit.

AT somno dedimus fatis ; en abrumperè som-
 num

Tempus adest , vigilique iterum indulgere labori. 35
 Nam nimio fugiunt protractam tempore noctem.
 Pierides , vetat ipsa Salus , vetat auctor Apollo.
 Quippe tonus languet , resolutis mollia fibris
 Viscera laxantur , totum grave corpus inertis

- 40 Torpore opprimitur , nec jam sua munia præstat.
 Interea simul assiduo mens ipsa stupore
 Antiquum amittit paulatim hebetata vigorem.
 Scilicet obrepit somnus , si languida Phœbus
 Lumina vibrarit vix percellentia sensum ;
- 45 Si procul à strepitu , procul à formidine , curis
 Laxatam mentem fervaveris atque solutam ,
 Si nec dirus amor crudeli tabe peredit ,
 Nec mala te ambitio , nec amor vefanus habendi
 Sollicitum innectit , dirâque cupidine frangit.
- 50 Murmure quin etiam leni , placidoque susurro
 Fons sacer inspirat somnos , Philomela querelis ,
 Aut Zephiri tenues dùm mulcent flatibus auras.
 Nervea tunc languent laxatis stamina fibris ,
 Nec solitum exercent , præter vitalia , motum
- 55 Organa ; tunc peragunt cursum præcordia sola ,
 Diffundunt thalami cordis per vasa cruorem ,
 Flatibus alternis pulmones aera spirant ,
 Cætera cuncta jacent altâ resoluta quiete.
 Quod priùs innumeris manantem è fontibus au-
 ram
- 60 Undique per totos vibrabat corporis artus ,
 Partibus instillans sensum , motumque tremore
 Sollicitans , cerebrum , mentis pars hospita , cessat.
 Hanc teneram partem , fessamque labore diurno ,
 Comprimit expanso vasorum parjete sanguis ,
- 65 Primosque obturat nervorum ab origine fontes.

Mechanif-
 mus somni.

Sic toto motus paulatim corpore languet,
 Quin & sæpe vices placidi mors vera soporis
 Exciperet, si non urgenti obstare cruori
 Possset & influxu cerebellum impellere nervos.
 Duriùs hoc oneri firmâ compage resistit,
 Sopitamque levi sustentat flamine vitam.

70

Somnus
 nimius.

ERGO age, si segnes nimius sopor occupat ar-
 tus,

Laxanturque diù fibrarum stamina somno,
 Non tonus imbelli, nec vis innata redibit
 Compagi, veluti sonitus laxata quiete
 Jam nequit argutos fidibus Lyra reddere laxis:
 Corporis hinc torpor, lentisque ignavia membris.
 Hanc auget tardo cerebri per mollia cursu
 Vasa cruor serpens; etenim dum corpora Mor-
 pheus

75

Solvit, & immisso laxat cutis oscula somno,
 Undique diffusis perspirant membra liquorum
 Halitibus, sanguis difflatâ spissior undâ
 Ægrè fibrarum contracto volvitur orbe,
 At vasa infarctu facilè cedentia tendit.

80

Hæc inter cerebri premitur mollissima primùm
 Compages, pronoque situ pellente cruoris
 Ascensum, turgēt, fibrisque onerata laborat
 Distractis, tantamque nequit depellere molem.
 Quin contra paulatim crescit adaucta cruoris

85

- 90 Crassities, premiturque caput, nervisque solutis
 Membra magis tardo languent oppressa veterno.
 Sic somnus somnum parit, hinc enervia somno
 Corpora vix oculis possunt arcere soporem.
 At quantis redimunt nimiam miseranda quietem
- 95 Suppliciis; capiti gelidis Apoplexia torpens
 Imminet halitibus, tremebunda solutio membris
 Instat, & arescunt sensuque orbataque motu.
 Adde quòd imbelli stomachus data pabula fibrâ
 Solvere vix possit, sed crudâ turgeat undâ;
- 100 Laxa nec in verum convertant vasa cruorem
 Chyliferum laticem; hinc infarctu venter aquoso
 Sæpe tumet, pallorque albo suffunditur ore.

ALTERA nunc subeunda tibi discrimina, totas
 Si vigiles tentas sine somno ducere noctes.

Somnus de-
 ficiens.

- 105 Scilicet alternis motûs placidæque quietis
 Stant vicibus, quæcumque vigent vitæque fruun-
 tur

Corpora: per brumam somno indulgere videtur
 Flora, nec arboribus sunt omni tempore frondes;
 Defessum optatâ noctis reparare quiete

- 110 Corpus amant, iterumque animalia cuncta labo-
 res

Exercere valent; hyemis post otia frondes
 Germinat, & teneris decoratur frondibus arbor.
 Nec mortale genus, quamvis toti imperet orbi,

Hanc impunè valet sancitam temnere legem:

Aspice quos effræna regit sine lege voluptas,

Qui Baccho, ludoque levi, variisque choræis

Totâ nocte litant, ut languens occupat ora

Pallor, ut exanguem deturpat pustula vultum?

Quæ macies urget, tussis quàm sicca fatigat

Pectora? Mox aderit febris lethæaque tabes.

Has meruere quidem pro crimine solvere pœnas;

At queis innocuus puro sub pectore candor,

Qui studiis mentem, & veri perfundere tentant

Lumine, qui rerum penetralia pandere gaudent,

Sincero capti sophiæ sublimis amore,

Quot mala discruciant miseros, quanto agmine

vexant!

Dum placidum membris renuunt concedere som-
num.

Nam veluti laxat nervorum stamina somnus,

Sic tenues cerebri fibras & mollia vasa

Distendunt vigiles curæ, distracta labascit

Fibra, nec antiquum servat resoluta vigorem.

Non aliter valido distensus pondere funis

Laxato sensim fibrarum debilis orbe

Solvitur; aut chalybis violentis viribus acta

Lamina cedit iners, & non jam elastica motus

Ut priùs exercere valet: sic corpore toto

Viscera languescunt atonis torpentia fibris.

Plectitur hinc primùm enervis mens, quippe gravata

115

120

125

130

135

Hæc jacet, & solito rerum spectacula visu
 40 Complecti, aut causas nequit indagare latentes.
 Æthereo non jam suspensas vertice flammæ
 Metitur, variosque situs & sidera noscit,
 Qui prius immensum inconcussis legibus orbem
 Sæpe coercere ausus; non expandere mentis
 45 Naturamque potest, animique pathemata dictis
 Promere, qui quondam nimios ratione coegit
 Affectus, certoque regens examine mores,
 Jura dedit populis librâ trutinata fideli;
 Non valet eloquio pollentes reddere voces,
 50 Quem doctis linguæ mulcentem floribus aures
 Turba dehiscenti mirata est ore; nec unda
 Castalidis vati potuit reparare vigorem,
 Qui juga Parnassi insomnis sub nocte silenti
 Scandere tentavit, captus dulcedine cantûs,
 55 Nec posuit duro jussa intervalla labori;
 Hunc Charites liquere, joci fugere paventes
 Spisso olei tetram fumo & nidore Camœnam.
 Purior hæc soboles, divini flaminis aura,
 Terræ mens affixa gravi vix æthera sensu
 60 Nunc remeare potest, fesso sub corpore languens
 Opprimitur, princepsque jugum fert subdita servi:
 Aut si vis animo superest, si non vigor omnis
 Deseruit, quosdamque valet producere motus,
 Quot mentem nullo discordes ordine turbæ
 65 Discruciant! Vario distractis impete fibris

Subfultant cerebri partes, fit sensibus error,
 Dissimiles simul exurgunt, animumque tumultus
 Exagitant, fallax sensus deludit imago.
 Cum Cytharæ justo tenduntur limite nervi,
 Concordi tremit illa tono, pulsataque pueros 170
 Reddit fibrarum collecto murmure cantus.
 Tunc sonus æquali mulcet dulcedine, grato
 Sollicitans strepitu mentem; sic carmine quondam
 Auritas quercus & saxa sequentia duxit,
 Dum blandâ Eurydicen Orpheus testudine fleret: 171
 Sic dulci traxisse graves modulamine cautes
 Dicitur Amphyon, dum tractat pollice plectra,
 Surgit in alta filex, validæ stant mœnibus arces.
 Ast ignara manus turbatos ordine nervos
 Tendat inæquali; tum laxior altera lentos, 180
 Strictior argutos strepitus dabit altera chorda,
 Stridore aures clangoso discordia frangit.
 Lex eadem cerebri fibras regit: omnia quippe
 Quotquot in æthereâ exurgunt Phantasmata mente
 Concussis cerebri fiunt variantia fibris: 181
 Nec meliùs percussa lyræ modulatur eosdem
 Semper chorda tonos, quàm menti semper imago
 Exoritur similis, cerebri cum fibra tremiscit.
 At quæ fibrillâ confurgit forma tremente
 Unica simplexque est; nostræ sic unica menti 190
 Numinis offertur species, sic surgit imago
 Nuda boni, nec mens poterit conjungere utramque.

- Nunc simul hæc iusto concordēs ordine fibræ
 Subfultent, animum trahit hic concentus, eadē
 195 Connubio jungit formas, offertur imago
 Numinis, immerito quod sæpe indulgeat orbi.
 Quin contra fremitu moveantur dispare fibræ,
 Discors exoritur species, huic illa repugnat;
 Oblatasque vides mentem disjungere formas.
- 200 Numinis hinc, ideamque simul conjungere iniqui
 Sanus nemo potest, nam fibra movetur utraque
 Discordi fremitu. Nunc turbato ordine laxis
 Distractivæ ruat cerebri concordia fibris,
 Deliram exagitant mentem Phantasmata, formas
 205 Dissimiles sociat, similes disjungit, inanes
 Mens ideas conflatur: quæ gens humana superbit,
 Heu fragili citius perit hæc sapientia vitro.
 Sic vigiles turbant animi penetralia curæ,
 Dum cerebri nullo salient tenso ordine nervi.
- 210 Ac veluti curvo moles conflata rotarum
 Agmine, quæ motu complexo volvitur orbe,
 Si rota deficiat, tenuis si rumpitur uncus,
 Manca nequit solitis impelli motibus, & stat;
 Corporis haud aliter celeri cadit acta ruinâ
 215 Machina, si solitus cerebri subvertitur ordo.
 Nervorum inde vides turbatis pulsibus, omne
 Quot mala discrucient corpus, quot viscera vexent,
 Cum tali vigeant firmæ fulcimine partes.
 Nec mora, qui totum felici nectare corpus

Alluit, & cunctos disperfis roribus artus 220
 Fæcundat, cruor incertâ jam lege movetur,
 Et modò vasa nequit nifu contracta subire,
 Nunc celeri vehitur cursu, rapidoque coactus
 Impete, spumoso subit intima vortice sanguis.
 Nititur hinc in vasa cruor, validoque renifu 225
 Pellitur; affrictu fervent præcordia, longo
 Non secus ac motu fervens incenditur axis,
 Aut filicis rapido scintillans funditur icu
 Inque vitrum ferri moles resoluta liquefcit.
 Sic calor a motu, mox altera causa calorem 230
 Auget, & infixâ pessumdat labe cruorem.
 Quippe cito sanguis per viscera gurgite raptus
 Paulatim ruptâ compage resolvitur, acrem
 Induit effæctus dotem, stimulisque fatigat
 Intima vasorum, nec jam dulcedine blandâ 235
 Attritas reficit partes, membrisque ministrat
 Pabula, quæ longo meruere exhausta labore;
 Sed tenues pungit fibras, laceratque molestis
 Ictibus, unde calor consumptis artubus hæret.
 Jamque febris rapido fervens accenditur igne, 240
 Siccaque paulatim depascit viscera, totum
 Attenuat macies corpus, nudata tumentis
 Tubere vix tremulum sustentant ossa cadaver.
 Heu citò mors aderit, vires nî reddat anhelis
 Somnus, & immisâ per languida membra quiete 245
 Compingat placidè laceris data pabula vasis.

At

- At veluti somnus nimium perſæpe ſoporem
 Provocat, optatos ſic feſſis ſpargere membris
 Sæpe negat flores Morpheus, dum tetra cruori
 250 Induxere diù vigiles incendia noctes.
 Immutatur enim diuturno machina niſu,
 Et pulſam nequeunt oculi revocare quietem.
 Quid quod & ambuſti compeſcere ſanguinis æſtum
 Non citrus, atque acidis nunquam mala aurea ſuc-
 cis,
 255 Non tenui lac dulce ſero, non frigida poſſunt
 Pharmaca, nec gelido præſtans Nymphæa liquore.
 Hæc tamen ad Veneris certamina frangere vires
 Dicitur, hac illæſos virginitatis honores
 Innuptæ quondam comites tenuere Dianæ.
 260 Quippe Deæ inſenſus ſua ſumpſerat arma Cupido,
 Telaque contorquens nudata ferire Dianæ
 Pectora tentabat: vindex ſecat æra telum,
 Virgineumque petit flammanti cuspide pectus.
 Nec tamen hoc tetigit, motu Dea præcavet ictum,
 265 Sed tenero comitis ſub corde infixæ ſagittæ
 Hæſit, & ignito violavit vulnere Nympham.
 Uritur hæc, tacitiſque fovens incendia membris,
 Sentit inexperto torqueri pectora viru.
 Quid faceret? Trahit hinc nolentem cæca cupido,
 270 Inde pudor miſeram retinet, ſtant obvia menti
 Virginitatis honos, turpiſque infamia flammæ.
 Sæpe pudicitia crudeles anxia leges

Increpat, & gemitu juga detestatur iniqua;
 Sæpius infixos expellere tentat amores,
 Præcipitemque animi damnat gemebunda furorem. 275
 Nocte vigil tristes versat sub pectore curas,
 Flebilibusque die complet nemus omne querelis.
 O pudor, egregium Nymphæ decus, ô mihi nu-
 men

Præcipuum, nullâque unquam violabile noxâ,
 Si mea commisso mens conscia crimine peccat, 280
 Corpus adhuc purum manet, hæc te victima flec-
 tat,

Conceptumque scelus puro luat unda liquore.
 Sic ait: humentesque oculos ad sydera vertens,
 Præcipitem toto se corpore mittit in undas.
 Ingemuere omnes alto sub gurgite Nymphæ, 285
 Ingemuitque chorus Dryadum, gemit ipsa Diana,
 Nec miseram immerito patitur sub vortice mergi.
 Nam tenerum Nymphæ fluitans super æquora cor-
 pus

Vertitur in niveum splendenti culmine florem,
 Grandia quem viridi latè folia aggere cingunt, 290
 Quem placido circum venerantur murmure fluc-
 tus.

Tum Dea Nymphææ nomen memorabile flori
 Imposuit, voluitque novâ clarescere dote.
 Nam velut ignitos miseranda Cupidinis æstus
 Rivorum gelidâ prudens extinxerat undâ; 295

Sic succo tenuique potest Nymphæa liquore
 Ardentes Veneris stimulos, cæcumque furorem
 Comprimere, & veluti Circæo carmine tactis
 Ad Veneris ludos & gaudia tollere vires.

300 Hinc dolus, & victi periere Cupidinis artes:
 Nec jam sæva timent Nymphæ tua tela, Cupido,
 Nil te tæda juvat, nil proficit illa pharetra,
 Quâ toto quondam regnabas victor in orbe,
 Quam timet ipse tonans summo defensus Olympo.
 305 En levis imbelles tutatur planta puellas,
 Usque adeo valet herbarum miranda potestas!

NUNC quâ mensurâ, quo circumscribere som-
 num

Limices
 somni.

Limite, quot vigiles juvet horas ducere, dictis
 Expediam, faveat modo vati faustus Apollo.

310 Nam gravis hic labor est, durumque resolvere
 nodum

Solerti celebris posset vix arte Machaon.

Quippe quot in puro scintillant sydera cælo,

Littore quot Lybico fluctu volvuntur arenæ,

Tot naturæ hominum variæ, diversaque longè

315 Corpora, non secus ac dispar datur oris imago.

Inde vides vario quàm limite tempora somni

Sint statuenda tibi, atque animo mutanda sagaci.

PRINCIPIO matris tenerâ conclusus in alvo,

Mollior & tremulum referens ferè corpore gluten ,
 Vix infans vigilat , crescentes irrigat artus 320
 Somnus , & incæptum placidâ natura quiete
 Velat opus , donec perfectum emittat in auras.
 Altera tunc lacrymis , sunt altera tempora fomno ,
 Sic tamen ut longo foveantur membra sopore.
 Principium vitæ fomnus , nascique videmur , 325
 Ut miseros fomni deludat imagine lethum.
 Ast ubi firmato dærantur corpore partes ,
 Tunc breviora sibi concedi tempora fomnus
 Postulat , & rigidos artus curvante senectâ,
 Tempora non cingit jam cana papavere Morpheus. 330
 Scilicet infantûm fibræ , mollitaque lymphâ
 Stamina nervorum facilè laxantur , & altum
 Concipiunt tenerâ cerebri compage soporem ;
 Quin contra callosa senum , fere nescia flecti
 Stamina , mulcentem nequeunt admittere fomnum. 335
 Longior hinc puero , & tenero quo mollior ætas
 Corpore , sit fomnus ; juveni crescentibus annis
 Sit brevior , tandemque senis vix lumina Mor-
 pheus
 Occupet : hanc primam vox naturæ insita legem
 Condidit , hanc æquâ ducti ratione sequamur. 340

NUNC si fæmineos artus , & membra virorum
 Perpendas , datur inde tibi lex altera fomni.
 Corpore quippe levi , tenerâ cute , voce strepenti

- Mollior imbelles infantis fœmina vultus
 345 Ore refert, at membra virûm fuscata rigescunt,
 Brachiaque ostentant validos villosa lacertos.
 Rarior inde virûm firmatos occupet artus
 Somnus, at imbelli jaceat resoluta sopore
 Fœmina, ne graciles nervos tormenta laceffant,
 350 Mobilibusque furat natura doloribus acta.
 Quin & pro vario rerum discrimine, sani
 Pro naturâ hominis, fractis pro viribus ægri,
 Sæpe coercendus diverso limite somnus.
 Ille redundantem laxato corpore lympham
 355 Exhibet; oppressi undarum sub pondere nervi
 Viscera vix solito possunt impellere motu;
 Cuncta jacent alto torpentia membra veterno,
 Vixque potest gliscenti oculos subducere somno.
 At magis atque magis resolutos solveret artus
 360 Somnus, & undanti molliret phlegmate nervos.
 Sedulus hinc caveat nimio indulgere sopori,
 Nec quò depravata ruit Natura, feratur.
 Siccior hic contra, tremulo quem fibra fatigat
 Stamine, quem rapidâ ferventia viscera flammâ
 365 Excruciant, placido vix indulgere sopori,
 Tranquillæque valet dare concita membra quieti:
 Hic facilè insomnes noctis produceret horas,
 Atque vigil somno vix sentit lumina solvi.
 Deficiente tamen siccantur corpora somno,
 370 Distractoque magis subsultant stamine nervi.

Sæpius hinc noctis fugientia numina supplex
 Invocet, orantique accersat voce quietem.
 Arida quippe potest Morpheus mollire sopore
 Corpora, & insigni nervos firmare vigore.
 Et tu quem longi cruciant tormenta doloris, 375
 Cui fractum macie corpus, cui nulla supersunt
 Roboris antiqui vestigia, sola salutis
 Spes tibi certa datur, languentes cum irrigat artus
 Somnus, & immisso restaurat robore corpus.
 At somni producta tibi sint tempora; quippe, 380
 Si sua corporibus diffundit munera sanis
 Morpheus, infirmis magis ille papavera membris
 Spargere, & antiquum dignatur reddere robur.

JAMQUE vides quantùm juvet horas, certa que 385
 somni

Tempora consilio regere; hinc secura salutis
 Spes oritur, medio tutus dum limite sistis.
 Felix qui rerum hæc servans moderamina, som-
 num
 Sic regit, ut justo restauret membra sopore,
 Nec tamen imbelli jaceat torpore solutus. 390
 Viribus ille valens septem non abnegat horas
 Urgenti cautus somno concedere, rarò
 Transit ad octavam, vix & quandoque coactus
 Horam audet leni sextam decerpere somno.
 Sic tranquilla nitent puro penetralia mentis

395 Lumine , stat vegetum constanti robore corpus ,
 Pallida non ficos macies depascitur artus ,
 Crassaque non turgent nimiâ pinguedine membra.

HAUD tamen hæc conferre potest tot commoda Tempus
 somno ap-
 tum.
 Morpheus ,

Nî signata sibi servarit tempora , nunquam ,
 400 Quas Natura dedit , metas perrumpere tentans.
 Scilicet aurato conspergit lumine cælum
 Phœbus , & ignifero mortales sydere lustrat ,
 Ut vigilant , placidæque iterum post otia noctis
 Jam possint alacres solito indulgere labori.

405 Quin spissis contra terras tranquilla silentes
 Nox operit tenebris , tegit & caligine cælum
 Obscurâ , ut nimiùm motu defessa diurno
 Mortales placidâ recreent sua membra quiete.
 Sic jussit Natura dari sua tempora somno ,

410 Indixitque die vigiles animalibus horas.
 Vix , senis e thalamo surgens aurora mariti ,
 Diffundit roseos pulso velamine flores ,
 Argutis volucres implent concentibus auras ,
 Surgentemque diem festivâ voce salutant :

415 Antiquas renovat mœrens Philomela querelas ,
 Ferventesque Columba mari declarat amores.
 Tum ruit ad prædam fera , sylvarumque recessus
 Lustrat Aper , timido Lupus insidiatur ovili ,
 Insequiturque Lupum Canis , & latratibus urget.

Tunc herbis ludunt molles in mollibus Agni, 420
 Et patulis spirant fragrantem naribus auram.
 Tum sua colla gravi taurus submittere aratro
 Cogitur, & durus repetit sua rusticus arva.
 At rudis interea præstanti corpore virgo,
 Quam pudor & simplex decorat Natura, calenti 425
 Non timet egregios artus exponere soli,
 Nec velat nullo signatam crimine frontem.
 Rustica miratur neglectæ virginis ora
 Phœbus, nativumque decus, nullâque nitentem
 Arte comam, & radiis lambens sincera puellæ 430
 Ora, genis roseum tacitè perfundit honorem,
 Et jam vellet amans medio sol sistere calle,
 Saltantemque levi serò per prata choræâ
 Aspiciere obscurâ tectus caligine Nympham.
 At non fata sinunt, revehit nox otia terris: 435
 Rustica turba casam repetit, patriosque penates,
 Moxque levat somno, longo defessa labore
 Corpora, jam indulgent animalia cuncta quieti,
 Jam filet omne nemus, dulci sola obstrepit unda
 Murmure, & ingrato suspirans Noctua cantu. 440
 Insita sic dociles naturæ fœdera servant
 Agricolæ, sanoque gerunt rude corpore robur.
 Mollior at placidis conclusus mœnibus urbis
 Incola, nec servat noctis, nec certa diei
 Tempora, nocte vigil, solet indulgere quieti, 445
 Cum nitido cælum perfundit lumine Phœbus;

- Tantaque vefanas hominum dementia mentes
 Cepit, ut innatas naturæ frangere leges
 Concinnum deceat, vacuamque sine ordine vitam
 450 Ducere. Jam, medio fufpenfus vertice cæli,
 Vergit ad occafum labenti fydere Phœbus,
 Urbanus thalamo molli revolutus Adonis,
 Serica cui fingunt altam velamina noctem,
 Incipit, admifsâ paulatim luce trementi,
 455 Languidulis tandem fomnum depellere membris.
 Mox & cura comæ fequitur, reparandus & arte
 Frontis honos, dulcifque vapor, numeroſaque
 longo
 Agmine progreditur cultûs luxûſque ſupellex,
 Ut fictâ placeat vefanus homuncio formâ.
 460 Sic teritur tempus; properat nox: comptus Ado-
 nis
 Pulvere confperſum Cyprio caput aeris auræ
 Objectare cavet; lecto affidet ille puellæ
 Oftentans habili velamina ſplendida motu,
 Aut vacuas fundens verboſo murmure voces,
 465 Surgentem recreat nugaci Laïda dicto,
 Laïda quam circum volitant laſciva virorum
 Agmina, dum ſpeculo depingit iudice vultum.
 Aſt ubi nox tenebras revehit, levis illa caterva
 Feſtivas celebrat choreas, convivia, cantus;
 470 Nec fatis, at ſacrum deponens ſæpe pudorem,
 Non timet obſcuræ probrum committere nocti,

Quod luci folique abscondere velle videtur.

Eheu mox repetit tali pro crimine pœnas

Ultrici Natura manu , violataque jura

Vindicat : exanguis pallescunt ora colore ,

471

Liventes oculi siccâ sub fronte cavantur ,

Avolat oris honos , non jam juvenilia vultum

Lilia mixta rosis decorant , non purpura labris

Infidet , haud priscae remanet sua gratia formæ.

Antiquum periit decus , irreparabile damnum ,

480

Quod pictis sarcire genis , tortove capillo ,

Quod frustra tentant cultu , multoque labore

Condere , larvatumque vides , vultu indice , mor-
bum.

Hic , sua per totum diffundens femina corpus ,

Visceribus sese insinuat , primùmque latenti

485

Aggreditur juvenes pede ; mox ubi prima juven-
tus

Transiit , (& celeri transit sic concita motu ,)

Indomitus furit , & fractis incendia membris

Suscitat , accersens infixâ labe senectam.

Sic qui naturæ juvenis pervertere tentat

490

Jussa , dieque jacens , noctem concedere somno

Denegat , amissas effæto corpore vires

Sæpe senex dolet incassum , vitæque prioris

Multa recognoscit morbo delicta monente.

Adde quòd ætherei , quos e tellure vapores

495

Sol radiis hausit , tùm quos animalia fundunt

Corpora, tùm quos perspirant vegetantia densis
 Halitibus, quosque eructat madefacta liquore
 Multiplici tellus, varii conferta vaporis
 500 Materies, noctis densati frigore, terram
 Jam repetant, perfundantque admixtâ aera labe.
 Hanc tamen impuram aspirat pulmonibus auram,
 Hanc recipit, nocuamque haurit per hiantia pellis
 Oscula, qui solet infomnes perducere noctes.
 505 Inde mali soboles, miserum sic femina morbi
 Undique circumdant, tepidoque illapsa cruori
 Diffuso sensim pessumdant germine corpus.
 Non ea defenso admittit contagia prudens
 Corpore, qui lecto noctu stratisque recondens
 510 Membra, graves auræ influxus non sentit, at am-
 plum
 Perspirans, noctis tutatur ab aere corpus.

REGULA nunc superest circa somnum ultima, Non som-
 nus pleno
 ventre.
 quâ stet

Certa salus, quondam hanc auctor præscripsit
 Apollo.

Nempe cibo stomachus dum turget, multa que ven-
 trem

515 Distendunt alimenta, ubi primùm mensa remota,
 Non placido citiùs tutum indulgere sopori.
 Corpore nam toto fibrarum stamina somnus
 Laxat, iners molli stomachus data pabula fibrâ

Conterere, affuetoque nequit versare labore.
 Quin, dum laxa patet referato valva pyloro, 52
 Pars alimentorum, rudis indigestaque moles,
 Quà datur ingressus, sinuosa volumina ventris
 Intrat, vasorumque aditu intropulsa patenti,
 Lactea præcludit semicocto vascula chylo.
 Partibus hinc crudis oneratur sanguis, & amplâ 52
 Sæpius humorum turgent farragine venæ.
 Interea pectus pressò pulmone laborat,
 Incubus exoritur, totâque insomnia nocte
 Turbatam exagitant vano phantasmate mentem.
 Quî talis posset somnus defessa levare 53
 Corpora? Quin contra, magno velut acta labore,
 Membra diu languent, corpus torpore gravatum
 Opprimitur, tensisque urgentur viscera fibris.
 Ergo age, si placidam somno tibi ducere noctem
 Est animus, præsens teneas hoc dogma Salerni 53
 Sit tibi cæna brevis, nec, post data pabula ventri,
 Membra citò properes placido committere lecto.

Finis Quinti Libri.

LIBER SEXTUS.

DE EXCRETIS ET RETENTIS.

MULTIPLICES vario quos pellere corpus hiatu
 Debeat humores, & quos servare, salutis
 Ut maneat vigor intactus, percurrere versu
 Est animus, cantuque novum tentare laborem.
 5 Nec levis ille quidem, non versibus apta canoris
 Materies. Grato quis vates dicere posset
 Carmine? quot vicibus ventris deponere pondus
 Conveniat, Veneri quantum & quo tempore quis-
 que
 Indulgere queat, quæ sit mensura salivæ.
 10 At velut omnipotens summo de vertice Olympi
 Sydera non tantum nutu, immensosque gubernat
 Orbes; sed vilem non dedignatur Arachnen
 Numine tutari, tenui dum stamine duram
 In cotem suspenso cadit; cautamque futuri
 15 Ut docuit farris Formicam condere acervos;
 Ut tenues mellito impletis nectare cellis
 Servat Apes, & in insectis miracula pandit

Maxima, quò major parvis sua gloria rebus
 Emineat; sic vile nihil, nil corpore toto
 Indignum Medici curis, dum firma perennet 20
 Inde salus, morbumque evulso femine tollat.
 Nec decus hinc Medici minus est: Quæ gloria ma-
 jor?

Quàm misero rebus conferre levamen in arctis,
 Tollere languores, fugientem sistere vitam,
 Et veluti præfens in terris numen, amico 25
 Subsidio in miseros laudandam impendere vitam.
 Nunc risus petulans effundat scurra procaces,
 Huic licet, at sapiens cui cordi publica semper
 Utilitas, meritos Medico concedet honores.

Mechanif-
 mus secretio-
 nis & excre-
 tionis.

DUM dapibus reficis corpus, non vertitur om- 30
 nis

Materies alimenti in succum, magna ciborum
 Pars magma efformat, quod, pondus inutile, vasa
 Constrictis semper tentant expellere fibris.
 Corporis hæc, propriis excreta canalibus, omni
 Emundant rutilum purgamina sæce cruorem. 35
 Hinc genus excreti primum, quod sæpe retentum
 Sordibus & putri corrumpit labe liquores.
 Sanguinis altera pars, etsi purgata, redundat
 Particulis varii generis, quas viscera quæque
 Exhaustire solent tubulatis nexibus, & quas 40
 Ad varios servant variis pro sedibus usus.

- Nonne vides granis quot constet acervus arenæ
 Disparibus, tenuem referunt vix illa figuram
 Pulveris, hæc diversâ imitantur mole lapillos.
- 45 Singula nunc tentes cribro fecernere grana,
 Parvula labuntur granis conjuncta minutis
 Granula, dum majora simul congesta manebunt
 Saxa, per angustos nunquam irreptura meatus.
 Haud aliter, prorsusque modo abjunguntur eodem
- 50 Multiplices, sanguis vasorum quas vehit alveo,
 Particulæ, spissæ bilis primordia, succus
 Nervorum tenuis, seu crassior unda salivæ.
 Scilicet ad plexus diversaque viscera sanguis
 Ut primùm appellit, sinuoso tramite longos
- 55 Vasorum subit anfractus, trituque retentus,
 Tardat præcipites crescente sibi objice motus.
 Sanguinis hinc atomi per venas lentius actæ
 Jam coeunt paribusque pares, vis infita quasque
 Attrahit ad similes: mittendi hæc prima liquoris
- 60 Principia, inde latex primùm incipit efformari.
 Nunc tenuem Natura velit fecernere lympham,
 Parvula de magnâ nascuntur vascula venâ,
 Quæ tantùm ore queant subtilem admittere rorem,
 Quæque negent aditum crasso constricta cruori.
- 65 Crassior at moles fit fecernenda liquoris;
 Sanguinis ex alveo non unus pellitur humor,
 At tenuem absorbent laticem lateralia vasa,
 Solaque jam superest proprio contenta canali

Sanguinei fluidi pars, visceris usibus apta.
 Altera sic species excreti corpore toto
 Perficitur, turgentque optatis vascula succis.

700

Ufus hu-
 morum.

Hos inter latices variis pro fontibus usus
 Dissimilis, spurcâ mundant hi fæce cruorem,
 Ut quem falsa cutis numeroso fudat hiatu,
 Aut quem profundit nisu vesica liquorem:
 Irrorant alii vitalibus intima rivis
 Viscera, & efformant e chylo mixta cruorem.
 Hinc fit ut hæc nimis si fluctibus effundantur,
 Siccatisque fluant ubertim e plexibus undæ,
 Langueat exsuccum resoluta robore corpus.
 Inde patet dispar secreti copia quantum
 Conferat, ut maneant æquali pondere vires,
 Corporis ut vigor intactus fervetur, & imis
 Visceribus nunquam lateant mala semina febris.

750

800

De excre-
 tione per al-
 vum.

PRINCIPIO quicumque volet servare vigorem,
 Sic facilem teneat justo moderamine ventrem,
 Ut nec tarda nimis, citior nec profluat alvus:
 Nec fatis; at liquidum ventris deponere pondus,
 Aut concreta nimis duro depellere nisu
 Scybala vix poteris, taciti quin semina morbi
 Debilibus serpant penitus defixa medullis.
 Sed non cuncta regit similis lex corpora; vultus
 Quot sunt dissimiles, tot sunt mortalia fibris

850

900

Viscera

Viscera diversis intus constantia : fæces

95 Inde solent homines diversâ reddere formâ.

Ventriculi tamen illæso qui robore gaudet ,

Nec gravat ingesto distentum pondere ventrem ,

Sed justo reficit victu languentia membra ,

Unâ sæpe solet vice ventris pellere pondus

100 Quotidie , firmamque alvo deponere molem.

Hinc fit ut ingestis excreti copia ritè

Congruat , & vegeto firmæ stent viscere vires.

NUNC si ficca nimis fluit , aut si tardior alvus ,

Quot mala discruciant corpus , quanto agmine

morbi

Alvus tarda
& ficca.

105 Paulatim serpunt , queis viscera cuncta labascunt.

Scilicet assiduo stomachi concocta labore ,

Cum mollem referunt alimenta fluentia pulsem ,

Per tubulos fæces atque intestina repulsæ

Sæpe morarentur per flexus lentius actæ.

110 At Natura tubo motum concessit , ut inde

Continuo possent reptatu erumpere fæces.

Aspice contracto serpentes corpore Vermes ,

Singulus haud intermisso ut constringitur orbe

Annulus , undososque refert glomeramine fluctus ;

115 Non secus intestini lento fistula motu

Contrahitur , clausamque cavo propulsat amur-

cam.

Utilis hunc motum pungenti bilis acore

Sollicitat, stimulo liquor intestina laceffens.
 Hæc, velut innatus clyster falsedine fibras
 Vellicat, & motu fæces depellit adaucto. 120
 At si tarda nimis lento intestina moventur
 Contractu, aut stricto jam spissior hepate bilis
 Deficit, ignavo stagnant in viscere fæces,
 Nec superare queunt sinuosos tramite flexus.
 Segnior hinc solitam non egerit alvus amurcam; 125
 Quæ ventris concreta cavo cruciatibus angit.

NAM cum densa nimis stricto non profluat al-
 veo

Bilis, & attritas dulci haud sapone maritet,
 Quas alimenta sinu fundunt ex ubere, partes,
 Deficit hinc primum chyloseos instrumentum, 130
 Tardaque languenti digestio viscere torpet.
 Hæc est prima mali labes, hinc undique flatus
 Viscera distendunt, dum segni alimenta quiete
 Putrida fermentant, redolent & cruda saburram.
 Extorum interea motu cessante, manebit 135
 Fæx intestinis conclusa diutiùs, inde
 Quidquid inest fluidi, fæces quodcumque liquoris
 Interiùs fervant, & quod dulci utile chylo,
 Et crassamenta impuro turgentia succo,
 Exsugent pariter numeroso lactea hiatu 240
 Vascula, & interiùs traducent mixta cruori.
 Sic spurcis onerata vides quàm vasa redundant

Particulis, quantâ vitietur sanguis amurcâ.

Nec minùs hac putri fœdantur fœce liquores

145 Et quicumque fluunt corrupto e sanguine succi ;
Tum qui fœcundo demulcent viscera rore ,
Quique novo reparant languentia glutine membra.
Hinc languore jacet corpus , nutritius humor
Deficit , aut vitiato irrorat membra liquore.

150 At dolor interea fessum caput anxius urget ,
Pondereque ingenti sedes animæ ipsa gravatur.
Quippe tumescenti stringuntur viscere vasa
Quæ largo numerosa irrorant sanguine ventrem ;
Nec solito fluxu sanguis compressa subire

155 Vasa potest , refluensque citis suprema salutat
Viscera vorticibus : nimiâ sic mole gravatum
Comprimitur , pressumque caput sub pondere lan-
guet.

Cum bifido torrens per terras profluit alveo,
Hinc illinc manant æquali vortice fluctus ,

160 Udaque dispersis fœcundant fontibus arva.
At præcludatur pars fluminis altera , factò
Objice , per patulum jam diffluit unda canalem,
Latèque effusis exundant fluctibus agri.
Sic nimio cerebrum cumulat cruor impete pulsus ,

165 Undique dum fluxus per viscera stricta negatur.
Nec minùs , obstructis stagnanti sanguine venis ,
Læditur , & turget congesto venter acervo :
Exoritur calor internus , succensaque fervent

Viscera; jamque febris, metuenda incendia volvens,
 Putrida languentes tacito depascitur artus 170
 Igne, redundanti putrescunt sæce liquores,
 Multiplicique graves exsurgunt agmine morbi.

Alvus laxa
 & cita.

LAXIOR at contra citiùs si profluit alvus,
 Jam signo patet haud dubio quàm lenta ciborum
 Coctio languescat, quàm tardè alimenta liquef- 175
 cant:

Seu nimis expletus dapibus sub mole fatiscat
 Venter, & impositum nequeat tolerare laborem;
 Seu stomachi imbelles laxâ compagine fibræ
 Non solito possint sese constringere nisu;
 Seu contra nimis astricta intestina fluentes 180
 Expellant celeri sæces per viscera nisu.

Crassior hinc oritur chylus, semicocta ciborum
 Materies crudâ pessumdat labe cruorem,
 Febrilis tremor exsurgit, jam membra resolvit
 Lenta lues, spissoque tumens Œdema liquore. 185
 Corporis interea resoluta robore, succi
 Deficiunt, macies deformat pallida vultum,
 Et tacitâ miseros sensim mors tabe peredit.

Quippe, cito cursu pulsus per viscera, chylus
 Oscula transgreditur vasorum lactea, præceps, 190
 Volvitur, effætisque simul cum sæcibus actus,
 Non reficit languens optato nectare corpus,
 Deficit hinc toto sensim nutritius humor

Corpore, & assuetis fraudantur viscera succis.

195 Arida cum exhaustis tempestas ingruit arvis,
 Cum ficcata riget tellus, cum deserit humor
 Flumina, & æstivis fervoribus uritur aer,
 Quàm tristi languet squallens Natura veterno!
 Non jam læta viret pulposis frondibus arbor,
 200 Non vegetâ flores ostentant fronte colorem,
 Languida sed pallet demisso vertice flora,
 Siccaque felici spoliantur gramine prata.
 Haud secus exhaustum languet sine robore cor-

pus,

Si nimius laxâ succus depellitur alvo.

205 Aspice quem a longo jam vexat tempore ventris
 Profluvium, ut macies ficos depascitur artus,
 Quæ rugæ vultûs, oculorum quàm cavus orbis!
 Hæctica jam febris marcentia viscera rodit,
 Horrentique citò consumptus tabe peribit.

210 HÆC mala formident fibris quicumque labo-
 rant

Quinam
 his morbis
 obnoxii.

Debilibus, queis lenta gravis pituita relaxat
 Viscera, qui segnem ignavi vacuumque labore
 Traducunt placidè tranquilla per otia vitam.
 Scilicet imbelli non fit perfecta ciborum

215 Coctio ventriculo, & tenues, queis viscera constant,
 In celerem fibræ contractum promptiùs actæ,
 Præcipiti pellunt liquentes tramite fæces.

AST aliis contrà prorepat tardior alvus ,
 Qui firmi valido fibrarum robore pollent ,
 Queis calido inflatæ turgescunt sanguine venæ , 220
 Et qui membra solent duro exercere labore.
 Tardior his motus fibrarum , his lenta moventur
 Viscera , robustoque tenent data stercore nexu ,
 Dum calor internus , longoque exsucca labore
 Exta omnem absorbent mixtum cum stercore mu- 225
 cum.

Hinc fugiant cautè acri condimenta sapore
 Fervida , quæque gravi stomachum falsedine pun-
 gunt ,

Queis per vasa solet celeri cruor impete ferri ,
 Queis calor internus missis velut ignibus ardet.
 Infirmus contra concoctu dura vitabit 230
 Pabula , quæque nimis laxant oleagine fibras ,
 Et quæ ventriculi possunt eludere vires.
 Nec satis : at prudens justo moderamine victum
 Sic reget , ut stomachus nunquam sub mole fatif-
 cat.

Hæc si servetur naturæ regula , firma 235
 Non nisi contractu moderato profluet alvus,

Urina.

SPURCITIEM tandem , fordesque evasimus ; al-
 ter

Nostris scrutandum curis sese objicit humor ,
 Qui renum patulis exceptus hiatibus , inde ,

240 Per tenues longo devectus tramite calles,
 Implet vesicam : stimulis pungentibus illa
 Excita abundantem fundit cum murmure lym-
 pham,

Sanguineosque sales paucocum sulphure mixtos
 Ejicit, immensâ qui dum solvuntur aquæ vi,

245 Intus adæquatam servat sub corpore crasim
 Sanguis, ut impleri naturæ munia possint.
 Hinc fluit illimis cruor, hinc sine forde liquores
 Felici recreant sitientia viscera fonte.

Haud secus undoso per campos vortice currens

250 Dum placidè subit augustam circumfluus urbem
 Sequana, & objectas sinuoso tramite ripas
 Alluit, immundas quas fundunt compita sordes
 Abripit, & longè serpenti devehit alveo.

At via quæque novo splendet mundata nitore

255 Purior, & lætis affulget civibus aura.
 Corporis haud aliter moderato viscera fluxu
 Abstergit, servatque illæsum urina vigorem.

At veluti tumido protrusus vortice torrens

Non recreat siccos optatis fluctibus agros,

260 Nec spurcam puris expurgat fontibus urbem,
 Sed citò terribili maturas gurgite messes

Diruit, horrendoque domos cum murmure ster-
 nit;

Sic urina gravi pessumdat corpora labe,

Si non justa fluit moderato copia lapsu,

Aut si consistens falsâ putredine peccat.

265

Urina ni-
mia.

SCILICET urinæ nunquam vesica laborat
Immodico fluxu , infirmo quin coctio ventre
Languet , aut peccet crasis vitiata cruoris ,
Multaque colluvie turgescant vasa ferosâ,

Urina pau-
ca.

At paucum contra fundat vesica liquorem ,
Tunc certis patet indiciis orbata salubri
Vasa sero siccum per viscera ferre cruorem.
Quod si stricta nimis , compressa , infarctave re-
num

270

Vasa forent ; proh ! Quæ clades miseranda per om-
nes

Funditur improvisa artus , refluumque liquorem
Indicat ! Ecce miser singultibus ilia pulsat ,
Ecce atrox vomitus ventrem subvertit , acutis
Jam renum regio cruciatibus horret , & ipsum
Impetit unda caput , fervetque Phrenitis , & omnes
Subvertit sensus , donec sopor arguat , intus
Gangrænam placidæ tandem præludere morti.

275

280

Urinae do-
tes.

NEC minus urinæ dotes diversaque signa
Sedulus expendit , quisquis depellere morbos
Nititur , & rerum pervadere ad intima tentat.
Ac veluti prudens , inspecto sydere , cursum
Dirigit ignotum percurrens navita pontum ,
Corporis haud aliter tacitas dignoscere labes

285

- Sæpius excretâ medicus de renibus undâ
 Aggreditur, certoque regit medicamina signo.
- 290 Crassior ille latex referat cœnosus amurcam,
 Jam signo patet haud dubio per vasa cruorem
 Denfatum lento sensim prorepere lapsu;
 Seu nimis incoctos densarint dura liquores
 Pabula; seu celeri motu, nimiove calore
- 295 Sicca salutifero fraudentur viscera succo.
 Quin urina tibi morbos portendit acutos
 Flammea, quæ, rutilo fulgens succensa colore,
 Indicat internis corpus fervoribus uri.
 At contra muco turgens urina seroso
- 300 Signa dabit stomachum imbellem data pabula coctu
 Solvere difficili, laxatis languida fibris
 Viscera congenitum sensim amisisse calorem,
 Aut crudam nimiùm venas distendere lympham;
 Nec fatis: at miseris mortalibus irrita cedit
- 305 Spes, expectandumque manet miserabile fatum,
 Si simul & lutulenta & pingüia flumine largo
 Lotia manarint, oleoso tegmine spurca:
 Jamque brevè horrendâ macie resoluta liquefcunt
 Membra, cadit corpus languenti labe peresum,
- 310 Dum miseram tandem solvat consumptio vitam.

INDE vides quantùm intersit persæpe salutî
 Corporis, ut renum semper moderamine justo
 Unda fluat, referatque assumptum copia potum,

Ut nunquam crasis , nunquam crassâ indole peccet
 Natura urinæ , sed firmam sana salutem 315
 Viscerum & ostendet renum benè cocta vigorem.

Urina sa-
 na.

Hæc solet illimis citreo splendere nitore ,
 Floccosamve gerit tenui velamine nubem ,
 Quæ matulæ alta petens sursum citò conica ver-
 git.

FELIX qui talem , placidæ post otia noctis , 320
 Urinam affurgens moderato reddere nisu
 Manè potest , firmamque videt perstare salutem.
 Ille dapum haud sentit tumefactum pondere ven-
 trem ,

Hesternâ gravis ingluvie , data pabula ritè
 Hic coquit , & stomachi constanti robore gaudet. 325
 Tunc varios valido pulfantia parjete vasa
 Humores subigunt , tunc sanguinis optima crasis ,
 Nervosoque viget generosum corpore robur.

Perspira-
 tio.

TERTIA jam superest princeps secretio versu
 Pertractanda mihi , dicendum carmine quantum 330
 Diruat , aut firmet bona perspiratio vires.
 Hæc varios inter latices , qui corpore toto
 Undique multiplici manant ab origine , multùm
 Corporeum mutat diffuso flumine robur.
 Nempe per innumeros stillans cutis unda meatus , 335
 Lumina quam nequeunt mortalia cernere visu ,

Quæ vix conspicuum superat tenuissima rorem ,
 Sæpius exundat tam largo fonte vaporum ,
 Corporis ut cunctos superet collata liquores.

340 Sedulus hunc laticem certâ librare bilance

Tentavit quondam longâ Sanctorius arte.

Nec mora , suspensâ sese concludere librâ

Audet , & insulsos stultorum spernere risus :

Panda fuit multos Musæum libra per annos ,

345 Quâ , velut excelsâ spectans sublimis ab arce ,

Naturam ad justæ trutinavit pondera lancis.

Jamque cibos , potumque , ingestaque cuncta sta-
 terâ

Ponderat , & simili expendens egesta labore

Cuncta , gradu variet quàm perspiratio multo

350 Noscit , & immoto metitur limite certus.

Hinc orbi medico nova lux affulsit , & omnes

Ignoti quondam vires patuere vaporis.

Jamque vident Medici quàm perspiratio , largo

Fonte fluens , cunctos subeat diffusa recessus ;

355 Corporis intactum quantum moderata vigorem

Servet , & infirmis mala quot mortalibus instent

Si fluat immodico cita perspiratio cursu ;

Aut suppressâ cutis nequeat penetrare meatus.

Nempe nimis laxâ exhalant si pelle vapores ,

360 Avolat e toto sensim nutritius humor

Corpore , nectareo fraudantur viscera succo ,

Exhaustumque perit languens sine robore corpus.

Perspiratio
nimia.

Perspiratio
suppressa.

Si contra astricto perspirans unda canali
 Supprimitur, modicove exhalat pauca vapore;
 Acrior interiùs lasso concluditur humor 365
 Corpore, per patulos pellis pellendus hiatus,
 Viscera corrodit, variasque putredine partes
 Undique corrumpit; numeroso hinc agmine morbi
 Exsurgunt, oriturque cohors miseranda malorum,
 Jamque putrescenti nimis obruta vasa redundant 370
 Colluvie, infarctoque tument obstructa liquore
 Viscera, sic oritur Skirrus, sic sæva dolorum
 Ilias, & tacito prorepens tramite funus:
 Aut si morborum felici femina nisu
 Tu victrix quandoque foras Natura propellis, 375
 Jam scabie & fædâ pellis prurigine squallet,
 Turpiaque informem deturpant stigmata vultum,
 Tantùm sola potest miseris inferre malorum,
 Si non assiduo cita perspiratio fluxu
 Avolat, aut strictis in pellis hiatibus hæret, 380
 Tot mala felici medicus depellere tentat
 Arte, salutiferoque juvans mortalia prudens
 Corpora consilio, justo moderamine victum
 Sic regit, ut certos non perspiratio fines
 Transeat, at firmam servet moderata salutem. 385
 Inde tibi validas sano si corpore vires
 Servare est animus, nimio non impete membra
 Exagites, calidoque nimis non corpus amictu
 Exonerare velis; pellis numerosa relaxat

Monita cir-
ca perspira-
tionem.

390 Oscula, sudoremque potest accersere motus,
 Quem tristis sequitur defesso corpore languor.
 Aspice compositâ saltantes arte puellas,
 Quàm celeri sese tollunt super aera motu,
 Quàm pulsant agili terram pede, quàm micat ar-
 dens

395 Membrorum vigor, & juvenili corpore robur!
 At modò laxatis largus fluit undique fibris
 Sudor, & infringit stillanti rore vigorem:
 Quæ prius ignito florebant ore puellæ
 Exanguem referunt pallenti fronte colorem,

400 Languida torpescunt morbofo lumina visu,
 Et motu defessa ægro vix membra trahuntur;
 Dum contra recreat vires, redditque vigorem
 Pacatus stillans tepesactâ de cute sudor.

NEC minùs enervant corpus, fibrasque rela-
 xant

405 Pellicæ vestes, variæque parentibus artes
 Ignotæ, queis nunc ætas ignava nepotum
 Frigora regali tentat propellere luxu.

Corpora quî possent moderato nostra liquores
 Exhalare suos fluxu, dum membra foventur
 410 Velleribus, vastisque diù fornacibus ardent?
 Te tamen argenti nudatum exponere pectus
 Non vellem Boreæ, aut posito velamine nudum
 Incautè hybernis offerre aquilonibus, omne

Frigore qui subito possent constringere corpus,
Pellendosque foras nimiùm cohibere liquores. 415

At fervare modum ætas nostra improvida nescit,
Dumque foci nimiùm fervent ardore parentes,
Nudus sæpe puer brumalia frigora captat:
Tanta Parisiacam cepit dementia gentem!

Tu compos animi, cui non penetralia mentis 420
Turbavit novitatis amor, qui non sine normâ
Æmulus Anglorum sectaris sedulus artes,
Hoc teneas animo, NE QUID NIMIS, omnia nam-
que

Terrigenis extrema nocent, fluxûsque salubris 425
Per tubulos pellis possunt pervertere cursum.

Quod si pacatam justo moderamine vitam
Sic regis, ut facili venter data pabula nisu
Concoquat, ut vigeant moderato membra labore,
Nec nimiùm turbent diversa pathemata mentem,
Justa fluet placido benè perspiratio cursu, 430
Et facilè corpus nocuam exhalabit amurcam.

Alia ex-
creta.

CÆTERA quid referam, quæ toto e corpore ma-
nant

Multiplici excrementa viâ, tenuemve salivam,
Aut quod multivago nares e fonte profundunt
Pingue serum, aut lacrymas amplis quas tristia ri- 435
vis

Lumina cum gemitu stillant, flavumque cerumen

- Sedula quo patulas aures Natura perunxit,
 Irroransque cutem viscoso glutine sebum;
 Quæ nimio fecernuntur si gurgite, corpus
 440 Extenuant, amploque exsiccant viscera fluxu,
 Dum suppressa graves possunt accersere morbos.
 Hi quandoque tamen largo si fonte liquores
 Præcipites vario manant e viscere, prudens
 Torrentem valido nunquam medicamine sistas.
 445 Sæpe salutari tentat Natura labore
 Spissatis nimium succis oppressa levare
 Viscera, præsentisque crisi prævertere morbos.
 Affecla naturæ medicus, fidusque minister
 Hujus opus nunquam tentet turbare, sed ipsi
 450 Auxiliatrici fatis est succurrere dextrâ.
 Nec metuenda adeunt ægri discrimina, sanguis
 Si fluat, aut amplo dimanent fonte liquores.
 Sola timenda manet, resolutis viribus, ægri
 Debilitas, facili sensim tollenda labore;
 455 Dum contra persæpe gravi languentia labe
 Viscera corrumpunt, & lento funere corpus
 Conficiunt fallaci humores arte retenti.

JAM fatis austeras Pindi per devia Musas

Venus.

Carmine difficili sequimur, tristesque recessus

- 460 Lustramus, miseris quærentes dulcia rebus
 Subsidia: ecce mihi ante oculos se pulchrior ultro
 Objicit, & formâ captûm gratoque lepore

Abdita naturæ Venus in penetralia ducit.
 Te sequor , alma parens ; tu quæ mortalibus ægris
 Lætitiâ , verosque paras sine clade triumphos ; 465
 Quæ renovas sævo collapsas funere gentes
 Igne sacro , & puris accendens pectora flammis.
 Tu genitrix , tu blanda parens , spes una labantis ,
 Diva Venus , naturæ , cujus numine summo
 Cuncta renascuntur tristi detrita senectâ 470
 Corpora , & instabilis semper Natura perennat ;
 Tu , quæ cuncta regis jucundâ animantia lege ,
 Et totum , Regina potens , das jura per orbem ;
 Tu rabidos lenire Tigres , tu colla Leonum
 Effera sola potes docili submittere fræno , 475
 En sacris astant pedibus , lambuntque trementes :
 Te dominam venerantur Aves , te monstra per
 æquor
 Ignibus indomitis gelidâ agnovere sub undâ ;
 At tu naturæ dum mollia jussa capessis ,
 Dumque colunt matres puro tua numina thure , 480
 Illos indignata fugis tibi qui impia dona
 Audent vulgivagâ incensi tentigine ferre ,
 Et tua lascivo temerare altaria cultu ;
 Hos tantum , pudibunda Venus , dulcedine verâ
 Mulces , qui castos puri sectantur amores. 485

Ætas Ve-
 neri apta.

NEC satis : at Veneri non ætas quælibet apta ;
 Ac veluti Martis duros tolerare labores

Non

Non ætas primæva potest , nec lenta senectus ,
 Sic juvenes , firmâque viri virtute vigentes
 490 Soli crebra valent Veneris certamina inire.
 Quin certis prudens signis Natura notavit
 Tempora , queis primùm optato conjungere pos-
 sunt
 Connubio sese juvenes , Venerique litare.
 En pubertatis juvenili in corpore signa
 495 Prima micant , tacitoque virum Natura labore
 Perficit : arguto quæ vox stridore sonabat ,
 Rauca cavas implet forti cum murmure fauces.
 Jamque pili densâ velant genitalia pube
 Organa , quæ nunc , infueto stimolata calore ,
 500 Proliferum largo diffundunt imbre liquorem :
 Sentit inexperto juvenis sibi pectora sensu
 Flagrare, atque novos, jam non puer, optat amores.
 Interea paribus virgo fervoribus ardet
 Junior ; huic tenero assurgunt in pectore mammæ ,
 505 Rara tegit molli velo lanugo pudenda ,
 Maturamque viro stillantia menstrua monstrant.
 Non tamen hos properes thalamo fociare jugali ;
 Spermate nam tenerum corpus turgescit aquoso ,
 Molliaque imbellem generarent viscera prolem.
 510 Concubitus pariter fugiat rugosa senectus ,
 Ni velit e thalamo properans descendere in or-
 cum.
 Ecce senex annis curvus, fractusque catharris

Formosam socio juvenem sibi fœdere jungit :
 Huic defunt vires , nullâ hunc succendere tædâ
 Divus amor potuit , tremulo concreta gelascunt 515
 Pectora , nec Veneris poterit conscendere ad aras.
 At miserum frustra torquet malesuada libido ,
 Et quacumque viâ extinctum revocare calorem
 Nititur , assumptis herbis , acrique veneno
 Cantharidum , antiquum vult sollicitare vigorem : 520
 Hinc perit attritum corpus , maciata rigescunt
 Viscera , & instanti properat citò funere lethum ;
 Quod si fortè aliqua exhausto de conjuge proles
 Nascitur , informis , morbisque obnoxius infans
 Decrepitum redolet pallenti fronte parentem. 525

HINC juvenes Veneris vexilla sequantur adulti ,
 Lætaque ferventis subeant certamina amoris.
 Ipsamet haud semper simili fervore juvenus
 Æstuat , at variis vario pro tempore flammis
 Uritur , & stimulos interdum haud sentit amoris. 530

Tempus
 anni Veneri
 aptum.

CÆTERA quæ totum spirant dispersa per or-
 bem ,
 Non nisi temporibus coeunt animantia certis ;
 Solus homo Veneri sine lege litamina solvit ,
 Nullaque lascivus coeundi tempora servat.
 Anni certa tamen Veneri magis apta videntur 535
 Tempora , quæ vegeto succendunt robore corpus.

Cum sævo constricta gelu , glacieque rigescunt
Corpora, languet amor, torpentque cupidinis arcus,
Et demersa latent imo genitalia ventre.

540 Nec magis ad Venerem jucundaque gaudia amoris
Sollicitat nimiis torrens fervoribus æstas ,
Cum miseris ardens exsiccat Sirius agros ,
Corporaque infringit sævo enervata calore.

Ast ubi , vere novo , recreata tepentibus auris

545 Membra valent , vegetoque viget Natura vigore ,
Aut Canis ardentis ubi defervere calores
Incipiunt , iterumque , priùs sicca, arva virescunt ,
Grataque cum cæli reficit jam corpora cuncta
Temperies ; tunc corda novis mortalia flammis

550 Sollicitat redivivus amor , tunc robore pollent
Membra novo , & turgent generosis viscera succis.
Vere suos cantu volucris modulatur amores ,
Vere litat Veneri fera quæque , Hircusque Capel-
lam ,

Et Vaccam sequitur Taurus , quæritque Leænam

555 Indomitus Leo ; tunc celebrant connubia læta
Undique per varias diffusa animantia terras ,
Et toto Natura sinu tunc spirat amorem.

Quin etiam immotis defixi sedibus ardent
Igne novo , & dulci jungunt se fœdere flores :

560 Mascula fæmineum fœcundant stamina florem
Pulvere prolifico , tacito pistillus amore
Panditur , & sese notâ sibi lege maritant.

Tanta fuit vernæ Veneri concessa potestas !
 Ergo age naturæ sapiens præcepta sequaris ,
 Et castæ prudens Veneri libamina solvas , 565
 Dum recreat cælum moderato membra tepore.

Quo diei
 tempore co-
 eundum.

PRÆTEREA , firmum si vis servare vigorem ,
 Hæc semper tibi sit coeundi regula certa ,
 Ut, stomacho dapibus vacuo , nimiùmve referto ,
 Conscendas nunquam imprudens altaria amoris. 570
 Scilicet esurie languet si venter inanis ;
 Sicca salutifero sanguis non vasa liquore
 Alluit , & solitum non fundunt rore vigorem
 Stamina nervorum vegeto vix turgida succo.
 Torpet iners impasta Venus , nec spermate pollet 575
 Dives abundanti , jejuno viscere , corpus.
 Si contra stomachus nimiâ sub mole ciborum
 Opprimitur , lentoque coquit data pabula nisu ,
 Tunc Venus enervat vires , stomachique labentis
 Munia perturbat ; manet indigesta ciborum 580
 Materies : vomitu felix qui reddere possit
 Hærentem , fluxove resolvere ventre prementem.
 Quin etiam , incertâ quem cæcum lege voluptas ,
 A vino atque epulis , ferventem traxit amore
 Connubia ad fœda & sævi discrimina lecti , 585
 En medios inter nixus mors occupat atra ,
 Equæ thoro præceps tendit revolutus ad orcum.
 Ast ubi ritè sibi commissa cibaria coxit

Non nimiùm vacuus venter, solemnia amoris
 590 Tunc celebrare licet, Veneri sua solvere vota
 Tunc juvat, & dulci tutò se jungere nexu.

JAMQUE vides quænam Veneris sint tempora
 ludis

Apta magis, firmam si vis servare salutem.
 Hoc unum superest, animi compescere motus
 595 Et sic ferventes cohibere libidinis æstus,
 Ut nimio nunquam coitu tua viscera lasses
 Insipiens, fractoque enerves robore corpus.
 Non tamen una regit mortales regula cunctos;
 Quot sunt dissimiles vultus, tot membra vigore
 600 Dissimili variant; hunc infirmum una fatigat
 Fœmineo profusa thoro libatio rara
 Spermatis, ast illi nullo discrimine possunt
 Terque quaterque thorum largo irrorare liquore.
 Tu quem sola regit ratio, nec cæca libido
 605 Sollicitat, justo teneas moderamine amorem,
 Ut, medios inter lusus Venerisque lepores,
 Incolumi serves robustum pectore corpus.

Quot vici-
 bus Veneri
 indulgen-
 dum.

SCILICET immodicis quos effrænata libido
 Exagitat stimulis, petulantique igne lacescit,
 610 Undique languentes miseranda incommoda vexant.
 Prima perit præstans specioso corpore forma,
 Deficit oris honos, quo frons formosa nitebat:

Veneris im-
 modicæ in-
 commoda.

Fracta oculorum acies torpet , cava lumina lan-
guent ,

Calvitiefque caput deturpat vertice nudo.

At dolor interea lumborum torquet acutis 615

Viscera tormentis , tristi genitalia labe

Flaccida languescunt , & quæ prius Hercule digna

Attenuata jacet , meritâ pars tabe peresa.

Quin mala terribili miseros circum undique surgunt

Agmine , non solito venter sua munia nifu 620

Exercere valet , vexant effœta catharri

Viscera , & arentes fecat artus sæva podagra.

Nec minùs exsuccus subverfo pectore pulmo

Plectitur , & lentâ consumptus tabe putrescit.

Quin etiam sedes animæ , penetralia mentis 625

Ipsa , salutifero spoliatum rore cerebrum

Deficit , atque animi nutat priùs integra virtus ,

Quoad , celeri properans pede , præmatura senectus

Imponat morbis , præviso funere , finem ,

Et moriens serò nimis excretur amores. 630

Veneris mo-
deratæ com-
moda.

AT tu blanda parens, hominum jucunda voluptas

Castâ Venus , puro recreas quæ mæsta lepore

Pectora terrigenum, miseris quot commoda præstas,

Si tua prudenti venerantur numina cultu !

Nempe supervacuum coitu dum pellitur humor , 635

Quidquid inest nimium fluidi , rediviva catharri

Materies , pigroque exundans corpore lympha

Avolat , atque agiles sublato sublevat artus
 Pondere : sic stomacho vigor additur , ampla ciborum

640 Materies , facili ventris concocta labore ,
 Firmat abundantanti turgentia viscera succo.
 Hinc vegetum corpus , virtus hinc vivida mentis ,
 Hinc vigor optatus generosâ fronte coruscat.
 Nec tantùm Venus invictam moderata salutem

645 Servat , at innumeros certo medicamine morbos
 Sæpe fugare potest , jucundâve arte levare.
 Aspice pallidulâ liventem fronte puellam
 Quam tacito miseram febris depascitur igne ,
 Quam languore premit sensim Chlorosis inertis ;
 650 Quot varia infirmum corpus symptomata torquent !
 Sæpius obstrictas claudit convulsio fauces ,
 Subfultuque gravi trepidantia membra tremiscunt ;
 Nunc , percussâ velut violento fulminis ictu ,
 Deficit , & vitam subitò exhalare videtur

655 Nunc stomachus languet falsâ vitiatus amurcâ ,
 Absurdasque dapes , terram cretamve tenacem
 Appetit , aut virides gaudet depascere fructus.
 At tumet interea facies , labra marcida pallent ,
 Lumina livescunt , oculorum concavus orbis ,

660 Et tremulo motu vox intermissa labascit.
 Hæc , matura viro , socio se fœdere jungat
 Virgo , brevî vegeto fulgescunt albida vultu
 Lilia mixta rosis , redivivo membra vigore

Affurgunt, pulchramque ostentant corpore formam:
 Nunc micat egregio præstans splendore puella, 665
 Quæ, prius exanimis, tristem properabat ad orcum,
 Vitalemque afflat Venus ipsa in pectore flammam.
 Dulcia non ergo casti formidet amoris
 Vincula, nec blandos fugiat sapiens hymenæos,
 Qui tristem placido recreant solamine mentem, 670
 Et vegetum servant pura inter gaudia corpus.
 At vos, illustres animæ, quas nobilis ardor
 Evehit ad cælum, queis virginitatis amorem
 Relligio & magni mens altè conscia voti
 Persuasit, fugite urentis quam gratia vultûs 675
 Commendat, tenerisque amor insinuatus ocellis.
 Sæpius illudens falsæ pietatis imago
 Egit præcipites, latuit sæpe anguis in herbâ;
 Nec Bacchum, aut epulas unquam, me iudice, lætas
 Sectari liceat, duro contundite victu 680
 Corpus & assiduis animi compescite motus
 In studiis, ut mens acri firmata labore
 Despiciat terram, cælique se in intima condat.

Finis Libri Sexti.

LIBER SEPTIMUS

DE ANIMI PATHEMATIS.

PARS hominis duplex diversâ ab origine surgit;
 Altera sublimis cælo, trahit altera terrâ
 Principium; hæc moritur, perstat prior inscia fati.
 Quæ socio partes maneant si foedere junctæ,
 5 Vivit homo, sanus si stet concordia firma:
 At si solvantur connubia, vita recedit;
 Si perturbentur, denso volat agmine morbus.
 Has quondam certas statuit miro ordine leges
 Cælicolum rector, summo cùm numine gentem
 10 Condidit humanam, atque animam cum corpore
     junxit.
 Jussit ut in corpus possent sine corpore mentes
 Imperium exercere suum, motusque ciere.
 Mens jubet; immenso dispersos ordine nervos
 En levis aura subit, fibrarum massa movetur,
 15 Ponderaque attollit contractu grandia parvo.
 Mentis ad arbitrium subitò concussa trahuntur
 Membra, manus pulsat, currit pes, lingua tremiscit,

Et vario sonitus reddit modulamine guttur.
 Nulla mora est: pyrio non tam citò pulvere glandes
 Compulsæ tenuem diffundunt aera cursu. 20
 Nec minùs ætheream vario movet impete mentem
 Corpus, & impellit dominam pars subdita partem.
 En tenues nervos pulposaue stamina pellis
 Percutit & diro discerpit vulnere cuspis;
 Percipit anxia mens sævi tormenta doloris, 25
 Languida sæpe jacet, tantisque doloribus impar,
 Deficit, infestâ divulsis cusptide fibris.
 Corporeas contra fibras externaque sensûs
 Organa titillet blando moderata voluptas
 Succussu, placidam perfundunt gaudia mentem, 30
 Quæ mærore priùs languens oppressa jacebat;
 Arctis mens adeo cum corpore nexibus hæret!
 Hos tenues nexus obscuraque vincula quondam
 Detegere, & rerum mysteria pandere frustra
 Tentavit mortale genus, nostræ abdita menti 35
 Hæc animæ compago latet, semperque latebit.
 Jamque ruunt celebrata diù systemata, nobis
 Unica tantarum manet ignorantia rerum.
 Ergo age, naturæ arcanos mea musa recessus
 Linquat, & obscuro deflectens tramite, mentis 40
 Imperium celebret, quantùmque pathemata possint
 Corporis effectum nimis heu dissolvere robur.

Affectuum
animidivisio.

MULTIPLICES quantùm mortalia pectora vexent

- Affectus animi , vario quàm corda tumultu
 45 Discrucient , cantu quis vates pandere posset ?
 Nervea nunc rapido velut impete machina pulsa
 Concutitur , lento nunc motu tracta movetur :
 Nunc impressa semel constans manet actio fibræ
 Et diuturna viget , leviter modò tacta tremiscit
 50 Fibrarum gracilis moles , subitòque quiescit.
 Nonne vides agili cytharæ dum pollice chordæ
 Plectuntur , vario quàm motu singula vibrat.
 Crassior illa graves sonitus , lento acta tremore ,
 Reddit , at argutis pungunt clangoribus aures
 55 Qui tenues trepido subsultant ordine nervi.
 Corporis haud aliter diverso robore gaudent
 Stamina , sic varium pro mobilitate tremorem
 Concipiunt , fremituque animæ penetralia pulsant.
 Aspice pallenti fulgentem fronte puellam ,
 60 Quàm graciles artus , tenui quàm pelle teguntur
 Membra , stat arrectum constricto pectore corpus ,
 Procerumque refert depresso abdomine juncum.
 Sensilis huic fibræ subtilia stamina quantum
 Mobilitate vigent , quantum res quæque tenellam
 65 Afficit , & miseram tetricis cruciatibus angit !
 Rusticus at contra , cujus , firmata labore ,
 Nativum assiduè servarunt membra vigorem ,
 Qui validos duro protendit pectore nervos ,
 Vix animo rabidi sævissima tela doloris
 70 Percipit , immotam vix ulla pathemata mentem

Sollicitant, placidâque avellunt effera sede :

Ast accensa semel fixis radicibus hærent.

Sic, prout dissimili constant compagine nervi,

Distorquent miserum diversa pathemata corpus.

Illa quidem innumeris variant larvata figuris,

75

Nec plures pelagi numerantur littore arenæ,

Nec tot apûm populoso alvearia tegmine condunt

Millia, quot motus nostra undique pectora vexant.

Longa tamen series capita ad nonnulla refertur,

Ordine quæ signent numerosa Pathemata certo.

80

Quotquot enim humanas urunt incendia mentes,

Vel mærore premunt animum, vel dulcia fundunt

Gaudia, res animus gratas tunc lætus amore

Prosequitur, fugit ingratas, odioque repellit.

Prosequar hinc cantu quos motus gaudia nostræ

85

Concipient menti, quantùm diuturna dolorem

Mæstitia, & quanto mortalia corda tumultu

Sæpe agitet vefanus amor, qualique furore

Sæpius afficiant tremulos odia aspera nervos.

Gaudium. LÆTA tibi festivam agitant si gaudia mentem,

90

Si fortunato tibi prospera sydera fulgent,

Nervea subsultant grato concussa tremore

Stamina, firma vigent insueto robore membra,

Totaque perfusas sentit sibi machina vires.

Sæpius inde novum robur sic addere norat

95

Militibus Cæsar, dum numina fausta diserto

Eloquio spondet , verbisque potentibus addit
 Munera , quæ gratâ mentes dulcedine mulcent.
 Haud aliter Gallis virtus nativa videtur
 100 Crescere, dum LODOIX percurrens agmina, vultu
 Gallorum recreat bene amatus corda paterno.
 Jamque novo miles exultans robore pollet,
 Denfasque Anglorum fundens magno impete turmas
 Fontenia illustrat celebratis arva trophæis.
 105 Temperat ardorem LODOIX, pacemque triumphis
 Jungere amans , nutu totum regit arbiter orbem.
 At dum succusso firmantur stamine fibræ,
 Nervea dum celeri diffunditur undique cursu
 Lympha , citato agitur fluxu per vascula sanguis ,
 110 Et quicumque solet manare e sanguine succus.
 Hinc omnis toto facilè secernitur humor
 Corpore , sana viget vario pro viscere quæque
 Functio , jamque valet constanti robore corpus.

AT contra confecta gravi mens anxia luctu
 1115 Languet , & tristes animos dolor occupet , auræ
 Inde retardatur vitalis per loca cuncta
 Circuitus , tardo quassantur languida motu
 Stamina nervorum , solito nec robore pulsus
 Sanguis in effœtis vasis concrefcit & hæret.
 1120 Nec fatis : at vario diffusus viscere succus
 Viscidiôr , spiffescit adhuc ambage locorum ;
 Nulla fere toto fit corpore functio , languent

Tristitia.

Organa , consumptos macies depascitur artus.
Vidi ego , & horresco referens , cùm fervida quon-
dam

Delicias populi Regem , gentisque parentem 120
Tolleret in medio LODOICUM flore juventæ
Febris , & optatos vellet cohibere triumphos ;
Vidi Gallorum sævo defixa dolore
Pectora , languebant oculi , color omnibus unus
Pallidus , & macie deformia membra trahebant. 130
Supplicibus cælum interea compescere votis
Tentat Gallica gens , gemitu nunc templa resultant
Multiplici , nunc plebs mærore oppressa filescit.
Debilis ipse infans querulis vagitibus auras
Implet , & ad cælos innoxia brachia tendens , 135
A superis Regem lacrymosâ voce reposcit.
Flectitur omnipotens ; precibus de vertice olympi
Annuït , & mæstis fulget spes reddita Gallis.
Jamque vigor populis novus additur , omnia spirant
Lætitiã , gentemque vides cum Rege renasci : 140
Una salus tantùm potuit conferre bonorum !

Effectus læ-
titiae & mæ-
roris.

NUNC tibi lætitiae varios , variosque doloris
Si juvat effectus justâ explorare bilance ,
Inspicies quantum ad vires firmamque salutem
Lætitiã , & tristi profer mens libera curâ. 145
Namque salus certa , & nostri viget integra virtus
Corporis , incolumi cum viscere functio quæque

Perficitur , facilèque fluunt per vasa liquores.

At spissis mærore liquoribus , ampla malorum

150 Ilias exoritur , macies occultaque febris ,

Lentâque infarctus depascens viscera tabe.

Tanta melancholici sæpe agmina tetra dolorum

Percipiunt , & quos animi premit anxius angor !

Aspice mærenti quem vexat pectore bilis

155 Atra , ut membra rigent , facies ut lurida pallet ,

Quantùm extincta oculorum acies , orbisque cavatus ,

Quàm fædum pellis flavedine tinctâ colorem

Induit , exsuccos marcor quantùm occupat artus !

Hæc externa patent oculis symptomata , major

160 Intus sæva latet labe , quæ viscera cuncta

Corrodit , stomachus sublato robore languet ,

Non alimenta coquunt densatis ilia succis ,

Non spissata fluit tumefacto ex hepate bilis ,

Nulla fit , aut torpet digestio tarda ciborum.

165 Hinc tumidâ flatus densè glomerantur in alvo ,

Nec facilè erumpunt ; sed diris intima vexant

Torminibus , ructus corrupto expellitur ore.

Quin sedes animæ nervis concussa labascit ;

Jam titubat caput incertum , corpusque vacillat ;

170 Sæpe vides amplos sine causâ erumpere fletus ;

Festivos fugiunt cœtus , risumque jocosque

Oderunt , in se morosum sæpe furorem

Convertunt , propriâque abscindunt viscera dextrâ :

Dî meliora piis , erroremque hostibus illum.

AT licet ad sanum corpus viresque tuendas 170
 Conferat affectas recreans dulcedine mentes
 Lætitia, & læti profint sine crimine risus,
 Tu caveas prudens NE QUID NIMIS, omnia namque
 Immoderata nocent: nimiâ succussa labascunt
 Corpora lætitiâ, repetito agitata tumultu 180
 Fibrarum atteritur ruptâ compagine moles,
 Dum fluidis celeri pars subtilissima motu
 Detrahitur, tenuisque e vasis avolat humor.
 Sic quem nulla regit ratio, quem amentia vexat,
 Sæpe brevî juvenis media inter gaudia sensim 185
 Deteritur, tandemque exhausto corpore languens
 Præcipiti claudit festivam funere vitam.
 At sapiens, quem animi vix ulla pathemata torquent,
 Tranquillum placidè pura inter gaudia tempus
 Ducere amat; non hunc angit vesana libido, 190
 Non animi tacito consumit vulnere mæror,
 Nestoreamque videt lentè properare senectam.
 Aurea cum quondam fulgebant sæcula terris,
 Unde fuit primorum tam longæva parentum
 Vita, gravis nunquam noscens contagia morbi? 195
 Scilicet innocuas non ulla incendia mentes
 Turbabant, virtutis amans & cultor honesti,
 Quisque modum recti suspensâ lance tenebat.

CÆTERA nunc nostræ diversa pathemata mentis
 Si sequor, effectu primùm pollere videntur 200
 Dulcis

Dulcis amor, blandique odium ferus hostis amoris. Amor & odium.
 Prosequitur quodcumque bonum mens nostra, sibi-
 que

Illam cupit totis ardens conjungere votis,
 Unde amor, affectus & qui nascuntur ab illo.

205 At contra quodcumque malum averfatur & odit,
 Unde odium, atque odii proles nimis improba, ter- Terror & ira.
 ror

Et rabies, stimulisque furens vehementibus ira,
 Scilicet invisas sibi res vesana flagranti
 Prosequitur mens nostra odio; & si talia sentit

210 Impendens invisa sibi intentare periculum,
 Hinc metus exoritur, trepidat formidine pectus:
 Dilectis contra rebus mens nostra potiri
 Ardet amans, votisque fovet, sibi vota secunda
 Sperat, spes oritur, miserorum dulce levamen. Spes.

215 Quid generis memorem nostri te dedecus, iram,
 Te metuendam odii sobolem, quæ pectora nostra
 Turpiter accendis, reddisque simillima brutis?
 Terribili hæc agitat mortalia corda furore,
 Cum mens res varias votis ardentibus optat,

220 Et nequit optatis rebus delusa potiri.
 Tum fremit impatiens animus, jam concipit iras,
 Oppositosque obices rabie citò percitus horret.

ILLA quidem variè diversa pathemata corpus
 Afficiunt; nunc evertunt violenta vigorem,

Nunc stimulis agitare queunt ac reddere vires. 22
 Tu dilecte , mihi primis quem junxit ab annis
 Dulcis amicitia , & morum suavissima virtus ,
 Arte Machaoniâ celebris , carissime Lorry
 Adsis , ingratumque juves explere laborem.
 Tu , cujus puram vix ulla pathemata mentem 23
 Exagitant , animi mecum referare recessus
 Gratâ mente velis ; jam nunc mea musa , fidei
 Consilio firmata tuo , certo ordine pandet
 Quid noceat , quid proffit amor , quid corpore toto
 Efficiat rabies odii , quantoque tumultu 23
 Spesque , metusque , animisque furens ferventibus ira
 Sæpius heu nimiùm jactent mortalia corda.

Effectus
 amoris.

CONGENITUS nobis , latitans sub pectore nostro
 Vivit dulcis amor , nobiscum spirat , & omnes
 Motus terrigenûm impulsu regit ille potenti. 24
 Omnia jamque brevî totis animantia terris
 Deficerent , oppressa gravi Natura veterno
 Langueret , nî blandi innatus sensus amoris
 Vitalem cunctis afflatu redderet auram.
 O tu , fons vitæ , naturæ blanda voluptas , 24
 Tu fervens animæ sensus divinaque flamma ,
 Dulcis amor , quot magna potens miracula promis !
 Per te nativum fera mansuefacta furorem
 Exuit , & rabidos noscis lenire Leones.
 Te renovata suum agnoscit Natura parentem : 24

Ac mortale genus, cujus cælestis origo,
 Numinis effigies vivens, cui animalia parent
 Cuncta, superbus homo, vitalia limina per te
 Ingreditur, per te sobolem fovet, educat ardens.
 255 Hinc fit ut impulsu violento quisque coactus
 Ferveat ignotis flammis, humanaque lento
 Corpora languescant sensim torpore soluta,
 Si stimulis non blandus amor titillat amœnis.
 Hos equidem ingenitos humanum pectus amores
 260 Dirigit ad varias species, diversaque rerum
 Corpora, prout variâ captantur imagine mentes.
 Hic pietatis amans, & fervantissimus æqui
 Æternum numen, totum quod temperat orbem
 Omnipotens nutu, quo cuncta animantia spirant,
 265 Quod nobis animam concessit, pectore toto
 Diligit, ac meritos pro munere solvit amores.
 Ast alii contra, quos fœdis ignibus urit
 Turpis amor, scelerisque comes vesana libido,
 Obscœnam spirant impuro pectore flammam.
 270 Infitus hinc homini nativi sensus amoris
 Sæpius in crimen, mutato fine, nefasque
 Vertitur, infando dum mens se tradit amori.
 At quemcumque homines finem sectentur amoris,
 Gaudia mens, placido semper dum carpitur igne,
 275 Percipit, & vegetas sentit sibi crescere vires.
 Hinc veluti fausto recreat mortalia sensu
 Pectora lætitia, & reddit moderata vigorem;

Sic eadem festivus amor præstare valebit
 Commoda , servabitque illæso corpore robur ,
 Si modus in rebus semper teneatur , & æquo 280
 Deflectant nunquam rationis limite mentes.
 Quippe modum nisi fervet amor, mens hæret amatae
 Sæpe nimis defixa rei , illam deperit unam ,
 Hanc videt , hanc sentit , semperque in corde vo-
 lutat.

Hinc eadem cerebri semper concussa tremiscit 285
 Pars , fluit ad fibras motu nervosus easdem
 Continuo succus , jugi quas impete pulsat ,
 Dum partes aliæ , vitali rore carentes ,
 Ignavo nimium torpent languore solutæ.
 Hinc jacet exhaustis oppressus viribus æger , 290
 Deficit aut languet maciatis functio quæque
 Visceribus , totum tabescit corpus , & omnes
 Ignibus occultis febris depascitur artus.
 Haud aliter siccum sensit tabescere corpus
 Captus amore sui quondam Narcissus , inani 295
 Dum propriæ incassum delusus imagine formæ ,
 Hæret amans , rivo semper defixus eodem.

AT non solus amor tot diris corpora damnis
 Afficit , hæc pariter potis est inferre malorum
 Agmina , quæ nimiùm intendit meditatio mentem. 300
 O vos qui doctæ colitis præcepta Minervæ ,
 Queis favet , afflatuque aspirat Phœbus amico ,

Vos quoque difficili quos intricata Mathesis
 Detinet affixos studio, nostræ inclyta gentis
 305 Gloria, quot miseros circumdant undique morbi,
 Horrida vos macies deformat, corpora vestra
 Debilitata jacent exhaustis viribus, ora
 Deturpat pallor, consumptaque viscera languent;
 Dum mens sublimi feriens abstrusa volatu
 310 Sydera, tam validè concussâ sede tremiscit,
 Ut citò subvertat quassatum amentia pectus.
 Corporis usque adeo infringit sapientia vires!

NON tam præcipiti mortalia corda tumultu
 Spes agit, placido restaurans pectora sensu,
 315 Spes, levis affectus, mulcet quæ credula mentes.
 Illa salutiferos blandi conjungit amoris
 Lætitiæque effectus, sed mortalia leni
 Corpora concutiens motu, delectat amico
 Stamina nervorum semper moderata tremore.
 320 Corporis hinc recreare valet mentisque vigorem
 Spes animo affulgens, infractos sublevat artus,
 Afflatuque fovet languentia corda salubri.
 Nonne vides densis cum nubibus ingruit orbi
 Horrida tempestas, cælumque nigredine squallet,
 325 Ut deturpet agros stridentibus undique ventis
 Horror, & amisso tabescat Flora decore.
 Jamque ruens magno cum murmure turbidus imber
 Diruit optatas segetes, Cerealia dona,

Spesi

Diffusis telluris honos subvertitur undis,
 Gramine non fulget campus, non frondibus arbor, 330
 Arescunt violæ, pereunt & lilia pratis:
 Sol redit, & nimbos felici flamine pellens
 Optato recreat Zephyrus jam rura nitore:
 Induit antiquum tellus renovata decorem:
 Læta novis fulget per sylvas frondibus arbor, 331
 Assurgunt violæ, redeunt & lilia pratis.
 Non aliter mentes hominum spes alma sereno
 Sublevat impulsu, & rebus solatur in arctis.
 Illa graves minuit curas, hæc sola coloni
 Membra fovet duro messis defessa labore: 341
 Quin & lethiferi media inter tormina morbi,
 Cum jam fatali procumbit frigore corpus,
 Erigit hæc animum, & morientes sustinet ægros.
 Ferrea cum primùm miserandis sæcula terris
 Incubuerè, citò sævi contagia morbi, 341
 Pestisque & rabies, febris, genus omne malorum
 Pyxide Pandoræ referatâ fletibus orbem
 Implerunt; gemitu amissum dolet ille parentem,
 Hic fletu repetit fratrem sibi funere raptum
 Præcipiti, lacrymas discerpto e pectore fundit 351
 Mater, cui juvenem rapuerunt funera natum,
 Delicias matris natum, solumque parentis
 Solamen, proprio lactavit quem ubere mater.
 At dum tetra cohors sævo circumvolat orbem
 Agmine, & exagitat mortales turba malorum, 351

Spes, sic fata jubent, imâ conclusa remansit
 Pyxide, spes, miseris mortalibus una superstes,
 Quæ jactata malis mortalia corda levaret.

DILACERANT hæc contra odium, furor impro- Odium,
furor, ira.
 bus, ira,

- 360 Terribiles animi affectus, ab origine nati
 Communi, diverso tantùm ardore furentes.
 Ordine nam nullo, motu crescente liquorum
 Per cerebri fibras & mollia stamina, nervi
 Præcipiti nimiùm subsultant impete pulsi;
- 365 Jamque tremor, toto convulsis corpore fibris,
 Viscera tensa quatit, contractos occupat artus,
 Viribus & magnis trudit per vasa liquores.
 Principium interea vitæ, purique cruoris
 Viva scaturigo, dimanant unde liquores
- 370 Multiplici influxu per nervos vasaque cuncta,
 Cor fibris subitâ contractis fortiùs irâ
 Pulsat, & in costas repetitos verberat ictus.
 Nec satis: at dum mens furibundas concipit iras,
 Visa fuit cordis violento verbere pulsa
- 375 Costa, e nativâ paulatim sede moveri,
 Fibrarumve adeo ruptâ compagine frangi.
 Hinc dum præcipiti cordis salit Anthlia motu,
 Vortice devehitur celeri cruor, objice rupto,
 Lymphales penetrat venas & non sua vasa,
- 380 Sanguineique infirmo infarctus corpore surgunt.

Jamque genas rutilus color inficit, emicat ardens

Rubro acies oculorum deturpata colore,

Oraque stagnanti livent suffusa cruore.

Talem dementi quondam Telamonius heros

Accensus rabie, spiravit corde furorem.

385

Pristina quæ vultu Ajacis fulgere solebat,

Augustâque micans latè splendescere fronte,

Majestas cecidit, generosi evanuit omnis

Oris honos, non jam spirant animosa vigorem

Lumina, quæ Troes quondam terrore movebant.

390

At tetrum rabies deturpat lurida vultum,

Lumina scintillant diro succensa furore

Intentantque necem torvo minitancia visu.

NON minor interea vexat turbata tumultus

Viscera, quippe eadem pervadit ad intima labes,

395

Ægraque flagranti pessumdat pectora tabo.

Corpore nam toto vehementi vascula spasmō

Stricta rigent; subitò contractis undique fibris

Vena capillaris, tenui quæ stamine constat,

Quæ totos vario flexu dispersa per artus

400

Subtilem exili diffundit fonte liquorem,

Clauditur, admissamque negat transmittere lym-
pham.

Hinc fit ut obstructos spasmō strictosque meatus

Repperiat cruor appellens, nec possit in arctos

Trudere se ramos; hinc arent organa, plenis

405

Interea , quæ sunt majora volumine , vasis ,
 Dum ruit in magnos celeri cruor impete truncos.
 Nascitur hinc calor internus , dum vasa liquorum
 Perpetuo affrictu fervent , trituque calefcunt
 410 Viscera ; sic brevior vexat præcordia febris.
 Ergo servandæ superest cui cura salutis
 Sic placidam teneat justo moderamine mentem ,
 Ut non terribiles iræ , non tetra furoris
 Spicula sollicitent animum , aut si pectora turbat
 415 Incauto rabies stimulisque furentibus ira ,
 Convulsos blando laxet medicamine nervos.
 Tunc alimenta nocent , quæ falsis acria pungunt
 Particulis , & quæ condito fœta sapore
 Sanguinis accelerant cursum , stomachumque doloso
 420 Sollicitant stimulo , furibundis grata venena.
 Nervorum illa queunt vehementem augescere spas-
 mum
 Exustumque citò flammis succendere corpus.
 At contra profunt leni sedantia gustu
 Pabula , quæ nervos blando mucore relaxant ,
 425 Largus aquæ potus tepidæ , pultesque farinæ ,
 Quæ nimis expansos possunt densare liquores.
 Nec minùs astrictos fausto lenimine nervos
 Balnea demulcent , recreantque tepentibus undis ;
 Non ea queis corpus gelidâ perfunditur undâ ,
 430 Quæ tenfas possunt constringere frigore fibras ;
 Hæc tantùm insanis prudens medicina paravit.

Namque ubi discordant nervorum stamina, menti
 Pinguntur vanæ species, cerebroque furenti
 Imprimitur male sana lues; tunc sæpe furentes
 Vincla recusantùm fremitus compescere nullâ 435
 Arte valet Phœbus; gelidâ conspergere lymphâ
 Profuit insanos, ut mens percussa quietem
 Conciperet, frigusque citum constringeret arctè
 Vasa redundanti turgentia sanguinis Æstro.
 Hæc ratione carens, mentisque hæc eligat impos 440
 Balnea, vel timidâ muliercula credula mente
 Quæ novitatis amans verbis captatur ineptis.
 At sapiens medicus, rigidi servator honesti,
 Qui naturæ æquo sequitur vestigia gressu,
 Subdola fallacis longè mendacia vitet 445
 Artis, & astrictos gelidâ vexare recusans
 Undique conspersâ nervos, has linquat agyrtis,
 Quos non ducit honos, non virtus candida, fraudes.

Metus.

UNICA nunc supereft tractanda affectio mentis,
 Nempe metus, subitâque premens formidine terror. 450
 Ac velut impatiens nostræ nocet ira saluti,
 Sic valet oppositâ terror ratione nocere,
 Imbellefque citò confringere corporis artus.
 Nervea quippe metu validè convulsa movetur
 Machina, mox solitos cessat perterrita motus. 455
 Siftitur hinc fluidi per nervea stamina cursus,
 Siftitur & fluxus, cerebro feriante, cruoris;

Et quot sanguineo manant e fonte liquores ,
 Quique salutifero restaurant viscera succo ,
 460 Immoti stagnant strictis formidine vasis.
 Nam terrore rigent trepidanti corpore fibræ ,
 Immotique manent artus , vox faucibus hæret ,
 Dum gelido spissus concrescit pectore sanguis.
 Nonne vides miseros subito terrore paventes ,
 465 Ut tremor exangues concussibus atterit artus ,
 Ut trepidat spirans afflatu pectus anhelò ,
 Ut saliens costas celeri cor verbere pulsat !
 Frigida liventi quàm pallent ora colore ,
 Quàm gelidus toto distillat corpore sudor ,
 470 Semianimes rigido vitam exhalare videntur
 Pectore , quin , fluxu interdum cessante cruoris ,
 Præcipitem subeunt inopino funere mortem.
 At si non Stygias subito detrudit ad umbras
 Terror , inexhaustis saltem mæroribus angit
 475 Corpora terrigenùm , subvertit corda tumultu ,
 Consuetosque valet fluxus cohibere liquorum.
 Heu nimiùm Medici norunt quæ inferre malorum
 Agmina sollicitâ possit formidine terror ;
 Sexus & imbellis miserando hæc comperit usu ,
 480 Dum percussa metu sentit sibi menstrua virgo
 Deficere , & trepidans oppresso pectore anhelat.
 Jamque gravi patitur stomachus sub pondere pres-
 sus ,
 Flatibus & turgens inflatâ mole tumescit ;

Fit strepitus ventris, distentâ volvitur aer
 Alvo, mentiturque globi glomeramine motum. 485
 Interea clavo veluti defixa trabali
 Compages capitis dolet, atro lumina livent
 Sanguine, convulsique rigent sine motibus artus:
 Quæ priùs insigni fulgebat fronte puella,
 Nunc vultu tremebunda refert exangue cadaver. 490
 Hos parit effectus terror, sic ipsa labascit
 Vita metu, & læsæ titubant penetralia mentis.
 Felices nimiùm illi, queis Natura benigna
 Immotum tribuit, quod nulla pericula terrent,
 Ingenium, expertemque omni formidine mentem. 495
 Tranquilli ducunt protractæ tempora vitæ,
 Et vegetas servant robusto corpore vires.
 Talem Nestoreo nuper venerabilis ore
 Fontenellus; honos gentis, properare senectam
 Sensit, & in placido fervavit corde juventam. 500
 Non illum livor, non tabes pallida movit
 Invidiæ, at rabiem spernens & inania tela,
 Queis fortes animos indocta caterva laceffit,
 Expertem valuit servare pathemate mentem.

Morbi ab
 animi affecti-
 bus orientes.

NUNC patet affectus inter, qui nostra tumultu 505
 Pectora subvertunt, quantùm moderata vigorem
 Gaudia corporibus tribuant, quàm profit amico
 Subsidio miseras mulcens spes credula mentes;
 Dum rabies stimulisque fremens atrocibus ira,

- 510 Aut metus & tristi defixus pectore mæror
 Terrigenûm infringunt miserandâ corpora labe.
 Attamen hos inter vario velut impete quisque
 Discrepat affectus, varius sic corpora nostra
 Dissimili ratione ferit; violentus acutis
 515 Torminibus cruciat corpus, vertigine, febre,
 Diversisque brevi ferventibus impete morbis;
 Dum contra languens tacito velut exedit igne
 Viscera, serpentique exhaurit labe pathema.
 Hinc oritur pallens obstructo viscere tabes,
 520 Congestisque tumens ægrorum venter ab undis,
 Aut quos atra parit bilis longo agmine morbos.

- NEC minus infausto natos sub sydere dicas
 Quos, nimiùm tremulæ donatos stamine fibræ,
 Vel levis aura movet; dirâ formidine cæci,
 525 Exangues, pavidi, mortem morbosque minaces
 Ante oculos spectant, & sæpe in aperta pericla
 Præcipites rapit incautos malè perfidus error.
 Hos vesano etiam correptos vortice stultæ
 Lætitiæ videas, spes falsas, gaudia falsa
 530 Concipiunt, irasque leves, risusque procaces.
 At miseri, in tanto rerum varioque tumultu,
 Nil mediocre vident, nil quod ratione regatur.
 Scilicet abrepti cæcâ caligine mentis
 Omnia tuta timent, nubes & inania captant.
 535 Præceptis trepidam & justo moderamine rerum

Sæpius incassum tentas compescere mentem :
 At motu sensim fibras constringere discant ,
 Et strepitus tolerare graves , & spernere mortem ,
 Terga premant spumantis equi, camposque patentes
 Frigora per media atque nives pervadere tentent. 540

SIC mala, quæ miseros mortales undique vexant,
 Dum nullam servant spreto moderamine normam ,
 Illustres Medici , felici pellitis arte ,
 Infirmumque novo recreatis robore corpus.
 Jamque salutifero pulsus medicamine morbus 545
 Exulat , & vestro sensim lenita labore ,
 Fervida mitescunt Lethææ incendia febris.
 Nec fatis : at metuenda lues , quæ corpora tabo
 Inficit , & vario deturpat stigmatè pellem ,
 Horridus hic morbus , quo non crudelior alter , 550
 Qui tristes viduat sublatis civibus urbes ,
 Aut retro fœdat formosos ulcere vultus ,
 Arte novâ antiquum deponit virus , acerba
 Vincere nunc medicina potest contagia pestis.
 Ac velut ingratum dimittunt mala saporem 555
 Infita , mansuescitque aliâ fatus arbore fructus ,
 Sic defraudatur solito exanthema furore
 Infitione novâ , dum ægro de corpore sanum
 Truditur in corpus tenuis pars quantula puris.
 Non jam sublatis desertos civibus agros 560
 Gallia flet , nitidæque ereptum frontis honorem

Non dolet antiquo resplendens virgo decore ;
Non matrona gemens viduo suspiria lecto
Fundit , & innuptæ non ducit funera natæ.

565 Interea meritas tanto pro munere grates
Perfolvit , patriæ civis devinctus amore ;
Perfolvunt , artisque novæ miracula pandunt,
Qui toto Medici sectantur pectore verum.

Finis Libri septimi & totius Operis.

